

KIỆT TÁC
SÂN KHẤU THẾ GIỚI
HENRICH IPXEN

Nhà Biúp bê

NHÀ XUẤT BẢN SÂN KHẤU

KIỆT TÁC SÂN KHẤU THẾ GIỚI

HENRICH IPXEN

NHÀ BÚP BÊ

TUẤN ĐÔ *dịch*

NHÀ XUẤT BẢN SÂN KHẤU
HÀ NỘI - 2006

LỜI NHÀ XUẤT BẢN

Tủ sách **Kiệt tác Sân khấu thế giới** ra mắt bạn đọc là công sức của nhiều thế hệ Sân khấu nối tiếp sưu tầm, nghiên cứu, dịch thuật và giới thiệu với bạn đọc Việt Nam suốt hơn nửa thế kỷ qua, có ảnh hưởng lớn không chỉ về Sân khấu mà có tầm ảnh hưởng đến phát triển văn học nghệ thuật Việt Nam nói chung. Tất nhiên tiếp nhận và giao lưu văn hoá nghệ thuật không diễn ra một chiều mà tác động qua lại.

Bắt đầu từ các tác phẩm cổ đại Hy Lạp, Trung Quốc, Ấn Độ với các tên tuổi hàng đầu về bi kịch và hài kịch như : Exkhin, Oripit, Xôphốc, Vương Thừa Phủ, Kalidax... bộ sách trải rộng qua nhiều thời kỳ rực rỡ của Sân khấu thế giới như thời đại Phục Hưng, Lãng mạn và Hiện đại... giới thiệu những kiệt tác chói sáng có sức sống xuyên qua nhiều thế kỷ của những nhà viết kịch kiệt xuất như Sếchxpia, Sinlơ, Môlie, Coocnây, J.Gôt, Gôgôn, Ípxen, Muxxê, Ghenman, B.Brêch, Sêkhốp, Bêckét, Raxin, Jăng Anui, Camuy, Tào Ngụ... Nhiều

tác phẩm ra đời từ hàng ngàn năm trước nhưng tư tưởng và nghệ thuật vẫn đồng hành với bạn đọc và khán giả hôm nay.

Tác phẩm của ba tác giả Sân khấu Việt Nam: Đào Tấn, Nguyễn Huy Tưởng, Nguyễn Đình Thi có mặt trong Tủ sách **Kiệt tác Sân khấu thế giới** đã đáp ứng đòi hỏi của đông đảo bạn đọc.

Nhà xuất bản Sân khấu cảm ơn Hội đồng tuyển chọn gồm các nhà Sân khấu học tiêu biểu do NSND Trọng Khôi - Chủ tịch Hội nghệ sĩ Sân khấu Việt Nam làm Chủ tịch và Công ty Minh Thành - Bộ Chỉ huy Quân sự TP Hồ Chí Minh đã giúp đỡ tận tình, trách nhiệm cao để Tủ sách kiệt tác kịp thời ra mắt bạn đọc trọn vẹn 100 cuốn trong năm 2006, chào mừng những sự kiện trọng đại của đất nước.

Xin trân trọng giới thiệu cùng bạn đọc.

NHÀ XUẤT BẢN SÂN KHẤU

HENRICH IPXEN

Nửa sau thế kỷ 19 ở Bắc Âu xuất hiện một nhà viết kịch lớn làm khuấy động cả sân khấu châu Âu, lúc đó đang sa vào tình trạng tụt mủn, nhạt nhẽo, nông cạn. Đó là Henrich Ipxen (Henrik Ibsen), người Na Uy, một nước nhỏ ở Bắc Âu. Ông đã khôi phục lại vị trí xứng đáng của nghệ thuật sân khấu trong đời sống xã hội và cũng có thể nói đã mở đầu cho thời kỳ hưng thịnh thứ ba của sân khấu châu Âu ⁽¹⁾. Với Ipxen, nghệ thuật biên kịch đã chuyển sang một bước ngoặt mới và những nhà viết kịch lớn sau đó đều chịu ảnh hưởng trực tiếp hoặc gián tiếp, tự giác hoặc không tự giác, của nhà viết kịch này: B. Sô (B. Shaw, Anh), G. Hauptman (G.Hauptmann, Đức), A. Miler (A. Miller, Mỹ) v.v... Ở phương Đông, Ipxen cũng có một ảnh hưởng mạnh mẽ. Đầu thế kỷ 20, kịch Ipxen được

¹ Thời kỳ thứ nhất là sân khấu Cổ Hy Lạp. Thời kỳ thứ hai là sân khấu thời Phục Hưng, với Secxpia và Molière.

dịch và giới thiệu rất rộng rãi trong giới trí thức tiến bộ ở Trung Quốc và Nhật Bản. Năm 1918, Tạp chí *Tân thanh niên* (Trung Quốc) ra một số đặc biệt về Ipxen. Nhiều nhà viết lịch sử sân khấu đã nhận định nền văn học sân khấu cận đại là bắt đầu từ Ipxen, thậm chí có cuốn sách lý luận về biên kịch lại còn chia ra làm hai phần: một phần lý luận biên kịch trước Ipxen và một phần từ Ipxen trở đi. Qua đó chúng ta đủ thấy vai trò của nhà viết kịch này lớn đến mức nào.

Henrich Ipxen sinh ngày 20 tháng 3 năm 1828 ở Xkien (Skien), một thị trấn nhỏ gần bờ biển miền Nam Na Uy. Ông thân sinh là một nhà buôn khá giàu có. Nhưng cậu bé Henrich Ipxen mới lên chín tuổi thì ông thân sinh vỡ nợ và gia đình sa vào tình trạng túng quẫn. Vậy là từ nhỏ Ipxen đã cảm thấy rõ mối mâu thuẫn giữa nghèo và giàu. Năm mười lăm tuổi, Ipxen phải vào làm chân học nghề ở một hiệu bào chế thuốc tại Grimxtat (Grimstad) để kiếm ăn. Cũng từ đó Ipxen bắt đầu viết văn, bấy giờ mới chỉ là những bài thơ theo lối lãng mạn và đa cảm. Cuộc đời của cậu học việc có khá nhiều điều cay đắng: lương ít, việc nặng, bị giới "thượng lưu" khinh rẻ. Ít lâu sau, đến năm mười chín tuổi, hoàn cảnh sống dần dần được khá hơn, Ipxen trở thành người đứng đầu của lớp thanh niên tiến bộ thành phố. Cậu viết nhiều bài

thơ châm biếm, vẽ nhiều tranh đả kích những hiện tượng tồi tệ của giới tư sản "con nhà" ở Grimxat.

Năm Ipxen hai mươi tuổi, ở châu Âu nổ ra cuộc cách mạng 1848. Những sự kiện lịch sử đã tác động rất mạnh đến đầu óc non trẻ của chàng trai thường sống bằng mơ mộng đó. Và Ipxen bắt đầu viết vở kịch thơ đầu tay *Catilina* lấy đề tài trong lịch sử La Mã. Vở kịch viết ra còn non nớt, ngôn ngữ còn trừu tượng, cốt chuyện còn ngây thơ, nhưng đã bộc lộ tấm lòng tha thiết muốn giải phóng nhân dân khỏi ách chuyên chế bạo ngược. Nhân vật chính, Catilina, là một con người nổi loạn chống lại trật tự xã hội đương thời. Qua vở này Ipxen đặt vấn đề mỗi con người đều phải có một thiên hướng và ý nghĩa cuộc đời là ở việc thực hiện cái thiên hướng đó.

Cũng năm ấy, lần đầu tiên Ipxen lên thủ đô Na Uy, lúc đó gọi là Crixtiania (Christiania) ⁽¹⁾, để tiếp tục chuẩn bị thi vào Đại học. Đồng thời Ipxen cũng bắt đầu thực sự tham gia đời sống chính trị ở thủ đô. Ông dự cuộc biểu tình phản đối việc trục xuất nhà văn và nhà cách mạng Harinh ra khỏi Na Uy, tham gia phong trào công nhân và cộng tác với tờ báo *Liên hiệp công nhân*, thậm chí còn suýt bị bắt nữa. Lúc

¹ Nay là Ôxlô (Oslo).

này tác phẩm của Ipxen được đăng rất nhiều trên tờ tạp chí *Sinh viên*, có cả thơ, văn châm biếm và phê bình sân khấu. Tuy nhiên tư tưởng của Ipxen còn có nhiều hạn chế. Ông chưa thấy rõ cần phải dựa vào những lực lượng xã hội nào để xây dựng cuộc sống mới. Ông chỉ phê phán mà thiếu xây dựng. Tuy gần với phong trào công nhân, ông chưa hiểu được vai trò lịch sử của giai cấp công nhân. Những lý tưởng của Ipxen còn như lơ lửng trên không. Chống lại mọi thói hư tật xấu của xã hội tư sản Na Uy bấy giờ, Ipxen chỉ biết đề cao những tình cảm trong sạch của con người, đề cao thiên nhiên, những truyền thống cổ xưa, chủ nghĩa anh hùng dân tộc trong quá khứ, và đề cao chất thơ trong sáng tác dân gian. Những vở kịch ông viết thời kỳ này đều theo khuynh hướng lãng mạn dân tộc, và trình độ nghệ thuật còn non yếu.

Nhưng một dịp may đã đến với Ipxen. Năm 1852, ông đã được mời đến Becghen (Bergen), một thành phố nhỏ ở bờ biển phía Tây, làm chỉ đạo nghệ thuật cho Nhà hát Quốc gia đầu tiên của Na Uy, thành lập tại đó. Ông được cử đi Đan Mạch để nghiên cứu về sân khấu. Đến Copenhagơ (Copehague, Đan Mạch) và Drexđơ (Drexde, Đức), Ipxen được dịp quan sát sân khấu châu Âu, tìm hiểu những thành quả và bế tắc của nó. Ông trở về Na Uy, đem theo nhiều quan

niệm mới về sân khấu. Trong năm năm ở Becghen, ông dựng khá nhiều vở kịch, phần nhiều của nước ngoài, nhất là của Pháp. Thực tế hoạt động của nhà hát đã giúp ông tiến bộ rất nhanh về kỹ thuật biên kịch. Những vở kịch ông viết thời kỳ này vẫn theo hướng lãng mạn dân tộc như trước. Những vở khá nhất là *Bà Inge ở Extrôt* (1854), *Bữa tiệc ở Xunhao* (1855) và *Ulap Liliêcranx* (1856). Xung đột chủ yếu trong những vở này là giữa thế giới lợi lộc nhỏ mọn và thế giới tình cảm, giữa thực tế cuộc sống tầm thường và chất thơ bay bổng.

Năm 1857, Ipxen lại trở về thủ đô Crixtiania. Cũng năm đó ông lập gia đình. Vợ ông là một người có nghị lực, sẽ ảnh hưởng nhiều đến cuộc đời và sáng tác của ông sau này.

Thời kỳ ở thủ đô lần thứ hai này (1857 - 1864) là một thời kỳ đầy dấn vật về tinh thần, thiếu thốn về vật chất và bế tắc về sáng tác. Một mặt ông tha thiết và hăng hái đòi giải phóng Na Uy khỏi sự phụ thuộc vào Đan Mạch, nhưng quan niệm về giải phóng đối với ông lại trước hết là giải phóng nền văn hoá dân tộc, nhất là sân khấu, khỏi ảnh hưởng của Đan Mạch. Cho nên những cố gắng của ông bị bó hẹp trong phạm vi văn hoá, tinh thần. Mặt khác ông phản đối những thói hư tật xấu của xã hội nhưng lại không tán thành

phải tự do tư sản mà cố tìm một con đường khác. Con đường đó là chủ nghĩa duy mỹ và chủ nghĩa cá nhân. Ông hướng vào việc đấu tranh cho sự giải phóng cá tính của con người. Con người của Ipxen là "con người nổi loạn", đấu tranh để "tự thực hiện mình", "tự hoàn thiện mình". Nghĩa là con người đang tiến hành một cuộc đấu tranh có tính chất siêu hình học chống lại bản thân mình.

Quan niệm phi xã hội, phi lịch sử về con người của Ipxen đã dẫn ông đến chỗ tự tách mình ra khỏi những vấn đề xã hội đang đặt ra trước mắt.

Thực ra dần dần Ipxen cũng đã phần nào nhận ra những mâu thuẫn trong quan niệm của mình về cuộc sống. Chính những mâu thuẫn đó đã làm cho Ipxen bị dần vật, đau khổ, bế tắc. Nỗi bế tắc đó kết hợp với đời sống nghèo túng, chật vật và cô đơn, đã gây nhiều khó khăn cho ông trong sáng tác. Mãi tới gần cuối thời kỳ này, ông mới sáng tác được hai vở kịch: *Tấn kịch tình yêu* (1862) và *Giành ngôi báu* (1863). Vở trên ghi một bước tiến của Ipxen về mặt tư tưởng. Nhân vật chính, nhà thơ Phank, ở đầu vở là một người chủ trương sống ở đời để được hưởng lạc, không cần nghĩ đến tương lai, nhưng đến cuối vở đã nhìn thấy rõ thiên hướng là phải tạo nên những tác phẩm hay, có ý nghĩa đối với cuộc đời. Ipxen đã khắc phục

được chủ nghĩa duy mỹ, nhưng vẫn chưa khắc phục được chủ nghĩa cá nhân. Sự phản đối xã hội tư sản mới chỉ thể hiện bằng cách rút lui vào cá nhân, bảo vệ sự toàn vẹn của phẩm chất con người. Vở dưới là một vở kịch lịch sử đề cao tinh thần thống nhất dân tộc. Nhân vật chính là vua Hôkôn (thế kỷ 13), nhà vua lớn nhất trong lịch sử Na Uy, đã có công chấm dứt tình trạng phân tán và bất hoà giữa các địa phương và thống nhất Na Uy thành một quốc gia vững chãi. Vở kịch có giá trị nghệ thuật cao có thể so sánh với những vở kịch lịch sử của Sêcxpia.

Ngày 5-4-1864, Ipxen từ giả tổ quốc và bắt đầu thời kỳ lưu lạc nhiều năm ở nước ngoài. Trong thời kỳ này, chủ yếu ông ở tại Rôm (Ý) và Munich (Đức), chỉ ghé thăm Na Uy có hai lần, năm 1874 và 1885.

Việc Ipxen quyết định rời khỏi tổ quốc là do ông đã mất lòng tin vào phong trào giải phóng dân tộc Na Uy và phong trào đoàn kết các dân tộc bán đảo Xcăngđinavơ ⁽¹⁾. Ông bỏ ra nước ngoài để tỏ thái độ phản đối việc chính phủ Na Uy và Thụy Điển không chịu giúp Đan Mạch chống lại Phổ và Áo năm 1864, khiến Đan Mạch phải thua trận. Thêm vào đó là sự bất mãn từ lâu của ông đối với bọn thống trị tư sản.

¹ Gồm ba nước Đan Mạch, Thụy Điển và Na Uy.

Chúng luôn hò hét, tuyên bố những lời lẽ rất đẹp, nhưng trên thực tế thì đã đầu hàng một cách hèn nhát. Càng ngày Ipxen càng chán ghét cái gọi là nền dân chủ tư sản đương thời.

Cũng từ đây Ipxen hoàn toàn lao mình vào sự nghiệp văn chương. Ở Rôm, sau một thời gian ngập ngừng giữa mấy ý đồ sáng tác, năm 1865 ông bắt đầu viết vở *Bran* (Brand) và sau ba tháng thì hoàn thành. Đây là một trong những tác phẩm tiêu biểu của nhà viết kịch vĩ đại này. Lúc đầu ông định viết *Bran* thành truyện thơ. Trong đoạn độc thoại của Bran, nhân vật chính, tác giả đã thẳng tay lên án thái độ hướng về quá khứ mà quên mất những nhiệm vụ chân chính của hiện tại, không chịu tiến lên trong cuộc sống. Ipxen đòi nhà thơ phải là người nói lên những mong ước của nhân dân, phải luôn luôn đứng ở phía trước, dù có bị hoàn cảnh thời đại ngăn trở. Sau Ipxen lại muốn viết *Bran* thành truyện, định vẽ cả một bức tranh rộng lớn về xã hội đương thời. Dùng thể truyện, không những ông sẽ lột được các tính cách mà còn miêu tả được cả hoàn cảnh, điều kiện nào đã đẻ ra các tính cách đó. Nhưng cuối cùng ông viết thành một vở kịch thơ dài. Hai hồi đầu chuẩn bị cơ sở cho xung đột chính. Những tư tưởng lớn hầu như gửi cả vào ba hồi sau, mỗi hồi có tâm vóc ngang

với một vở kịch thông thường, nhất là hồi cuối cùng. Cách viết cũng rất độc đáo, mang nhiều tính chất ước lệ và tượng trưng, nhất là về cuối vở. Nhân vật chính, Bran, sinh trưởng ở nơi địa thế và khí hậu khắc nghiệt, bên một bà mẹ tham lam, tàn nhẫn, giữa một đám người nghèo khổ, cực nhục. Lúc bé là một con người giàu tình cảm, dần dần Bran trở thành nghiêm nghị, khắc khổ, có một ý chí sắt đá. Nhìn cuộc sống chung quanh xấu xa, hèn mọn, Bran đứng dậy phản đối cả cái xã hội tư sản, và nhà nước tư sản, nhưng cuối cùng nhận thấy sức mình không thể thay đổi được cả một hệ thống xây dựng vững chãi, Bran đã đi đến bước đường cùng. Ông đã mất tất cả những người thân, chỉ còn trơ trọi một mình. Phản đối xã hội chung quanh không tác dụng, mà sống chung thì không chịu nổi, Bran quyết định cắt đứt hẳn với cuộc sống cũ, kêu gọi và dẫn dắt nhân dân tới một thế giới lý tưởng. Ở đây ta càng thấy rõ chủ nghĩa cá nhân của Ipxen. Sự phản đối của ông chỉ bó hẹp trong phạm vi cá nhân từng con người, không có ý nghĩa xã hội cụ thể, và biện pháp cuối cùng thường là cắt đứt, xa lánh, trốn đi một nơi mà cũng không rõ là đi đâu. Cũng như Hecani⁽¹⁾ đã từng nói: "Ta là một sức

¹ Nhân vật chính trong vở kịch Hernani của V. Hugo.

mạnh đang đi", nhưng không biết anh ta sẽ đi về đâu!

Bran là con người lý tưởng của Ipxen. Bran cho rằng mỗi người phải có một thiên hướng, thiên hướng gì cũng được, nhưng phải đi theo đến cùng, không chút do dự. "Cả hoặc không", đúng như triết lý của Kiêckêgo, quyết không bao giờ chịu thoả hiệp, nửa vời; vì thoả hiệp, do dự, nửa vời là nguồn gốc của mọi điều xấu, điều ác trên đời. Lý tưởng đó rõ ràng là mơ hồ. Nó cũng không được Ipxen khẳng định một cách dứt khoát, và chính ông cũng bộc lộ đôi chút nghi ngờ; vì nếu thiên hướng gì cũng có giá trị ngang nhau thì thiên hướng tích lũy tiền bạc của bà mẹ tham lam cũng có giá trị chẳng? Hơn nữa, nếu sự thực hiện thiên hướng đòi hỏi phải làm tổn hại đến người khác hay đến quần chúng thì sao? Ở cuối vở, hé ra một chút tinh thần phê phán của chính tác giả đối với nhân vật: Bran đã mất cả lòng thương xót, nhân từ, khiến bao nhiêu người thân đau khổ.

Vở *Bran* gây một tiếng vang lớn ở các nước thuộc bán đảo Xcăngđinavơ, vì nó khơi đúng vào tâm trạng của nhiều lớp người đương thời. Năm sau, vở *Per Guyn* ra đời lại càng làm tên tuổi Ipxen thêm lừng lẫy. *Per Guyn* cũng là kịch thơ, cũng tiếp tục giải quyết vấn đề đặt ra trong vở *Bran*, nhưng ở một khía cạnh khác. Nhân vật chính, Per Guyn, có tính cách

đối lập với Bran. Nếu Bran có tất cả những phẩm chất mà Ipxen ca ngợi, thì Per Guyn lại có mọi tật xấu mà Ipxen phê phán. Nếu Bran dám một mình đứng dậy chống lại cả xã hội thì Per Guyn lại tiêu biểu cho con người tầm thường, phổ biến ở cái xã hội tư sản đó. Hắn không có một cá tính nào, luôn thoả hiệp, thay đổi bộ mặt, "đi với sư thì mặc áo cà sa, đi với ma thì mặc áo giấy". Hắn thích tiền bạc, danh giá, quyền hành, và sẵn sàng làm mọi việc xấu xa để có những thứ đó. Nhưng nhân vật nhỏ nhen tầm thường này đã được tác giả nâng lên đến mức thành một điển hình tiêu cực, có tính chất tượng trưng, tiêu biểu cho một nhân sinh quan hằn hoi.

Ngoài vấn đề thiên hướng, trong *Per Guyn*, Ipxen đề cập đến một vấn đề nữa, sau này còn được nhắc lại ở nhiều vở kịch khác, đó là chủ đề "được cứu thoát về mặt tinh thần bởi một tình yêu cao cả". Sau khi bôn ba lưu lạc đi tìm tiền bạc, danh vọng, quyền hành, cuối cùng nhìn lại cả cuộc đời mình, Per Guyn chỉ còn thấy toàn là trống rỗng, và mình cũng sẽ chỉ thành hư vô nếu đến giờ phút cuối cùng không được cứu vớt bởi tình yêu chung thuỷ của Xonvach, người mà chính Per Guyn đã lừa dối.

Về mặt nghệ thuật, *Per Guyn* sử dụng rộng rãi chất liệu văn học dân gian trong việc xây dựng nhân

vật, từ nhân vật chính cho tới những nhân vật phụ.

Cùng với *Bran*, *Per Guyn* cũng là một tác phẩm lớn, được diễn trên nhiều sân khấu thế giới. Hai tác phẩm này mở đầu thời kỳ vinh quang của Ipxen, đưa ông lên hàng ngũ văn hào thế giới. Đồng thời hai vở ấy cũng kết thúc giai đoạn thứ nhất trong cuộc đời sáng tác của Ipxen, được mệnh danh là giai đoạn "lãng mạn dân tộc".

*

* *

Năm 1869, Ipxen rời Ý sang Đức, rồi ở lại đó. Từ thuở bé, ông đã thích sống một mình, xa lánh mọi người. Đến nay ông càng cố tình xa lánh mọi người và rút lui hẳn vào cuộc sống một mình, để được hoàn toàn tự do quan sát, suy nghĩ về cuộc đời và sáng tác văn học.

Tình hình chính trị trên thế giới vào những năm 60 đã có ảnh hưởng nhiều đến tâm trạng Ipxen. Cuộc chiến đấu thống nhất dân tộc ở Ý, chiến tranh Nam Bắc ở Mỹ, những cuộc chiến tranh của Phổ v.v... đã khiến Ipxen hy vọng rằng những mâu thuẫn nội tại của xã hội tư bản sắp gây được một cuộc chuyển biến. Nhất là những sự kiện lịch sử vào những năm 1870 - 1871: cuộc chiến tranh Pháp - Phổ và công xã Pari đã

kích động tình cảm của Ipxen. Mơ ước hoàn toàn giải phóng cá tính con người, mà Ipxen ôm ấp từ lâu, nay lại được dịp trỗi dậy. Tuy nhiên quan niệm của ông vẫn còn mơ hồ và còn bị bó hẹp trong chủ nghĩa cá nhân tư sản. Ông tách việc giải phóng cá nhân ra khỏi những nhiệm vụ xã hội và chính trị. Ông tuyên bố: "Tôi không bao giờ tán thành rằng tự do và tự do chính trị lại là một". Quan niệm về cách mạng của ông mang tính chất vô chính phủ. Ông mơ ước tiêu diệt toàn bộ cơ cấu xã hội đương thời, tiêu diệt mọi hình thức nhà nước. Có lúc ông lại nói "cần có một cuộc cách mạng tâm hồn con người". Về xã hội lý tưởng mà ông mong ước, ông chỉ nói một cách rất mơ hồ rằng nó phải được xây dựng trên "thiện chí và sự thống nhất tinh thần". Chính vì vậy mà Ipxen không thể hiểu nổi ý nghĩa thực sự của công xã Pari.

Sang những năm 70, chủ nghĩa tư bản bước vào giai đoạn tương đối ổn định, phát triển tương đối hoà bình. Nhưng, như Lênin đã nói, đối với chín phần mười dân số, thời gian đó không phải là hoà bình, mà là "áp bức, đau khổ, khủng khiếp" ⁽¹⁾.

Ipxen ngày càng nhìn cuộc đời rõ ràng hơn, càng thấy sâu sắc và rõ nét hơn những ung nhọt của xã hội

¹ Lênin toàn tập. Tập 22, tr. 91 (Bản tiếng Nga).

tư bản. Ông muốn vạch trần chúng ra để chứng minh rằng nấp dưới bề ngoài yên ổn, hạnh phúc, phồn vinh, là bao nhiêu đau khổ, dối trá, bất công. Từ đây, Ipxen bước vào giai đoạn thứ hai trong cuộc đời sáng tác của ông: giai đoạn hiện thực, đồng thời cũng là giai đoạn thiên tài ông nảy nở trọn vẹn nhất.

Mở đầu là vở *Rường cột xã hội* (1877) lên án thói đạo đức giả. Nhân vật chính, lãnh sự Becvic, nổi tiếng là người công dân kiểu mẫu của thành phố về đạo đức. Hắn đã khéo giấu giếm tội lỗi của mình và đã dùng những thủ đoạn tồi tệ để bịt mắt dư luận. Tác giả muốn nói rằng: Đây, những "rường cột" của xã hội tư sản là như thế đấy, trông tưởng vững chãi lắm, nhưng bên trong thì mục nát hết rồi. Vở kịch có giá trị phê phán mạnh. Đáng tiếc là tác giả đã kết thúc nó một cách nửa vời. Ở hồi cuối, lãnh sự Becvic hối hận, nhận lỗi trước mọi người và kêu gọi mọi người hãy làm lại cuộc đời. Cách kết thúc "có hậu" đó không lô-gích chút nào đối với toàn bộ sự phát triển của cốt chuyện làm mất tính toàn vẹn và hạ thấp giá trị tư tưởng của vở. Plêkhanốp đã phê phán vở này rất đúng: "Thật là quả núi to đẻ ra con chuột nhắt" ⁽¹⁾. Tuy bị hạn chế, *Rường cột xã hội* vẫn có giá trị hiện

¹ Plêkhanốp toàn tập. Tập 14, tr. 201 (Bản tiếng Nga).

thực ở nhiều mặt, nên vẫn được dựng và hoan nghênh ở nhiều nước cho đến ngày nay.

Đến vở sau, *Nhà búp bê* (1879) thì Ipxen khắc phục được bệnh nửa vời này. Nhân vật chính, Nôra, đang sống hạnh phúc. Người xem tưởng khó có một gia đình nào êm ấm hơn. Nhưng một tai họa bỗng xảy đến, một hậu quả từ quá khứ trở về khiến chị phải suy nghĩ về cuộc sống của mình. Chị nhận thấy ở cái gia đình này, chị chỉ là một con "búp bê" chứ không được coi là một thành viên thực sự, một con người thực sự. Cái gọi là lòng tốt, tình yêu, sự "che chở" của chồng thực chất chỉ là những cái thứ bóp nghẹt cá tính và quyền bình đẳng của chị. Chị đau đớn và thất vọng trước mối tình ích kỷ của chồng. Kết thúc vở kịch, chị dứt khoát chấm dứt cuộc đời "búp bê" để bắt đầu một cuộc sống tự lập thật sự. *Nhà búp bê* được giới trí thức và người xem các nước hết sức hoan nghênh. Sau này Bécnot Sô đã ca ngợi ý nghĩa của vở đó như sau: "Tiếng sập cửa của Nôra ở hồi cuối còn vang rền hơn cả tiếng đại bác ở cứ điểm Mêtơ hay trong trận Xơđăng" ⁽²⁾.

² B.Shaw - Luận văn và phê bình sân khấu (Bản tiếng Anh. London, 1923). Hai trận này ở trong cuộc chiến tranh Pháp - Phổ. Quân Pháp bị thua thảm hại. Napoléon III đầu hàng và bị bắt sống (1870).

Hai năm sau (1879), Ipxen cho ra mắt vở *Những bóng ma*. Vở này tiếp tục vấn đề đặt ra ở *Nhà búp bê*. Có điều khác, nhân vật chính ở đây, bà Anvinh, không dám làm như Nôra, chỉ vì một người bạn, mục sư Mandecx can ngăn. Bà kéo dài cuộc sống tẻ nhạt, giấu nỗi buồn sâu kín trong lòng. Nhưng cái quá khứ sa đoạ của người chồng vẫn cứ để lại những hậu quả dẫn đến kết thúc bi thảm ở cuối vở. Tác giả nêu lên tấn bi kịch của những con người không kiên quyết công nhận sự thật. Nhan đề "bóng ma" hàm ý sức mạnh giết người của những thành kiến xã hội đối với người sống. Cả vở kịch được diễn ra trong một khung cảnh ảm đạm, ngoài cửa sổ trời luôn luôn u ám sương mù. Mãi đến cuối vở, để gây tương phản, tác giả mới cho hắt một chút ánh sáng bình minh. Vở này là đỉnh cao nhất của chủ nghĩa hiện thực phê phán của Ipxen. Mũi dùi chỉ trích của ông chĩa vào mọi sự giả dối của gia đình tư sản, đạo đức, tôn giáo, và mở rộng ra là toàn bộ xã hội tư sản. Bà Anvinh, ở cuối vở, than thở: "Tôi mới chỉ khơi ra một tí, nhưng một khi đã khơi ra thì tất cả đều tan tành. Bây giờ tôi mới hiểu, mình chỉ là một món hàng khâu bằng máy".

Vở kịch bị bọn phê bình bảo thủ đã kịch liệt, vu cáo cho tác giả phá hoại đạo đức. Báo chí tư sản thì nhau giáng hết đòn này đến đòn khác vào kiệt tác

này. Ipxen càng thất vọng ở nền dân chủ tư sản. Ông viết luôn một vở nữa để đáp lại cái dư luận "chính thống" ấy.

Ba năm sau, vở *Kẻ thù của nhân dân* ra đời (1882). Vở kịch mang tính tượng trưng và bút chiến rõ rệt. Câu chuyện xảy ra ở một nơi nghỉ mát chữa bệnh bằng nước suối. Nhân vật chính, bác sĩ Xtôcman, phát hiện trong nước suối có những chất độc và đề nghị ngừng việc chữa bệnh để cải tạo nước suối. Thế là bao nhiêu người xô lại phản đối, từ viên thị trưởng đến các nhà báo, nhà buôn. Họ la ó, thậm chí ném đá vào nhà ông, đuổi các con ông ra khỏi nhà trường. Bị coi là kẻ thù của nhân dân, ông bị cách chức, nhưng không chịu thua. Sẵn sàng đấu tranh đơn độc, ông cho rằng "người cô độc là người mạnh nhất". Trong cách nghĩ này có một tư tưởng mơ hồ mà Ipxen đã có lần phát biểu, cho là "đa số bao giờ cũng sai" và "chỉ có một số rất ít người" đủ sáng suốt nghĩ đúng, họ phải hướng đa số đi theo mình. Một vấn đề được đặt ra hằn hoi: vấn đề chống đối của cá nhân đối với xã hội đương thời. Nhưng vở kịch, một lần nữa, lại để lộ nhược điểm lớn của Ipxen. Ông đã nâng cái đúng của một cá nhân trong một trường hợp cụ thể thành một nhận định có tính chất nguyên tắc về mọi cá nhân. Ông đã đi đến chỗ ca ngợi chủ nghĩa cá nhân cô độc.

Tác giả vẽ nhân vật bác sĩ bằng những màu sắc có phần hài hước. Xtôcman khư khư ôm quan niệm của mình và đẩy nó đến mức "gàn", như Plêkhanốp đã nhận xét. Dù sao chân lý vẫn ở về phía khoa học, và lòng trung thực dũng cảm của bác sĩ Xtôcman đã tác động rất mạnh đến tầng lớp thanh niên tiến bộ đầy nhiệt huyết thời đó. vở *Kẻ thù của nhân dân*, diễn năm 1901 ở Pêtecbuga (thủ đô nước Nga, trước cách mạng), đã thực sự biến thành một cuộc biểu tình chính trị. Nghệ sĩ Nga Xtanixlapxki đóng vai Xtôcman rất thành công, đã nói như sau: "Xtôcman phản đối, Xtôcman dũng cảm nói lên sự thật, thế là đủ cho chúng ta diễn vai này thành một vai anh hùng chính trị được rồi" ⁽¹⁾.

Đến vở *Con vẹt trời* (1884), Ipxen bắt đầu có chuyển hướng về tư tưởng. Nhân vật Veclê, một biến hình của Bran, do thái độ "không khoan nhượng", đã gây ra bao nhiêu đau khổ cho gia đình Ecđan. Anh chê trách mọi người, tự cho mình là chân chính, nhưng sự thực anh đã không làm tròn nhiệm vụ trong cuộc sống bằng mọi người. Trong vở kịch còn có một nhân vật nữa, bác sĩ Relinh, chuyên chữa bệnh cho người bằng cách làm cho bệnh nhân tự dối mình,

¹ Xtanixlapxki toàn tập. Tập I, tr.249 (Bản tiếng Nga).

tức là khiến họ tin tưởng rằng cuộc sống tẻ nhạt của họ là có ý nghĩa. Tác giả đưa người đọc đến kết luận rằng, ở xã hội tư bản, người ta muốn sống nổi chỉ có mỗi một cách là tự lừa dối mình.

Sau đó, vở *Rôxmerxhom* (1886) nêu lên tấn bi kịch cả Rôxmer và Rêbêcca. Rôxmer là người sống rất lý tưởng, đấu tranh đến cùng chống phái bảo thủ, nhằm xây dựng nên những con người tự do, cao quý. Vợ ông đã chết trong một cơn điên loạn. Ông tìm thấy sự đồng cảm ở Rêbêcca, người nữ quản gia. Nhưng ông vừa tỏ tình với nàng thì Rêbêcca cũng thú nhận chính nàng đã đẩy vợ ông đến chỗ tự tử để chiếm đoạt tình yêu của ông. Rôxmer tha thứ cho Rêbêcca, nhưng vẫn không giữ bỏ được nỗi nghi ngờ đối với nàng. Kết thúc vở kịch, cả hai người cũng lại tự tử ở đúng khúc sông bà Rôxmer xưa kia đã trầm mình.

Hetda Gable (1890) miêu tả một cô gái có nhiều tham vọng tìm mọi cách khẳng định giá trị của mình, bất chấp cả quyền sống và hạnh phúc của người khác. Ipxen lại chuyển sang phê phán tư tưởng "người hùng" tàn nhẫn, bắt đầu hoành hành ở châu Âu.

Đến đây có thể nói giai đoạn hiện thực trong sáng tác của Ipxen kết thúc. Năm sáu mươi ba tuổi, đã nổi tiếng trên thế giới, ông trở về tổ quốc. Mấy vở kịch

cuối đời của ông mang nhiều màu sắc thần bí, tượng trưng và hướng sâu vào thế giới nội tâm.

Năm 1898, nhiều nước trên thế giới và Na Uy tổ chức trọng thể lễ mừng Ipxen bảy mươi tuổi. Sau đó ông cho ra vở cuối cùng, *Bừng tỉnh dậy giữa những người đã khuất* (1899), mà ông gọi là vở vĩ thanh. Năm sau ông bị bệnh nặng, sống lay lắt đến 1906 thì qua đời, thọ bảy mươi tám tuổi.

*

* *

Tư tưởng và tài năng của Ipxen gắn liền với sự phát triển của xã hội Na Uy nửa sau thế kỷ 19. Ăngghen đã nhận xét rằng kịch Ipxen "vẽ lên cho chúng ta một xã hội tư sản hạng trung, tuy nhỏ nhưng hoàn toàn không giống xã hội nước Đức. Đây là một thế giới trong đó con người có tính cách, có sáng kiến và hành động độc lập, tuy có hơi lạ nhìn theo quan điểm của nước ngoài". Thực vậy, xã hội Na Uy vào thế kỷ 19 gồm đại đa số là nông dân tự do và tiểu tư sản thành thị. Người nông dân Na Uy không giống nông dân các nước khác ở châu Âu, vì "chưa từng là nông nô bao giờ" ⁽¹⁾. Ipxen chịu ảnh hưởng đó,

¹ Ăngghen. Thư từ chọn lọc, Matxcova, 1953, tr. 420 (Bản tiếng Nga).

nên mang một tư tưởng cá nhân và vô chính phủ rõ rệt. Trước cái nạn bị giai cấp tư sản bóp nghẹt tự do, tiêu huỷ cá tính, sức phản ứng của tư tưởng này càng thêm mãnh liệt. Hầu như suốt đời Ipxen đi tìm con đường giải phóng cho tự do cá nhân, tự do quyết định cuộc đời, tự khẳng định bản lĩnh của từng con người. Ông cho rằng sức cản trở lớn nhất là sự dối trá và thói nhu nhược, nên ông đã phê phán không thương hại tạt ấy. Vì thế tuy Ipxen chưa có ý thức đầy đủ dùng nghệ thuật để cải tạo xã hội, nhưng tác phẩm của ông lại có tác động rất mạnh đến đời sống xã hội của các nước châu Âu. Kịch Ipxen được hoan nghênh và gần như thống trị sân khấu châu Âu suốt mấy chục năm liền.

Công lao lớn nhất của Ipxen là đã mở đầu cả một thời đại sân khấu mới, thời đại của loại kịch luận đề, kịch tư tưởng. Mỗi vở của ông đều nhằm đặt một vấn đề hắc hoi, đều là kết quả của những suy nghĩ sâu sắc về cuộc đời. Kịch của ông có nhiều chất "nghị luận". Ông để cho các nhân vật thảo luận với nhau về ý nghĩa cuộc sống, về hạnh phúc con người, về bản lĩnh, về thiên hướng v.v... Những cuộc đối thoại như thế dễ làm hành động kịch ngừng trệ, nhưng Ipxen khéo dàn xếp những tình tiết khiến chúng trở thành tự nhiên, phản ánh đúng tâm trạng nhân vật. Hơn

nữa, những vấn đề nêu lên lại nhằm vào những bản khoản lớn của khán giả đương thời, thành thử các nhân vật của Ipxen rất gần gũi với nhân dân thành thị, nhất là ở các khu công nghiệp thời đó. Như Bơnot Sô nhận xét, đến bất kỳ một nơi nào ngoài thủ đô Luân - Đôn, người ta cũng dễ dàng bắt gặp được những nhân vật của Ipxen. Họ không ngừng đấu tranh để tự hoàn thiện mình. Có điều Ipxen mới chỉ phản ánh được mặt đấu tranh luân lý mà chưa phản ánh được đấu tranh xã hội của họ. Và trên mặt trận đấu tranh luân lý đó, có những điều tương đối phù hợp với luân lý nhân dân, cũng có những điều chỉ là luân lý của chủ nghĩa cá nhân tư sản.

Công lao đóng góp thứ hai của Ipxen là về mặt kỹ thuật viết kịch. Kịch của ông bao giờ cũng có cốt chuyện hấp dẫn, và một cái sườn chặt chẽ. Chính vì muốn nói lên đầy đủ tư tưởng mình mà Ipxen luôn luôn tìm cách nâng cao kỹ thuật xây dựng sườn kịch. Thời kỳ đầu, ông dẫn dắt câu chuyện kịch từ thất nút, phát triển, cao trào, rồi mới tới tai biến và mở nút, như lối kịch phổ biến thời đó. Sau thấy làm như thế kịch quá kéo dài, để làm lơ chú ý của khán giả ở phần cuối, Ipxen đã cải tiến bằng cách vào đầu vở ông đi thẳng tới tai biến và mở nút. Có người nói, kịch Ipxen tương đương với hồi năm của kịch Sécxpia

chính là vì thế. Qua hồi đầu đưa ta tới ngay tai biến, tác giả để cho các nhân vật kể lại tiền sử của nó, khiến phần thắt nút và phát triển được trình bày qua hồi ức. Làm như thế để cuốn hút ngay chú ý của khán giả và những đối thoại cũng không trở thành nhạt nhẽo. Đến cuối đời, Ipxen coi nhẹ phần hấp dẫn bề ngoài do cốt chuyện mà chuyển chú ý vào đời sống nội tâm của các nhân vật.

Sau khi Ipxen mất, người ta công bố những bản thảo và bút ký của ông. Qua những bút ký này, chúng ta càng cảm thấy rõ thêm phương pháp sáng tác và nhất là công phu lao động của nhà viết kịch vĩ đại này. Ipxen thường bắt đầu bằng cách đề ra một ý trung tâm làm cơ sở hành động kịch. Khi đã xác định được ý đồ, ông dần mỏng dần ra thành đối thoại và bổ sung sự kiện cho thành một cốt chuyện đầy đủ. Sau đó, ông "nêu bật cá tính nhân vật và tìm những nét độc đáo trong tình cảm họ" ⁽¹⁾. Viết xong phác thảo, đến giai đoạn "chuốt" vở, công việc chủ yếu là khắc hoạ cho rõ nét thêm cá tính các nhân vật và tạo ra một chuyển biến tâm lý thật hợp lý.

Ngôn ngữ của Ipxen rất cô đọng. Bao giờ cũng vậy, khi viết phác thảo, ông viết dài, nhưng cuối cùng

¹ Lời tựa tập 20 trong Ipxen toàn tập (Bản tiếng Anh).

cắt xén, chỉ còn giữ lại những gì thật cần thiết. Nhất là ở những tác phẩm viết vào cuối đời, mức cô đọng cao đến nỗi nhiều câu văn trở thành khó hiểu. Những câu đối thoại của ông, bao giờ cũng chứa đựng một tâm trạng thâm kín, nên dễ cuốn hút người xem.

Sáng tác của Ipxen là một trang đẹp trong lịch sử sân khấu thế giới. Ăngghen đã đánh giá ông đúng mức trong bức thư gửi Pôn Ecnext (mà chúng tôi đã trích một đoạn ở trên). Plêkhanốp và Lunatsacxki đều thừa nhận những cống hiến lớn của Ipxen, giá trị phê phán xã hội của kịch Ipxen, đồng thời cũng đã vạch rõ những hạn chế lớn của nhà văn hào Na Uy này.

Hoàng Trinh và Nguyễn Nam

TIỂU DẪN VỀ NHÀ BÚP BÊ

Nhà búp bê được viết năm 1879, khi Ipxen ở Ý. Đây là một trong mấy vở kịch nổi tiếng của ông.

Nhà viết kịch lớn nước Anh, Bocnot Sô, đã nói về vở này như sau: "Trong những năm cuối thế kỷ XIX, nền sân khấu lão đảo dưới sự kích động của nhà văn hào Na Uy Henrich Ipxen, xuất hiện giữa một thời đại nghèo nàn về tư tưởng mà ngày nay chúng ta khó hình dung nổi. Vở kịch dùng làm vũ khí tấn công là *Nhà búp bê*... *Nhà búp bê* chấm dứt những loại kịch phòng khách đang thịnh hành lúc đó. Diễn biến của vở kịch đã nêu lên không một chút thương hại tính tự cao, tự đại, lòng ích kỷ tồi tệ của người chồng, trong những lúc nghiêm trọng của cuộc đời, khiến người vợ đáng yêu của anh ta nhận ra rằng chỉ chỉ là một con búp bê xinh đẹp, không có khả năng giáo dục con cái hoặc làm bất cứ việc gì khác, đến nỗi khi vở kịch kết thúc, chị phải lìa bỏ nhà, sập cửa ra đi để tự mình

nhận thức lấy cuộc đời... vở kịch này làm cả châu Âu sùng sốt."

Toàn bộ câu chuyện kịch xoay quanh nhân vật Nôra. Chính vì vậy nhiều bản dịch đã đổi tên vở kịch này là Nôra.

Lúc đầu nhiều người tưởng tác giả viết vở kịch nhằm đấu tranh cho quyền bình đẳng của nữ giới trong xã hội tư sản. Nhưng trong bài diễn văn đọc ở ngày hội mừng ông bảy mươi tuổi, do Hội liên hiệp phụ nữ Na Uy tổ chức ngày 20 tháng 5 năm 1898, Ibsen có nói: "Cảm ơn lời chúc mừng, nhưng tôi xin phép được không nhận cái vinh dự là đã có dụng ý góp phần vào phong trào phụ nữ. Chính tôi cũng chưa hoàn toàn hiểu rõ bản chất của phong trào đó. Sự nghiệp mà giới phụ nữ đang đấu tranh để hoàn thành, theo tôi, là một sự nghiệp chung của nhân loại. Ai đọc kỹ những sách của tôi sẽ hiểu điều đó. Tất nhiên qua những cuốn sách đó, có thể rút ra rằng, trong khi đấu tranh cho sự nghiệp chung, vẫn tiện đường đấu tranh luôn cho cả vấn đề phụ nữ. Nhưng đó không phải là cái chính". Mà đúng thế, câu chuyện của Nôra cũng phản ánh một tình trạng đối trá chung trong xã hội tư sản. Ibsen đã chọn một gia đình làm đối tượng nghiên cứu. Cái vẻ ngoài của nó càng đẹp bao nhiêu, sự đối trá bên trong càng gồm

bấy nhiêu. Quả thật, mới thoát nhìn người ta thấy khó có một gia đình nào sống hạnh phúc bằng hai vợ chồng luật sư Henmer. Cuộc sống của họ làm cho nhiều người lúc đó phải ghen tị và thèm muốn. Nhưng thực chất thì như thế nào?

Henmer, một luật sư, chồng của Nôra, trước đây bị ốm nặng, bác sĩ bảo phải sang Ý an dưỡng, nhưng gia đình không có tiền. Nôra vay của luật sư Krôgxtađ một số tiền và đã phải giả mạo chữ ký của cha (lúc ấy cũng đang ốm sắp chết) để bảo đảm, theo yêu cầu của Krôgxtađ. Chị giấu chồng việc vay nợ và nói số tiền đó là của cha cho, để Henmer yên tâm đi an dưỡng.

Từ đó, trong suốt hai năm, Nôra đã âm thầm chất bóp, chịu đựng thiếu thốn cho bản thân, trong khi vẫn không dám đụng đến số tiền lương ít ỏi của chồng đưa về, sợ ảnh hưởng đến cuộc sống của chồng con; nhưng dành dụm mãi, cả từ tiền trang điểm chồng cho, và còn lao động kiếm thêm ngoài nữa, chị cũng vẫn chưa trả hết nợ. May sao, chồng vừa được bổ nhiệm làm giám đốc một ngân hàng, chị đã mừng rằng đời sống dư dật hơn sẽ cho phép chị mau chóng thanh toán nợ.

Nhưng một việc đột ngột xảy đến. Krôgxtađ, nay làm việc dưới quyền của Henmer, vừa bị anh sa thải

vì ghét y trước đây đã phạm tội giả mạo giấy tờ. Y nhờ Nôra can thiệp với chồng cho y ở lại nhà Ngân hàng, nhưng Henmer không biết chuyện vương mắc riêng của vợ, nhất định không nhân nhượng. Thế là Krôgxtad làm một công việc hèn nhát: y gửi thư cho Henmer, nói lên việc Nôra giả mạo chữ ký của cha, đe dọa nếu anh đuổi y, y sẽ đưa chuyện đó ra trước pháp luật.

Đến đây, Henmer mới bộc lộ chân tướng của mình. Anh ta nổi trận lôi đình, mắng nhiếc vợ là "đồ ích kỷ", "đồ nói dối", tệ hơn nữa, "con giết người", cho là Nôra đã làm sụp đổ hạnh phúc và tiền đồ của anh ta. Rồi anh ta bàn với vợ tìm cách im việc này đi, nhưng anh ta sẽ không để cho Nôra nuôi dạy con cái nữa, vì sợ chúng bị lây tật "dối trá" của chị. Thật tội nghiệp! Nôra vì thương chồng nên mới giả chữ ký bảo đảm của cha để vay nợ, vì thương cha sắp chết không muốn làm phiền cha, nên mới làm cái việc không đúng kia. Giấu chồng chuyện vay nợ để chồng yên tâm; còn điều quan trọng là trả nợ sòng phẳng thì mình cứ lặng lẽ làm việc đó một mình. Chị định bao giờ trả nợ xong xuôi rồi chị sẽ nói thật cho chồng biết. Không ngờ, đến giờ phút này, chị mới biết Henmer là người như thế nào, những hy sinh âm thầm của chị đối với chồng con được đáp lại ra sao.

Nhưng Krôgxtad gặp một người yêu cũ nhận tái giá với y để giúp y làm lại cuộc đời, bỗng thay đổi thái độ. Y gửi trả lại cho Henmer tờ giấy nhận nợ của Nôra. Thế là thoát nạn. Henmer vội đốt ngay cả thư của Krôgxtad lẫn tờ giấy nhận nợ kia. Anh mừng quýnh, ôm lấy vợ, xin lỗi, làm lành. Hạnh phúc của anh đã được cứu vãn, tiền đồ của anh không bị đe dọa nữa.

Nôra rút ra được một bài học đau khổ. Chị thấy rằng trong xã hội này, cái gọi là "hôn nhân" chỉ là ước lệ che đậy bao nhiêu sự giả dối, ích kỷ. Tám năm trời, chị đã chung sống với "một con người xa lạ".

Nôra đóng sập cửa, quyết ra đi.

Nhà búp bê là một bức tranh bi đát của một gia đình, một xã hội còn bị cầm tù trong cái vòng chật hẹp, luẩn quẩn của nền luân lý tư sản, lấy cá nhân con người làm trung tâm. Con người ở đó, vì mình, có thể làm tất cả. Cuộc sống chỉ là "một địa ngục của sự giả dối", "bãi sa mạc của lòng ích kỷ" nói như anh chàng xấu số Jùylêng Xoren của Xtăngđan.

Qua vở kịch này, Ipxen đã nhìn thấy trước sự tan vỡ không thể tránh khỏi của gia đình tư sản xây dựng trên cơ sở của chủ nghĩa cá nhân và chủ nghĩa tự do tư sản.

Về mặt tư tưởng, đây là tác phẩm trong đó Ipxen tỏ thái độ dứt khoát, quyết liệt nhất. Ở các vở khác, ông còn đôi chút do dự; như ở *Rừng cột xã hội*, đoạn kết vẫn mang một chút tinh thần "làm lành" với thực tế. Nôra thì dũng cảm đoạn tuyệt với cuộc sống êm ấm bề ngoài, sẵn sàng chịu đựng mọi hy sinh để đòi lấy quyền tự chủ về mặt tinh thần.

Nhà búp bê đã gây phản ứng mạnh trong giới phê bình tư sản và cả ở một nhà hoạt động sân khấu bảo thủ. Người ta tranh luận về vở kịch bất cứ ở đâu và vào lúc nào. Nghe kể rằng có một mùa sân khấu, ở Xtôckhôn, mỗi khi mời khách đến dự tiệc, cuối tờ giấy mời có ghi một dòng chú thích: "đề nghị trong bữa tiệc không nói đến vở *Nhà búp bê*".

Cùng với *Những bóng ma*, *Nhà búp bê* có đầy đủ những đặc điểm về kỹ thuật viết kịch của Ipxen: kiến trúc, dẫn dắt hành động kịch, đối thoại v.v...

Suốt mấy chục năm, vở kịch được hầu hết các nhà hát lớn ở châu Âu dựng. Ngay năm 1879, khi vở kịch mới ra đời, đã có ba nhà hát dựng: Nhà hát Hoàng gia ở Copenhagơ (Đan Mạch), Nhà hát Hoàng gia Beclinh và Nhà hát Hambua (Đức). Điều đáng chú ý là thấy kết thúc của vở kịch quá táo bạo, nữ diễn viên đóng vai chính ở Hambua đã đề nghị thay đổi đoạn

kết, không để Nôra bỏ chồng con. Đó chỉ là một nhân nhượng nhất thời vì mến tài nghệ của nữ diễn viên, nhưng sau lần công diễn ấy tác giả vẫn giữ y nguyên kịch bản. Những năm sau, các nhà hát khác ở Na Uy, Thụy Điển, Đức, Mỹ, Nga, Anh, Pháp cũng tiếp tục dựng vở *Nhà búp bê*.

Sau Cách mạng tháng Mười, các nhà hát Xô-Viết cũng liên tiếp dựng vở này. Đáng chú ý là trong vở dựng của Mâyehôn, kịch bản đã được thay đổi ít nhiều cho phù hợp với yêu cầu giáo dục tư tưởng thời đó, và tên vở cũng được đổi thành *Bi kịch của Nôra* (1922).

Người dịch

NHÂN VẬT

HENMER	Trạng sư
NÔRA	Vợ
BÁC SĨ RANK	
BÀ LINDON	
KRÔGXTAD	Trạng sư
AN-MARY	U già của gia đình Henmer
HÊLEN	Người ở gái nhà Henmer
<i>Một người đưa hàng.</i>	

Chuyện xảy ra ở nhà Henmer.

HỒI THỨ NHẤT

(Một gian phòng trang biện tiện nghỉ và trang nhã, nhưng không có gì xa hoa. Bên phải, phía trong cùng, là cửa sang phòng hiên. Bên trái, phía trong cùng là cửa sang phòng làm việc của Henmer. Giữa hai cái cửa đó, là một cây đàn dương cầm. Phía trái sân khấu, một cửa ra vào và mé ngoài là một cửa sổ. Gần cửa sổ, có một cái bàn tròn, một ghế bành và ghế tràng kỷ nhỏ. Phía phải sân khấu, hơi lùi vào bên trong, một cửa ra vào, và mé ngoài cùng là một lò sưởi, đằng trước lò sưởi có kê mấy chiếc ghế bành và một chiếc ghế đu có dựa. Giữa lò sưởi và cửa ra vào, một cái bàn nhỏ. Trên các bức tường có treo tranh ảnh. Một cái giá bày những đồ sứ và các mỹ thuật phẩm khác. Một chiếc tủ nhỏ đầy sách đóng bìa rất hóa lệ. Sàn nhà trải thảm. Trong lò sưởi có đốt lửa. Một ngày mùa đông.

Có tiếng chuông gọi ở phòng hiên; một lát sau, cửa mở. Nôra bước ra, vừa hát nhỏ giọng vui vẻ. Chị đội mũ, mặc áo măng-tô và ôm xách rất nhiều gói

hàng, đem đặt lên trên chiếc bàn phía phải. Cửa sang phòng hiên vẫn để ngỏ, trông qua đó người ta thấy một người đưa hàng, tay cầm một cây Nôen và một cái giỏ. Anh ta đưa những thứ đó cho chị ở gái vừa ra mở cửa ban này).

NÔRA: - Cất kỹ cái cây Nôen đi, Hêlen ạ. Không cho tụi trẻ con trông thấy vội; đợi đến tối, trang biện đầy đủ rồi hẵng hay. (*Vừa nói với người đưa hàng, vừa rút ví tiền ra*) Bao nhiêu nhỉ?

NGƯỜI ĐƯA HÀNG: - Năm mươi xăng-tim.

NÔRA: - Đây, một cua-ron ⁽¹⁾. Được rồi, còn chỗ lẻ biếu bác. (*Người đưa hàng chào và đi vào. Nôra khép cửa lại. Vẫn tủm tỉm cười vui vẻ, vừa bỏ mũ, cời măngtô*).

NÔRA: (*Chị rút ở túi ra một gói kẹo hạnh nhân, ăn vài ba chiếc, rồi rón rén đến cửa phòng làm việc của chồng, ghé tai nghe ngóng*) - À, có nhà.

HENMER: (*Nói vọng từ trong phòng ra*) - Con

¹ Cua-ron (couronne): đơn vị tiền tệ của nhiều nước khác nhau.

chim sơn ca ⁽²⁾ ríu rít của anh đấy, có phải không?

NÔRA: - Đúng rồi!

HENMER: - Con sóc của anh về từ bao giờ thế?

NÔRA: - Vừa về thôi. *(Chị cất gói kẹo vào túi và cúi mép)* Ra đây, Torvan ơi, ra mà xem những thứ em vừa mới mua sắm đây này.

HENMER: - Đừng quấy rầy anh mà. *(Một lát sau, anh mở cửa ra và tay còn cầm bút, liếc nhìn trong phòng)*. Thế nào, mua sắm à? Tất cả những thứ này à? Con sáo sậu ⁽³⁾ xinh xinh đã lại tìm được cách tiêu một đồng tiền rồi ư?

NÔRA: - Chứ sao. Anh Torvan ạ, năm nay chúng mình có thể tiêu pha nhiều hơn một chút chứ. Đây là tết Nôen đầu tiên mà chúng mình không bắt buộc phải thắt chiu...

HENMER: - Ừ... nhưng mà cũng không nên

² Alouette: chim bách linh. Nhưng ta vẫn quen dịch chuyển là chim sơn ca, quen thuộc hơn, tuy không đúng.

³ Étourneau (tục gọi là sansonnet): Nghĩa đen là con sáo sậu; nghĩa bóng là người trẻ tuổi, nông nổi, phù phiếm.

hoang phí.

NÔRA: - Có chứ, một tí thôi, anh Torvan ạ, một chút xíu thôi, phải không anh? Bây giờ anh sắp lĩnh một số lương kéch sù, và anh sẽ kiếm được nhiều tiền, rất nhiều tiền mà.

HENMER: - Phải, nhưng là từ sang năm trở đi kia mà; cũng còn phải qua một quý nữa, rồi có lĩnh gì thì mới lĩnh chứ.

NÔRA: - Có hề gì cái đó? Trong khi chờ đợi ta có thể đi vay.

HENMER: - Nôra! (*Anh lại gần chị và beo tai đùa cợt*) Bao giờ cũng vẫn cái tính phù phiếm. Cứ ví thử là hôm nay anh vay được một nghìn cua-ron và em tiêu hết sạch trong những ngày tết Nôen, thế rồi ngày cuối năm, anh bị một hòn gói rơi trúng đỉnh đầu và...

NÔRA: (*Bịt miệng anh*) - Im đi, anh; đừng nói bậy nào.

HENMER: - Hãy cứ ví thử là chuyện như thế xảy ra... thì sao nhỉ?

NÔRA: - Nếu chuyện như thế xảy ra... thì đối

với em, nợ nần hay không, cũng chẳng quan trọng gì.

HENMER: - Thế còn những người đã cho anh vay tiền thì sao?

NÔRA: - Những người đó à? Ai hơi đâu nghĩ đến họ làm gì. Họ là những người dưng.

HENMER: - Nôra, Nôra, em thực đúng là đàn bà... Nói chuyện đứng đắn, Nôra ạ, em vẫn biết chủ trương của anh về vấn đề này. Không nợ nần; không bao giờ, không bao giờ vay mượn. Bất cứ gia đình nào xây dựng trên nợ nần vay mượn, sẽ bị một thứ tình trạng lệ thuộc xấu xa. Cả hai đứa chúng mình đã giữ vững được cho đến ngày nay và chúng mình sẽ tiếp tục giữ vững trong thời gian thử thách ngắn ngủi còn lại trước mắt.

NÔRA: *(Tiến lại gần lò sưởi)* - Vâng, tùy ý anh thôi.

HENMER: *(Bước theo)* - Thôi, thôi, chim sơn ca không nên kéo lê cánh như vậy. Thế nào? Rõ ràng là con sóc nhỏ nó hờn

dối đây mà. (*Anh mở ví tiền*). Nôra, em đoán xem anh có cái gì trong này?

NÔRA: (*Quay ngoắt lại*) - Tiền chứ gì.

HENMER: - Đây đây. (*Anh đưa vài tờ giấy bạc cho chị*) Ối chào! Anh cũng hiểu rằng vào dạo tết Nôen thì trong một gia đình có nhiều món tiêu pha lắm.

NÔRA: (*Đếm*) - Một chục, hai chục, ba chục, bốn chục. Cám ơn anh. Ngân này thì em chi tiêu được khá lâu đấy.

HENMER: - Hè! tất nhiên là phải thế rồi.

NÔRA: Nhất định em sẽ tiêu được lâu, anh cứ yên trí. Đây, anh lại đây mà xem. Em sẽ cho anh xem tất cả những thứ em đã mua, mà rẻ lắm cơ! Anh trông đây, quần áo mới cho thằng Yvar và một thanh gươm này. Đây là con ngựa với cái kèn cho thằng Bôp này, và con búp bê với cái giường cho con Emmy này. Những cái rẻ tiền hết sức thôi; con bé nó làm hỏng ngay ấy mà. Và đây là những tạp - dề và vải may cho bọn người nhà. Cứ như u già An-Mary thì đáng lẽ phải có hơn thế này nhiều

mới phải.

HENMER: - Thế còn cái gói này, ở trong có cái gì?

NÔRA: (*Khẽ kêu lên*) - Ấy đừng, anh Torvan, đến tối anh mới được xem cái ấy cơ.

HENMER: - Thôi vậy, thôi vậy. Nhưng mà, cô bé hoang phí ơi, về phần cô thì cô thích cái gì?

NÔRA: - Chà! Em, thì em có tơ tưởng cái gì bao giờ đâu?

HENMER: - Anh cũng sẵn lòng tin như vậy. Nhưng cứ nói cho anh biết có cái gì em thêm muốn, một cái gì cũng phải chẳng thôi.

NÔRA: - Thế thì, thực tình em cũng không biết đấy. À có, anh Torvan này...

HENMER: - Xem nào.

NÔRA: (*Mân mê khuy áo của anh, mắt không nhìn vào anh*) - Nếu anh muốn cho em một cái gì, thì anh cứ... anh cứ...

HENMER: - Cứ nói xem nào.

NÔRA: (*Nói liền một mạch*) - Anh cứ cho em tiền cũng được, anh Torvan ạ.Ồ! Một món tiền nhỏ, tùy theo khả năng dư

dật của anh thôi; một ngày kia, em sẽ sắm cho em một cái gì đó bằng món tiền ấy.

HENMER: - Nhưng mà, em Nôra...

NÔRA: - Có chứ! Anh sẽ làm như vậy nhé, anh Torvan yêu quý. Em tha thiết khẩn cầu anh. Em sẽ treo món tiền lên cành cây Nôen trong một cái phong bao thật đẹp bằng giấy trang kim. Có phải ngộ nghĩnh bao nhiêu không nhỉ?

HENMER: - Cái con chim luôn luôn hoang phí, gọi là chim gì nhỉ?

NÔRA: - Vâng, vâng, con sáo sậu, em biết rồi. Nhưng anh hãy làm như em bảo, anh Torvan ạ; như thế, em sẽ có thời gian suy nghĩ xem mua cái gì cho thật có ích. Như thế có gọi là phải chăng, là biết điều không, hử anh?

HENMER: (*Mỉm cười*) - Phải, nếu em biết sử dụng đồng tiền anh đưa cho em, và thực sự mua sắm lấy một cái gì, nhưng đằng này nó lại cứ tiêu tan vào việc gia đình và trôi vào một nghìn cái

không đâu; thế rồi, anh lại phải bỏ tiền nữa.

NÔRA: - Anh Torvan, thật là...

HENMER: - Thật là rành rành ra đấy, em bé Nôra yêu quý ạ. *(Anh ôm ngang lưng chị)*. Con sáo sậu thì thật là ngoan ngoan, song phải có bao nhiêu là tiền cho nó tiêu. Thật không thể nào ngờ được sự tốn kém cho một người đàn ông khi hắn có một con sáo sậu!

NÔRA: - Ừ ừ! Sao anh lại có thể nói như thế được? Thực là em dành dụm hết sức đấy.

HENMER: - Ô, cái đó đúng rồi. Hết sức của em chứ gì, nhưng sức của em, lại chả có mấy may nào.

NÔRA: *(Hát thầm và từng từng cười vui vẻ)* - Anh Torvan, làm thế nào cho anh biết được bọn sơn ca, sóc nháy chúng em có bao nhiêu là món phải tiêu pha.

HENMER: - Em là một nhân vật tí hon rất kỳ khôi. Đúng hệt như ba em.

Em có trăm phương nghìn kế để tìm

*ra tiền, nhưng hể có một cái, là nó lọt
kẽ tay đi hết; em cũng không bao giờ
biết nó đi đâu nữa. Thôi thì cứ đành
là phải chịu em như thế thôi. Nó ở từ
trong máu rồi. Đúng thế, Nôra ạ,
những cái đó chắc chắn là có huyết
thống.*

NÔRA: - Em chỉ mong được thừa hưởng biết
bao nhiêu đức tính tốt của ba em.

HENMER: - Anh thì anh muốn em cứ như thế
này thôi, con chim sơn ca yêu quý của
anh ạ. Nhưng mà này, anh chợt có
một ý nghĩ: hôm nay trông em có một
cái vẻ, nói thế nào được nhỉ? ... Một
cái vẻ hơi gian...

NÔRA: - Em ấy?

HENMER: - Phải, em. Hãy nhìn thẳng vào mắt
anh nào.

NÔRA: *(Nhìn anh).*

HENMER: - Cổ bé hấu ăn lại chẳng đã nhấm
nháp cái gì ở phố rồi sao?

NÔRA: - Không, sao anh lại nói thế?

HENMER: - Cô bé hấu ăn thật không hề ghé vào

hàng mút kẹo chứ?

HENMER: - Không, em nói chắc với anh như vậy, anh Torvan ạ.

HENMER: - Không có một tí teo mút kẹo gì chứ?

NÔRA: - Không một tí nào.

HENMER: - Không nhấm nháp một vài chiếc kẹo hạnh nhân?

NÔRA: - Không, anh Torvan, em nói chắc là không mà.

HENMER: - Thôi, thôi, anh đùa đấy.

NÔRA: *(Tiến lại gần cái bàn bên phải)* - Em không bao giờ có ý nghĩ làm một cái gì mà anh không thích. Anh có thể tin chắc chắn như vậy.

HENMER: - Phải, anh cũng vẫn biết lắm. Em chả hứa với anh rồi là gì? ... *(Lại gần Nôra)*. Thôi, em cứ việc giữ kín những bí mật con con về tết Nôen của em, em Nôra yêu quý ạ, những bí mật đó sẽ được bộc lộ tối nay, khi đèn đã trưng sáng trên cây.

NÔRA: - Anh đã nghĩ đến việc mời bác sĩ Rank đến ăn cơm chiều chưa?

HENMER: - Chưa, nhưng mà không cần; chuyện đó tất nhiên thôi. Với lại, tí nữa, khi anh ấy đến, anh sẽ mời cũng được. Anh đã đặt mua rượu vang ngon. Em Nôra, em không thể nào tưởng tượng được rằng buổi liên hoan tối nay lòng anh vui sướng như thế nào.

NÔRA: - Em cũng thế. Và các con nữa, chúng nó sẽ vui mừng biết bao, anh Torvan nhỉ!

HENMER: - Hà! Thật là khoan khoái khi nghĩ bụng rằng mình đã đạt được một chút vị vũng vàng, chắc chắn, tiền của dồi dào. Có đúng không, em? Thực là một hạnh phúc lớn khi nghĩ đến điều ấy.

NÔRA: - Trời ơi! Thật là tuyệt quá!

HENMER: - Em nhớ ngày Nôen năm ngoái chứ? Ba tuần lễ về trước, tối nào em cũng cắm cung đến quá nửa đêm để làm những bông hoa cho cây Nôen và dành cho chồng con một nghìn cái vui bất ngờ khác... Hừ! thực là cái thời kỳ buồn chán nhất mà anh còn nhớ.

NÔRA: - Nhưng em thì em không buồn chán

tí nào.

HENMER: (*Mỉm cười*) - Nhưng mà kết quả thật là thảm hại, Nôra ạ.

NÔRA: - Đấy anh lại sắp trêu cợt em về chuyện ấy đấy! Con mèo nó nhảy vào và nó quần cho rách bướm cả, thì có phải là lỗi tại em đâu?

HENMER: - À không, em Nôra ơi, chắc chắn là không phải lỗi tại em rồi. Em có thiện chí rất lớn là mua vui cho cả nhà, đó là điều chính. Dẫu sao, những ngày khó khăn đó qua rồi thì cũng thực là sung sướng.

NÔRA: - Phải, bây giờ em cũng còn bàng hoàng ngơ ngẩn.

HENMER: - Bây giờ thì anh không còn phải lủi thủi một mình với nỗi buồn chán nữa, còn em, em cũng không cần phải làm tội tình đôi mắt quý báu và đôi bàn tay xinh xắn của em nữa.

NÔRA: (*Vỗ tay*) - Ủ, không cần nữa, có phải không, anh Torvan? Trời ơi, sung sướng quá! (*Chị quàng tay dưới cánh tay chồng*) Bây giờ thì em kể cho anh

nghe ý em định sẽ thu xếp cuộc sống của chúng mình như thế nào, sau khi ngày lễ Nôen đã qua rồi... *(Có tiếng chuông gọi)* Có người gọi chuông. *(Chị xếp lại các ghế bành phòng khách)* Lại có khách. Phiền quá!

HENMER: - Nếu có ai hỏi, em nhớ rằng anh không tiếp ai cả nhé.

NGƯỜI Ở GÁI: *(Ở cửa ra vào)* - Thưa bà, có một bà nào muốn hỏi bà...

NÔRA: - Mời vào.

NGƯỜI Ở GÁI: *(Nói với Henmer)* - Bác sĩ cũng cùng đến một lúc đấy ạ.

HENMER: - Ông ấy vào buồng giấy của tôi rồi chứ?

NGƯỜI Ở GÁI: - Thưa ông, vâng ạ.

(Henmer đi sang phòng của anh. Người ở gái dẫn vào bà Lindơn bận đồ du lịch, rồi khép cửa lại)

BÀ LINDƠN: *(Sau vài phút ngập ngừng, nói rụt rè)*
- Chào, Nôra...

NÔRA: *(Do dự)* - Chào...

BÀ LINDƠN: - Chị không nhận được tôi à?

NÔRA: - Vâng... tôi không biết... ở nhỉ, hình như... (*Kêu lên*). Crixtin! Chị đấy ư?

BÀ LINDON: - Vâng, chính tôi đây.

NÔRA: - Crixtin! Thế mà em không nhận được ra! Sao em lại có thể thế được nhỉ?... (*Nói khẽ*) Chị thay đổi nhiều quá, Crixtin ạ.

BÀ LINDON: - Cố nhiên. Từ chín... mười năm trời đằng đằng...

NÔRA: - Chúng ta không gặp nhau đã lâu đến thế rồi kia à? Mà phải, đúng thế rồi. Trời ơi! Tám năm vừa rồi, thật là một thời kỳ sung sướng, nếu chị biết rõ! Thế bây giờ chị lên tỉnh? Một cuộc hành trình dài như vậy, giữa mùa rét. Chị thật là can đảm.

BÀ LINDON: - Tôi đi tàu thủy, vừa đến sáng hôm nay.

NÔRA: - Để ăn Tết Nôen, tất nhiên rồi. Vui quá! Chúng ta sẽ ăn tết thật vui thích! Mà, chị cởi măng-tô ra nào. Chị không rét chứ? (*Chị giúp bạn cởi áo*). Không, chị hãy ngồi vào chiếc ghế bành này; em, em ngồi ghế đu, đấy là

chỗ của em. *(Nhắm lấy hai tay bạn)*.
Bây giờ thì nét mặt của chị lại trở về
như xưa rồi... chỉ có lúc đầu tiên
thôi... Tuy vậy, chị có hơi xanh một tí,
Crixtin ạ, và cũng hơi gầy một tí nữa.

BÀ LINDON: - Và già đi nhiều, nhiều lắm, Nôra ạ.

NÔRA: - Ô, một tí, có lẽ một chút xíu thôi,
không nhiều đâu. *(Bỗng dừng lại, rồi
nói giọng nghiêm trang)*. Trời! Em là
một con điên, em cứ nói huyền thiên
những cái gì... Chị Crixtin yêu quý,
chị bạn tốt của em ơi, chị có thể tha
lỗi cho em không?

BÀ LINDON: - Chị muốn nói gì kia, chị Nôra?

NÔRA: *(Nói dịu dàng)* - Tội nghiệp Crixtin,
chị đã góa bụa.

BÀ LINDON: - Vâng, được ba năm rồi.

NÔRA: - Em có biết; em có đọc trên báo. Ô!
Crixtin ạ, nói thật với chị, em đã
nhiều lần nghĩ đến viết thư cho chị
dạo ấy, song cứ nay lần mai lửa, thế
rồi chợt lại vương công kia việc nọ.

BÀ LINDON: - Tôi hiểu cái đó lắm.

- NÔRA:** - Không Crixtin ạ, em thật là không phải. Tội nghiệp, chắc là chị đã trải qua bao nhiêu thử thách! Anh ấy không để lại cái gì làm sinh kế cho chị à?
- BÀ LINDƠN:** - Không.
- NÔRA:** - Không có con cái gì?
- BÀ LINDƠN:** - Cũng không.
- NÔRA:** - Thế là không có gì hết.
- BÀ LINDƠN:** - Cho đến cả một niềm thương nhớ cũng không nốt, một niềm thương tiếc nó làm cho lòng ta đỡ trống trải.
- NÔRA:** *(Nhìn bạn ngờ vực)* - Thế nào, Crixtin, sao lại có thể thế được?
- BÀ LINDƠN:** *(Mỉm cười, chưa chát và lấy tay vuốt tóc bạn)* - Cái điều đó đôi khi cũng xảy ra đấy, Nôra ạ.
- NÔRA:** - Một thân một mình. Nào nùng cho chị quá nhỉ! Em, thì được ba cháu bé kháu khỉnh. Lúc này chị không thấy chúng được đâu. Chúng nó đi chơi với u già cả rồi. Bây giờ chị kể tất cả cho em nghe nào.

BÀ LINDON: - Tôi sẽ kể sau, chị kể trước đi đã.

NÔRA: - Không, chị nói trước đi. Hôm nay, em không muốn ích kỷ... em chỉ muốn nghĩ đến chị thôi. Tuy vậy có một điều em phải nói với chị ngay. Chị có biết nổi sung sướng lớn mới đến với chúng em mấy bữa nay không?

BÀ LINDON: - Không, cái gì thế?

NÔRA: - Chị nghĩ coi, nhà em được bổ nhiệm làm giám đốc nhà ngân hàng.

BÀ LINDON: - Anh ấy? Ô, may mắn quá nhỉ!

NÔRA: - Có phải không? Làm trạng sư thì bấp bênh quá, nhất là khi mình chỉ muốn nhận cái những vụ chính đáng và tốt đẹp. Và tất nhiên đó là trường hợp của Torvan, điểm này thì em hoàn toàn tán thành nhà em. Chị thử nghĩ xem chúng em có sung sướng không. Bắt đầu năm mới, là nhà em nhậm chức và như thế là sẽ có một số lương to và nhiều bổng lộc. Lúc đó, chúng em sẽ sống khác hẳn trước... hoàn toàn theo sở thích. Trời ơi! Chị Crixtin, em cảm thấy sung sướng quá

và trong lòng thanh thoi quá. Quả đáng tội, có nhiều tiền và không phải lo nghĩ gì, thì thật là thi vị. Có đúng thế không chị?

BÀ LINĐƠN: - Nhất định thế rồi. Kể ra thì có đủ ăn đủ tiêu hẳn là sung sướng lắm.

NÔRA: - Không, không những chỉ đủ ăn đủ tiêu, mà phải nhiều tiền, thật nhiều tiền cơ.

BÀ LINĐƠN: (*Túm túm*) - Nôra, Nôra, đến bây giờ mà vẫn chưa đổi nết ư? Hồi ở trường, chị là một tay hoang phí lớn.

NÔRA: (*Mỉm cười dịu dàng*) - Anh Torvan cho là em vẫn còn thế. Nhưng mà (*Lấy ngón tay để nết*) "Nôra, Nôra" không đến nỗi điên rồ như các người tưởng đâu nhé. Ôi chao! Cho đến ngày hôm nay, em thực chưa có bao lăm để mà hoang phí cả. Cả hai đứa chúng em đã phải làm lụng.

BÀ LINĐƠN: - Cả chị nữa?

NÔRA: - Vâng. Những cái lật vật thôi, những việc nữ công, đan len, thêu thùa v.v... (*Đổi giọng*) và những cái khác nữa.

Chị biết rằng khi chúng em vừa lấy nhau thì Torvan xin thôi ở Bộ. Ở đấy, nhà em không có hy vọng gì được tăng lương nhiều, mà bấy giờ lại cần phải kiếm nhiều tiền hơn trước. Thế rồi, năm đầu nhà em làm việc vất vả lắm. Chị hiểu chứ, nhà em phải tìm kiếm mọi thứ công việc thêm thắt và làm việc từ sáng đến tối. Làm việc quá sức, rồi ốm nguy kịch gần chết. Các thầy thuốc bảo rằng phải đi nghỉ dưỡng bệnh ở miền Nam.

BÀ LINDON: - À phải, anh chị có một năm bên Ý.

NÔRA: - Vâng. Đi được không phải là dễ dàng đâu, chị cũng thừa hiểu... Thằng cháu Yvar vừa mới đẻ. Nhưng nhất định là phải đi. Ô, cái cuộc du lịch, thú tuyệt trần! Và nó đã cứu sống Torvan. Nhưng mà tốn kém biết bao nhiêu, Crixtin ạ!

BÀ LINDON: - Tôi cũng có thể hình dung ra được.

NÔRA: - Một nghìn hai trăm ê-quy. Bốn nghìn tám trăm cua-ron. To tiền đấy chứ!

BÀ LINDON: - Vâng, và trong trường hợp như thế,

có được số tiền ấy, là một hạnh phúc lớn.

NÔRA: - Em nói chị nghe: ba em cho đấy.

BÀ LINDƠN: - À, ra thế! Chính vừa đúng hồi cụ mất thì phải.

NÔRA: - Vâng, Crixtin ạ, vừa đúng hồi đó. Thế mà, chị tính, em không được đến chăm nom ba em. Ngày nào em cũng ngong ngóng chờ sinh nở thằng Yvar, lại còn anh Torvan tội nghiệp của em, gần đất xa trời, cần phải có em săn sóc! Ba yêu quý của em, ba tốt với em như thế! Không bao giờ em được gặp lại nữa. Ôi! Thực là nỗi đau đớn nhất của em từ ngày lấy chồng.

BÀ LINDƠN: - Chị thương yêu cụ lắm, tôi biết. Thế là anh chị đi sang Ý?

NÔRA: - Vâng. Tiền đã có, mà các thầy thuốc thì thúc giục. Sau đó một tháng là chúng em lên đường.

BÀ LINDƠN: - Và anh ấy khi trở về thì khỏi hẳn chứ?

NÔRA: - Thì tươi tốt như cây cỏ mùa xuân.

BÀ LINDON: - Thế... cái ông bác sĩ kia?

NÔRA: - Chị định nói gì?

BÀ LINDON: - Tôi nhớ rằng ban nãy chị ở gái có báo danh một ông bác sĩ khi đưa vào một ông nào cùng một lúc với tôi.

NÔRA: - À phải, bác sĩ Rank. Ông ta không phải là lấy danh nghĩa thầy thuốc mà đến đâu. Đó là người bạn thân nhất của chúng em: ngày nào cũng ghé thăm chúng em ít ra là một lần. Không, từ dạo ấy Torvan không hề bị một giờ khó ở nào. Tụi trẻ con nữa, cũng tươi tốt khoẻ mạnh, và cả em cũng vậy. *(Đứng phắt dậy và vỗ tay)* Trời ơi, trời ơi, được sống và được sung sướng thì quả là thú vị quá, Crixtin ạ!... Ô, em thực là hồng quá đi mất... chỉ toàn nói chuyện mình thôi. *(Ngồi xuống chiếc ghế đầu bên cạnh Crixtin và tựa vào đầu gối chị)*. Chị không giận em chứ? Chị nói cho em biết, có thực là chị không yêu anh ấy không? Thế tại sao lại lấy?

BÀ LINDON: - Hồi đó mẹ tôi còn sống, ốm đau và

không có nơi nương tựa. Thế rồi tôi lại còn hai cậu em phải cáng đáng. Tôi nghĩ không có cái thế để từ chối hẳn.

NÔRA: - Đúng vậy, em tin chắc rằng chị xử sự như vậy là phải. Vậy hồi đó anh ấy giàu có chứ?

BÀ LINDƠN: - Hồi đó thì hẳn có vẻ rất sung túc. Nhưng công việc làm ăn cũng bấp bênh. Khi hẳn chết, thì tất cả đều tiêu tan, không còn gì cả.

NÔRA: - Thế rồi sao?...

BÀ LINDƠN: - Tôi phải xoay sở, nào buôn bán vật vãnh, nào làm giám hiệu một trường học nhỏ, linh tinh đủ thứ. Ba năm vừa qua đối với tôi chỉ là một ngày lao động dài không nghỉ. Bây giờ thì chấm dứt rồi, Nôra ạ. Bà mẹ tội nghiệp của tôi không cần tôi nữa: cụ về rồi, các cậu em của tôi cũng không cần nữa: chúng đã có thể tự túc rồi.

NÔRA: - Vậy là tám thân rày đã nhẹ nhàng!

BÀ LINDƠN: - Không, Nôra ạ; tôi chỉ cảm thấy một nỗi trống trải không chịu nổi. Không

còn ai để mình tận tụy nữa. (*Đứng dậy có vẻ bồn chồn*). Vì thế tôi không ngồi yên ở đấy được, ở cái xó hẻo lánh ấy. Ở đây, có lẽ dễ mải miết vào một công việc, dễ khuây khoả đầu óc hơn. Ước gì tôi có cái may mắn tìm được một chỗ làm, một công việc văn phòng....

NÔRA: - Thôi, xin chị! Làm việc như thế mệt nhọc lắm, mà chị thì đương cần nghỉ ngơi nhiều. Tốt hơn là chị nên đi nghỉ mát.

BÀ LINDÓN: (*Lại gần cửa sổ*) - Tôi, thì tôi không có một người ba để trả tiền đi nghỉ mát cho tôi.

NÔRA: (*Đứng dậy*) - Ấy, đừng giận em đấy.

BÀ LINDÓN: - Chị Nôra ạ, chị đừng giận tôi thì đúng hơn. Trong một cảnh ngộ như của tôi, cái tệ hại nhất là người ta trở nên chua chát. Không có một ai để vì nhau mà làm việc, thế mà vẫn phải trông ngang trông ngửa để kiếm ăn cho mình; vẫn phải sống chứ. Thế là trở nên vị kỷ. Tôi sẽ nói thế nào bây

giờ nhĩ? Ban nãy khi chị báo cho tôi biết công việc của anh chị biến chuyển tốt đẹp, thì lòng tôi vui thích vì tôi còn nhiều hơn là vì chị.

NÔRA: - Thế nào? ... À, phải... em hiểu rồi. Chị nghĩ bụng rằng Torvan có thể giúp chị chút gì?

BÀ LINDƠN: - Vâng, tôi có nghĩ điều ấy.

NÔRA: - Nhất định anh ấy sẽ giúp chị, Crixtin ạ. Em sẽ sửa soạn đường đất thật tể nhị, tìm ra một cách gì thật khéo léo để làm cho Torvan xiêu lòng. Ô! Em tha thiết muốn giúp chị lắm.

BÀ LINDƠN: - Chị Nôra, sẵn sóc đến tôi như thế, thực là chị tốt quá... lòng tốt càng đáng kể gấp bội vì chị là người biết rất ít những nỗi khổ cực và thất ý của cuộc đời.

NÔRA: - Em ấy?... Chị tưởng thế?

BÀ LINDƠN: (*Mỉm cười*) - Ủi chao, những việc nữ công và những trò vặt vào loại đó... Chị còn là một đứa trẻ thơ, Nôra ạ.

NÔRA: (*Gật gù và đi xuyên ngang sân khấu*) -

Đừng nên nói nông cạn như thế.

BÀ LINDƠN: - Thật à?

NÔRA: - Chị cũng giống mọi người. Tất cả các người đều cho rằng trong những chuyện to tát thì em chả được việc gì...

BÀ LINDƠN: - Thôi nào, đừng có...

NÔRA: - Rằng em không biết tí gì về mặt khó cực của đời sống.

BÀ LINDƠN: - Chị Nôra, chị chả vừa kể cho tôi nghe tất cả những nỗi khó khăn của chị là gì.

NÔRA: - Úi chào!... những cái trò trẻ con ấy ư?... (*Nói nhỏ*) Còn cái chính, em đã kể cho chị nghe đâu.

BÀ LINDƠN: - Chị định nói gì?

NÔRA: - Chị coi khinh em quá đấy, Crixtin ạ, mà chị không nên làm thế thì phải hơn. Chị tự hào rằng đã làm lụng mất nhiều công sức và nhiều tháng ngày để nuôi mẹ.

BÀ LINDƠN: - Tôi không hề coi khinh ai cả. Nhưng mà, đúng là tôi có sung sướng và tự hào khi nghĩ rằng nhờ có tôi mà

những ngày cuối cùng của mẹ tôi đã được thư thả.

NÔRA: - Và chị cũng tự hào khi nghĩ đến công lao đối với các cậu em.

BÀ LINĐƠN: - Tôi tưởng tôi có quyền tự hào như vậy thì phải.

NÔRA: - Thì em cũng nghĩ vậy. Bây giờ thì để em kể cho chị nghe cái này, chị Crixtin ạ. Em đây, em cũng có lý do để được vui sướng và kiêu hãnh.

BÀ LINĐƠN: - Tôi cũng tin là thế. Nhưng ý chị định nói là chuyện gì nhỉ?

NÔRA: - Nói se sẽ chứ. Kẻo Torvan nghe thấy thì hỏng to. Tuyệt đối em không muốn anh ấy... Chuyện này em không để cho ai biết, không một ai khác, ngoài chị ra, Crixtin ạ.

BÀ LINĐƠN: - Chuyện gì vậy, nào?

NÔRA: - Lại gần đây nữa. (*Kéo bạn lại ngồi gần mình, trên ghế tràng kỷ*). Vâng... nói chị nghe... em cũng có thể tự hào và sung sướng. Chính em đã cứu sống Torvan.

- BÀ LINĐƠN:** - Cứu sống? Cứu sống thế nào?
- NÔRA:** - Em đã nói với chị về cuộc du lịch sang Ý, có phải không? Nếu Torvan không được đi điều dưỡng ở miền Nam, thì không thể nào sống được...
- BÀ LINĐƠN:** - Phải rồi, mà tiền nong đã có cụ cho đầy đủ.
- NÔRA:** - Phải, Torvan vẫn tưởng như thế và tất cả mọi người nữa; nhưng mà...
- BÀ LINĐƠN:** - Nhưng mà... sao?
- NÔRA:** - Ba em chẳng hề cho một xu nhỏ nào. Chính em đã xoay ra số tiền đó.
- BÀ LINĐƠN:** - Chị à? Một số tiền lớn như vậy?
- NÔRA:** - Một nghìn hai trăm ê-quy. Bốn nghìn tám trăm cua-ron. Chị nghĩ sao?
- BÀ LINĐƠN:** - Thế thì... Nôra, chị đã làm cách nào vậy?... Trúng số à?
- NÔRA:** *(Giọng khinh bỉ)* - Trúng số? *(Đáng điệu khinh miệt)* Nếu thế thì còn đáng kể gì nữa?
- BÀ LINĐƠN:** - Vậy, chị lấy ở đâu?
- NÔRA:** *(Mỉm cười bí mật và hát khê)* - Hừm!

Lá la la!...

BÀ LINDƠN: - Đi vay thì chắc là không thể được rồi.

NÔRA: - Sao vậy.

BÀ LINDƠN: - Vì một người đàn bà có chồng không thể nào vay tiền nếu không có sự đồng ý của chồng.

NÔRA: (*Gật gù*) - Ô! Khi là một người đàn bà có óc thực tiễn một chút... một người đàn bà khéo léo tháo vát.

BÀ LINDƠN: - Nôra. Tôi chịu không hiểu được tí nào cả.

NÔRA: - Chị chả cần phải hiểu mà. Có ai bảo là em đã đi vay món tiền đó đâu. Có thể là em đã kiếm bằng cách khác. (*Ngả mình trên ghế xô-pha*). Có thể là em đã nhận nó của một người mê em, chứ sao? Với nhan sắc của em...

BÀ LINDƠN: - Điên rồi nào!

NÔRA: - Hãy thú thực là chị nóng ruột muốn biết lắm nhé.

BÀ LINDƠN: - Này, chị Nôra thân yêu, có phải là chị đã hành động một cách nông nổi

đấy không?

NÔRA: (*Nhóm dậy*) - Cứu sống cho chồng có phải là một việc nông nổi không?

BÀ LINDON: - Cái điều mà tôi cho là nông nổi, chính là chị đã giấu giếm anh ấy, mà...

NÔRA: - Kìa, thì chính là không được để cho anh ấy biết mà lại! Trời ơi, thế ra chị không hiểu ư? Không được để cho anh ấy biết là bệnh tình của anh ấy trầm trọng. Các thầy thuốc nói riêng với em rằng bệnh của anh ấy nguy hiểm đến tính mệnh, chỉ có điều dưỡng một thời gian ở miền Nam mới có thể cứu được anh ấy. Chị tưởng rằng em không phải tìm cách mưu mẹo quanh co à? Em bảo nhà em rằng nếu em được đi du lịch ra nước ngoài như mọi người đàn bà trẻ khác thì em sẽ sung sướng biết bao; em khóc lóc, van nài và nói rằng anh phải nghĩ đến trạng huống của em và chiều ý em; sau cùng em nói ý cho anh ấy hiểu rằng anh ấy có thể vay nợ một chuyến. Thế là anh ấy suýt nổi đóa lên, chị ạ. Anh ấy bảo em

là một người nông nổi và bốn phận của anh là người chồng thì không được chiều theo những ý muốn ngông cuồng, những sở thích nhất thời của em. Em nghĩ bụng: "Được rồi, được rồi, em sẽ cứu sống anh cho kỳ được". Thế là em tìm ra được một biện pháp.

BÀ LINDON: - Thế ông cụ không bảo cho anh ấy biết là tiền không phải của cụ?

NÔRA: - Không bao giờ. Ba em mất sau đó mấy ngày. Em đã có ý nghĩ bộc lộ tất cả với cụ và xin cụ đừng phát giác thôi, nhưng mà lúc đó cụ yếu nặng quá... Than ôi! Em đã không phải làm cái việc dự định đó...

BÀ LINDON: - Và từ hồi đó chị chưa bao giờ thú thực với anh?

NÔRA: - Không! Trời đất ơi! Chị nghĩ thế nào mà lại nói thế? Về điểm này, nhà em nghiêm khắc lắm kia mà! Với lại... Torvan, với lòng tự ái của đàn ông, nếu biết chuyện, sẽ phiền lòng đến thế nào! Nếu anh biết rằng anh phải ơn nhờ em một cái gì, thì anh sẽ buồn

tủi biết chừng nào! Như thế, mọi quan hệ giữa chúng em sẽ bị thương tổn; gia đình chúng em đương đầm ấm, đương đầy hạnh phúc, sẽ không còn được thế này nữa.

BÀ LINĐƠN: - Chị sẽ không bao giờ nói với anh ấy sao?

NÔRA: *(Ngẫm nghĩ và mủm mỉm)* - Có chứ... với thời gian, có lẽ; sau rất nhiều năm mòn mỏi, khi em không còn xinh đẹp như bây giờ nữa. Đừng cười! Em định nói: khi Torvan không còn yêu em bằng bây giờ, không còn thích thú thấy em khiêu vũ, hoá trang và ngâm thơ vì anh. Lúc bấy giờ, có một cái gì để vót vát thì kẻ cũng tốt đấy... *(Ngừng lại)*. Chà! Cái ngày đó sẽ không bao giờ đến cả!... Thế nào, Crixtin, cái bí mật lớn của em, chị nghĩ sao? Em cũng có thể làm được một cái gì đáng kể đấy chứ... Chị phải biết rằng cái công việc này đã gây cho em rất nhiều nỗi lo. Nói tình thực, đối với em không phải dễ dàng mà trả

được nợ đúng kỳ hạn. Em nói chị nghe, trong công việc tiền nong, có một cái gọi là tiền lãi từng quý và một cái khác gọi là tiền trả nát gốc, tất cả những cái đó cực kỳ là khó thu xếp. Em đã phải chắt chiu mọi khoản. Về khoản gia đình thì bớt xén chẳng được là bao nhiêu: cần phải để cho Torvan sống dàng hoàng chứ. Con cái cũng vậy, không thể ăn mặc nhơm nhếch được. Bao nhiêu tiền em tiếp nhận cho chúng nó, em thấy chúng nó phải được hưởng cả. Thương yêu chúng nó quá!

BÀ LINDON: - Tội nghiệp chị Nôra, thế là chị phải khấu vào phần tiêu riêng của chị cả thôi.

NÔRA: - Cố nhiên. Vả lại, cũng chỉ là công bằng thôi. Mỗi lần Torvan cho em tiền may mặc, em chỉ tiêu có một nửa! Bao giờ em cũng mua cái gì rẻ tiền nhất. Thực cũng may mà em mặc cái gì cũng xinh, thành thử Torvan chẳng để ý thấy gì cả. Nói vậy chứ đôi khi em

cũng thấy gay, Crixtin ạ, được diện sang thì vẫn thú vị lắm chứ! Có phải không nhỉ?

BÀ LINDON: - Đã đành.

NÔRA: - Em còn có những nguồn lợi khác nữa. Mùa đông năm ngoái, em may mắn tìm được nhiều việc chép thuê viết mướn. Thế là em chôn chân trong buồng và viết lách đến thật khuya. Ô! Cũng có lúc mệt quá, mệt quá! Tuy vậy, được làm việc để kiếm đồng tiền, cũng vui. Em cảm thấy gần như mình là một đấng nam nhi vậy.

BÀ LINDON: - Cứ như thế, chị đã trả được bao nhiêu rồi?

NÔRA: - Em cũng không thể nói đích xác được. Chị thấy đấy, thật khó mà hiểu nổi những loại công việc tiền nong như thế. Em chỉ biết rằng em đã trả hết sức của em. Đôi lúc em cũng thấy bí, không biết tính cách nào được. (*Mỉm cười*). Khi đó em tưởng tượng rằng có một lão già giàu sụ phải lòng em...

BÀ LINDÓN: - Cái gì? Lão già nào?

NÔRA: - Chuyện lắm nhảm thôi mà!... rằng lão ta chết và khi mở chúc thư của lão, người ta đọc thấy viết bằng chữ lớn: "Tất cả tiền bạc của tôi, để lại cho bà Nôra Henmer xinh đẹp và sẽ được trao cho bà tức khắc".

BÀ LINDÓN: - Nhưng mà, chị Nôra ơi... lão già ấy là ai vậy?

NÔRA: - Trời ơi! Chị không hiểu ư? Làm gì có lão già nào đâu, đó chỉ là một ý nghĩ luẩn quẩn trong đầu óc của em khi em không trông thấy cách nào để kiếm ra tiền. Với lại, bây giờ thì chả cần gì nữa rồi. Lão già kia có thể ở đâu đó mặc lão, em chả bận tâm gì đến lão, đến chúc thư của lão nữa, vì giờ phút này thì em yên tâm rồi. *(Đứng phắt dậy)*. Trời ơi! Nghĩ đến đó mà vui thích làm sao, Crixtin ơi! Yên tâm! Được yên tâm, hoàn toàn yên tâm, nô giỡn với các con, thu xếp của nhà cho thật xinh, thật trang nhã, đúng như ý muốn của Torvan. Thế rồi

mùa xuân sẽ đến với màu trời xanh đẹp! Khi đó có lẽ chúng em có thể đi du lịch đôi chút. Lại trông thấy biển! Chao ôi! Được sống và được sung sướng, thật là thú vị quá chừng.

(Có tiếng chuông gọi).

BÀ LINDÓN: *(Đứng dậy)* - Có người gọi chuông; có lẽ tôi phải đi về chăng?

NÔRA: - Không, cứ ở lại; không có khách nào đâu; chắc là ai hỏi Torvan đây thôi...

CHỊ Ờ GÁI: - Xin lỗi bà, có một ông nào muốn gặp trạng sư?

NÔRA: - Chị định nói muốn gặp ông giám đốc chứ.

CHỊ Ờ GÁI: - Vâng, gặp ông giám đốc, nhưng vì có bác sĩ trong ấy, con không biết...

KRÔGXTAD: *(Xuất hiện)* - Thưa bà, tôi đây ạ.

BÀ LINDÓN: *(Giật mình, luống cuống và quay mặt về phía cửa sổ).*

NÔRA: *(Tiến một bước lại gần hẳn và, bối rối, nói nhỏ)* - Ông đấy à? Có chuyện gì thế? Ông muốn hỏi gì nhà tôi?

KRÔGXTAD: - Nói về chuyện nhà ngân hàng. Ở

đấy, tôi có một chức vụ nhỏ, và tôi nghe nói rằng ông nhà sắp trở thành thủ trưởng của chúng tôi..

NÔRA: - Đúng đấy...

KRÔGXTAD: - Thưa bà, chỉ là những chuyện công việc chán ngắt thôi, chả có gì đâu...

NÔRA: - Vậy thì mời ông quá bộ vào trong buồng giấy.

(Chị chào hắn nhạt nhẽo, vừa khép lại cửa phòng hiên, rồi tiến lại phía lò sưởi).

BÀ LINDƠN: - Nôra... cái người đó là ai thế?

NÔRA: - Luật sư Krôgxtad đấy.

BÀ LINDƠN: - À, ra hắn.

NÔRA: - Chị có quen à?

BÀ LINDƠN: - Tôi có biết hắn từ lâu năm về trước. Hắn có làm luật sư ở tỉnh nhà một thời gian.

NÔRA: - Ồ nhỉ, đúng đấy.

BÀ LINDƠN: - Hắn thay đổi nhiều quá.

NÔRA: - Hình như hắn đã đau khổ nhiều về cảnh vợ chồng.

BÀ LINDƠN: - Hiện nay hắn goá vợ, có phải không?

NÔRA: - Ủ, với một đồng con. Ủi chao, nóng rất cả người.

(Chị đẩy lùi ghế đu ra xa lò sưởi).

NÔRA: - Thế à? Có lẽ; em cũng chả biết nữa... Nhưng mà thôi, đừng nói chuyện công việc làm ăn nữa; chán chết lên ấy mà.

(Bác sĩ Rank đi từ buồng Henmer ra).

RANK: *(Tay giữ cánh cửa mở hé)* - Không, không; tôi không muốn quấy rầy anh; tôi sang bên chị một lát thì hơn. *(Ông đóng cửa lại và nhận thấy có mặt bà Lindơ).* Ô, xin lỗi! Ở đây tôi cũng làm quấy rầy nốt.

NÔRA: - Không quấy rầy một tí nào cả... *(Giới thiệu)* Bác sĩ Rank, bà Lindơ.

RANK: - Ở nhà này thường được nghe nhắc đến tên bà luôn. Hình như khi nãy lên đây, tôi có vượt bà ở cầu thang thì phải.

BÀ LINDƠ: - Vâng, tôi lên thang gác ỉ ạch lắm.

RANK: - À! Trông chừng có vẻ hơi suy nhược thì phải.

BÀ LINDƠ: - Lao lực thì đúng hơn.

- RANK:** - Thế thôi ư? Thế thì có lẽ bà lên tỉnh để nghỉ ngơi bằng cách rong ruổi hội hè chẳng?
- BÀ LINDON:** - Tôi lên tỉnh để tìm việc làm.
- RANK:** - Đó có phải là một phương thuốc hiệu nghiệm để chữa bệnh lao lực không nhỉ?
- BÀ LINDON:** - Vẫn cần phải sống, bác sĩ ạ.
- RANK:** - Vâng, đó là một ý kiến phổ biến: người ta đều cho rằng sống là một sự cần thiết.
- NÔRA:** - Ô! Bác sĩ ạ, tôi chắc chắn rằng chính ông anh cũng thiết tha muốn sống lắm đấy.
- RANK:** - Cố nhiên là tôi thiết tha lắm chứ. Thân tàn ma dại như tôi, tôi cũng nhất định muốn được đau khổ càng lâu dài càng hay. Tất cả những cơn bệnh của tôi cũng có ước vọng đó. Và đó cũng là ý kiến của cả những kẻ tinh thần suy bại. Chính giờ phút này, tôi vừa bỏ lại trong phòng Henmer một con người vào loại đó, một bệnh nhân

đang phải điều trị: có những nhà
thương riêng cho loại con bệnh này.

BÀ LINDƠN: *(Buông tiếng kêu khan giọng)* - A!

NÔRA: - Ông anh định nói gì?

RANK: - Ô, tôi nói chuyện anh chàng luật sư
Krøgstad, một người mà bà chị không
biết. Hắn đã ruồng nát đến xương tủy.
Ấy thế mà cả đến hắn cũng khẳng
định như một điều tối quan trọng
rằng hắn cần phải sống.

NÔRA: - Thế à? Hắn nói chuyện gì với Henmer?

RANK: - Thực tình tôi cũng không rõ. Chỉ
nghe thấy là câu chuyện dính dấp đến
nhà Ngân hàng.

NÔRA: - Tôi không hề biết rằng Krøg... rằng
cái nhà ông Krøgstad ấy lại có dính
liu đến nhà Ngân hàng.

RANK: - Có đấy; người ta có cho hắn một việc
làm gì đó. *(Nói với bà Lindơn)*. Không
biết rằng ở vùng quê bà cũng có loại
người kỳ cục này hay không, là cứ ra
sức bới ra cho được những kẻ tinh thần
mục nát. Thế rồi, khi đã tìm được con

bệnh, là đem ra theo dõi, bằng cách kiểm cho hẳn một việc làm nào đó thực tốt. Còn những người lành mạnh thì cứ việc đứng ngoài vòng.

BÀ LINDON: - Dẫu sao cũng phải thú nhận rằng chính những kẻ bệnh tật là cần được chăm sóc nhất.

RANK: *(Nhún vai)* - Ấy đấy. Cứ quan niệm như vậy thì xã hội sẽ biến thành một cái nhà thương.

NÔRA: *(Từ nãy vẫn mê mải với những suy nghĩ riêng, bỗng vỗ tay cười phá lên).*

RANK: - Tại sao bà chị lại cười? Bà chị có biết xã hội là cái gì không đã?

NÔRA: - Tôi để ý quái gì đến chuyện xã hội chán ngấy của các bác? Tôi cười chuyện khác kia... một chuyện ngộ nghĩnh hết sức. Này, bác sĩ, tất cả những người có công việc làm ăn ở nhà Ngân hàng, từ nay về sau là thuộc quyền Torvan cả?

RANK: - Bà chị thích thú cái điều ấy đến thế kia à?

- NÔRA:** *(Túm túm cười và hát ngâm nga)* - Thôi đừng để ý nhé. *(Đi lang thang trong phòng)*. Phải, thật là vui quá, thật là không ngờ, rằng chúng ta... rằng Torvan bây giờ lại có thể lực lớn như vậy, và đối với nhiều người như vậy. *(Rút ở túi ra gói kẹo hạnh nhân)* Bác sĩ, ông anh có hơi kẹo hạnh nhân không?
- RANK:** - Ô này, kẹo hạnh nhân. Tôi cứ tưởng rằng ở nhà này, đó là món hàng cấm.
- NÔRA:** - Phải, nhưng mà những chiếc kẹo này, là do chị Crixtin cho tôi đấy.
- BÀ LINĐƠN:** - Tôi?
- NÔRA:** - Không sao, không sao, đừng có hoảng lên. Chị không thể nào biết được, Torvan vẫn cấm em đấy. Nói để chị rõ: anh ấy sợ em hỏng răng. Nhưng mà, chắc!... một lần thôi, chứ có phải thường xuyên đâu mà sợ! Có phải không, bác sĩ nhỉ? Nào! *(Chị dúm một cái kẹo vào mồm ông.)* Cả chị nữa, Crixtin. Còn mình, mình sẽ ăn một chiếc bé tí... hai là cùng. *(Lại đi loăng quăng trong phòng.)* Mình sung sướng

quá chừng. Trong đời chỉ còn mỗi một việc này là mình hãy còn thêm muốn đến điên cuồng.

RANK: - Xem nào! Cái gì vậy?

NÔRA: - Tôi thêm muốn đến điên cuồng, là có một ngày lời này ước gì được nói trước mặt Torvan.

RANK: - Thì cứ nói chứ, sợ gì?

NÔRA: - Không dám nói, vì thô quá.

BÀ LINDÓN: - Thô à?

RANK: - Nếu vậy thì nhịn đi là hơn, nhưng mà đối với chúng tôi có lẽ bà chị có thể... Bà chị muốn nói gì trước mặt Henmer mà đến nỗi thêm muốn điên cuồng như vậy?

NÔRA: - Tôi rất điên cuồng thêm muốn được nói rằng: Mẹ kiếp!

RANK: - Thật là điên rồ!

BÀ LINDÓN: - Trời ơi, Nôra...

RANK: - Bà chị có nói thì nói đi; anh ấy đây này.

NÔRA: *(Vội giấu gói kẹo)* - Suyt, suyt, suyt.

(Henmer từ trong phòng ra, một cái áo

bành-tô khoác ở cánh tay, một tay cầm mũ).

NÔRA: *(Tiến lại chồng)* - Thế nào, anh Torvan, anh đã giữ được hần đi rồi?

HENMER: - Ừ, hần vừa đi xong.

NÔRA: - Cho phép em được giới thiệu nhé!... Đây là chị Crixtin vừa mới ở quê lên chơi.

HENMER: - Crixtin?... Xin lỗi bà, thực quả tôi không được biết...

NÔRA: - Bà Lindơn đấy, anh ạ. Bà Crixtin Lindơn.

HENMER: - À! Đúng rồi. Chắc là một bạn ngày nhỏ của nhà tôi.

BÀ LINDƠN: - Vâng, ngày xưa chúng tôi có quen biết nhau.

NÔRA: - Anh xem, chị ấy đi từ xa như thế để đến nói chuyện với anh đấy ⁽¹⁾.

¹ Theo bản dịch Pháp văn của Prozor thì câu này là: "... để nói chuyện với em đấy". Đây chúng tôi dịch theo bản Pháp văn của La Chesnaie và bản Trung văn của Phan Gia Tuân. Có lẽ như vậy ý tứ gần bó hơn: Nôra định nói: "... chị ấy muốn đến nói chuyện với anh, để nhờ anh giải quyết công việc làm ăn cho", nên ở dưới bà Lindơn mới vội cải chính: "Không phải hoàn toàn chỉ vì thế thôi".

HENMER: - Thế nào nhỉ?

BÀ LINDƠN: - Không phải hoàn toàn chỉ vì thế thôi...

NÔRA: - Anh ạ, Crixtin rất khéo léo trong công tác văn phòng, với lại chị ấy rất mong ước được làm việc dưới quyền một người lỗi lạc để được học hỏi thêm nhiều kinh nghiệm.

HENMER: - Thưa bà, bà nghĩ như vậy là phải lắm.

NÔRA: - Thế cho nên, khi chị ấy được tin anh được làm giám đốc Ngân hàng - chẳng là chị ấy được đọc tin loan báo mà - thế là chị ấy lập tức lên đường... Anh Torvan nhé? Để làm vui lòng em, anh sẽ làm một cái gì đó giúp cho Crixtin nhé?

HENMER: - Cái đó không phải là không thể được. Chắc hẳn bà goá chồng?

BÀ LINDƠN: - Vâng.

HENMER: - Mà bà đã thạo công việc văn phòng?

BÀ LINDƠN: - Vâng, cũng khá.

HENMER: - Thế thì, rất có thể là tôi sẽ tìm được cho bà một việc làm.

- NÔRA:** *(Vỗ tay)* - Đấy nhé!
- HENMER:** - Thưa bà, bà đến vừa đúng lúc.
- BÀ LINĐƠN:** - Làm thế nào để cảm ơn ông được đây!
- HENMER:** - Ô! Đừng nói chuyện ơn huệ. *(Anh mặc áo ba-đờ-xuy)*. Nhưng ngày hôm nay thì tôi phải xin cáo lỗi bà...
- RANK:** - Đợi tí: tôi cùng đi với anh.
(Ông ta ra lấy áo lông thú ở phòng hiên và đem hơ trước lò sưởi).
- NÔRA:** - Đừng đi lâu đấy, Torvan nhé.
- HENMER:** - Một tiếng đồng hồ thôi; không quá.
- NÔRA:** - Chị cũng đi sao, Crixtin?
- BÀ LINĐƠN:** *(Mặc áo choàng)* - Tôi phải đi tìm một phòng trọ.
- NÔRA:** - Chúng ta có thể cùng đi với nhau một quãng.
- NÔRA:** *(Giúp bạn mặc áo)* - Thật phiền nỗi chúng em ở chật chội quá... thực tình không thể nào...
- BÀ LINĐƠN:** - Thôi đừng lẩn thẩn! Chào tạm biệt nhé, Nôra thân yêu, và cảm ơn.

NÔRA: - Tạm biệt. Tối nay thế nào cũng đến nhé. Và cả ông anh nữa, bác sĩ ạ. Thế nào? Nếu ông anh thấy trong người kha khá à? Thế nghĩa là gì? Chỉ việc mặc cho thật ấm vào thôi mà.

(Bọn họ vừa chuyện trò vừa đi vào bằng cửa chính. Có tiếng con trẻ riu rít ở cầu thang).

NÔRA: - Về đây rồi! về đây rồi!
(Chạy ra mở cửa. An-Mary ra cùng với lũ trẻ).

NÔRA: - Vào đây! Vào đây! *(Chị cúi xuống, hôn các con.)* Ô! Các con thương yêu của mẹ! Chị trông, Crixtin ơi! Có phải chúng dễ thương không?

RANK: - Đừng có đứng ở chỗ gió lùa như thế này ⁽¹⁾.

¹ Sau câu đối thoại này, trong bản La Chesnaie có tiếp thêm lời đối thoại của Henmer:

Henmer: - Ta đi thôi, bà Lindon. Chỗ này không ai ở được nữa rồi, trừ phi là các bà mẹ.

Trong bản P. G. Tuân thì dịch là:

Henmer: - Ta đi thôi, bà Lindon. Gió lùa lạnh ngắt thế này, chỉ có các bà mẹ là chịu nổi thôi.

Trong bản Prozor, không có câu đó.

(Bác sĩ Rank, Henner và Bà Lindon đi xuống thang. An-Mary bước ra sân khấu với lũ trẻ. Nôra cũng quay lại sau khi đã khép cửa).

NÔRA:

- Trông các con tươi tỉnh và khoẻ mạnh quá! Má đỏ hồng hồng! Như những quả táo tân và như những đoá hoa hồng! *(Lũ trẻ con tíu tít tranh nhau nói với mẹ cho đến hết lớp kịch.)* Các con đi chơi vui thích đến thế kia ư? Tốt lắm. Thực à! Con đã kéo xe trượt tuyết, có cả Emmy và Bốp ngồi trên? Có lẽ nào? Cả hai đứa. Hi! con là một tráng sĩ bé con đấy, Yvar. Ô, hãy để con bé này cho tôi một lát, An-Mary nhé. Con búp bê xinh yêu của mẹ nào! *(Chai cầm tay con gái út và khiêu vũ với nó.)* Ừ, ừ, rồi mẹ nhảy với cả Bốp nữa. Thế nào? Con đã luyện được những năm tuyết ư? Ô! Tiếc nhỉ, mẹ chả được dự cuộc chơi của các con. Không, cứ để tôi, An-Mary. Tôi muốn tự tay cởi áo cho chúng nó. Cứ để tôi mà, cái trò này vui lắm chứ! Trong khi chờ đợi, u hãy vào trong nhà,

trông u có vẻ rét cóng cả người. Có cả phê nóng để phân u ở trong bếp ấy.

(U già đi vào cửa bên trái. Nôra cởi áo quàng và mũ cho các con, rồi vứt tung khắp nhà. Lũ trẻ vẫn tíu tít nói).

NÔRA:

- Thế à? Một con chó to đuổi theo con ư? Nhưng nó không cắn. Không, chó to nó không cắn những con búp-bê xinh xẻo như các con đâu. Yvar, không nên nhòm vào các gói đấy. Đứng, đứng, ở trong đó có cái gì kinh lắm đấy. Thế nào? Các con muốn chơi đùa ư? Chơi trò gì nào? Trò ú tim à? Ừ, thì chơi ú tim nào. Bốp sẽ đi trốn trước tiên. Mẹ ăy ư? Ừ, thì mẹ vậy!

(Nôra và các con bắt đầu chơi ú tim, vừa hò reo cười đùa trên sân khấu và trong phòng bên. Sau, Nôra chui xuống nắp dưới gầm bàn. Lũ trẻ kéo đến ào ào và tìm không thấy. Chúng nghe thấy tiếng mẹ cười bưng miệng, đổ xô lại chiếc bàn, nhấc khăn trải lên và trông thấy. Hò reo vui thích. Chị bò ra như để rộ con. Vui cười lại nổ ran.

Trong khi đó, có tiếng gõ cửa chính mà không ai để ý. Cửa hé mở, người ta thấy Krôgxtad ló ra. Hắn chờ đợi một lát. Trò chơi vẫn tiếp diễn).

KRÔGXTAD: - Thưa bà Henmer, xin lỗi bà...

NÔRA: *(Kêu lên một tiếng và lom khom hơi nhòm dây)* - Ông đến đây làm gì?

KRÔGXTAD: - Cửa ra vào vẫn hé mở. Có lẽ ai đã quên khép.

NÔRA: *(Đứng dậy)* - Nhà tôi không có nhà, thưa ông Krôgxtad.

KRÔGXTAD: - Tôi biết.

NÔRA: - Thế thì... ông muốn gì?

KRÔGXTAD: - Muốn nói với bà một câu.

NÔRA: - Nói với tôi? *(Nói nhỏ với các con.)*
Các con xuống nhà dưới với An-Mary nhé. Cái gì?... Không, ông khách lạ không có ý làm hại gì mẹ đâu. Bao giờ ông ấy đi khỏi, chúng ta lại chơi tiếp mà.*

(Chỉ dắt các con sang phòng bên trái rồi khép cửa lại).

NÔRA: *(Lo lắng, băn khoăn)* - Ông muốn nói

chuyện với tôi?

KRÔGXTAD: - Vâng, tôi muốn.

NÔRA: - Hôm nay?... Nhưng chưa đến mồng một đầu tháng mà...

KRÔGXTAD: - Không, hôm nay, mới là tiền nhật lễ Nôen. Lễ Nôen sẽ đem lại cho bà sự vui mừng hay nỗi phiền muộn, đó là tùy bà thôi.

NÔRA: - Ông muốn gì? Ngày hôm nay, tôi thực chưa có thể...

KRÔGXTAD: - Tạm thời, chúng ta chưa nói đến chuyện ấy. Câu chuyện tôi muốn nói đây là một chuyện hoàn toàn khác. Bà có thể dành cho tôi một giây lát?

NÔRA: - Vâng, được... tuy rằng...

KRÔGXTAD: - Được rồi. Tôi đương ngồi ở tiệm ăn Onxen thì trông thấy ông nhà đi qua...

NÔRA: - À!

KRÔGXTAD: - ... với một người đàn bà.

NÔRA: - Sao nữa?

KRÔGXTAD: - Xin phép hỏi bà một câu nhé? Người đàn bà đó là bà Lindon, có phải không?

- NÔRA:** - Phải.
- KRÔGXTAD:** - Bà ta mới đến tỉnh nhà?
- NÔRA:** - Phải, mới đến hôm nay.
- KRÔGXTAD:** - Đó là một người bạn của bà?
- NÔRA:** - Phải... Nhưng tôi không hiểu...
- KRÔGXTAD:** - Tôi cũng có quen biết bà ấy ngày xưa.
- NÔRA:** - Tôi biết
- KRÔGXTAD:** - Thực ư? Thế ra bà cũng rõ chuyện. Tôi cũng nghĩ như vậy.
- Thế thì bà cho phép tôi được hỏi bà, có phải bà Lindon sắp có việc làm ở Ngân hàng?
- NÔRA:** - Sao ông lại dám chất vấn tôi về chuyện đó, hử ông Krôgxtad, khi ông lại là nhân viên hạ thuộc của chồng tôi? Nhưng ông đã hỏi, thì tôi sẽ nói ông nghe. Đúng, bà Lindon sẽ có một việc làm ở Ngân hàng. Và chính là nhờ tôi, thưa ông Krôgxtad. Bây giờ thì ông rõ chuyện rồi đấy.
- KRÔGXTAD:** - Thế ra tôi đã đoán đúng.
- NÔRA:** (*Đi đi lại lại suốt dọc sân khấu*) - Hà!

Tôi cũng có đôi chút ảnh hưởng, chứ sao. Tuy là phụ nữ, nhưng ai cho rằng... Khi nào ở vào một địa vị hạ thuộc, ông Krôgxtad ạ, thì thực cũng cần phải coi chừng chớ làm phật ý kẻ nào có... hừm...

KRÔGXTAD: - Có ảnh hưởng?

NÔRA: - Chính thế.

KRÔGXTAD: (*Đổi giọng*) - Thưa bà Henmer, mong rằng bà có lòng tốt sử dụng ảnh hưởng của bà để giúp tôi.

NÔRA: - Thế nào? Thế nghĩa là?

KRÔGXTAD: - Mong rằng bà có lòng tốt vận động thế nào để cho tôi giữ được việc làm nhỏ mọn của tôi ở Ngân hàng.

NÔRA: - Ông định nói gì? Ai nghĩ đến chuyện cất chức ông?

KRÔGXTAD: - Thôi! Bà đừng nên giả vờ không biết, vô ích mà. Tôi hiểu rõ rằng bà bạn của bà không thích giáp mặt tôi, và bây giờ tôi lại biết vì ai mà tôi phải đuổi.

NÔRA: - Nhưng tôi quả quyết với ông rằng...

KRÔGXTAD: - Thôi, nói vắn tắt là: hãy còn kịp, và

tôi khuyên bà nên sử dụng ảnh hưởng của bà để ngăn cản việc đó.

NÔRA: - Nhưng mà, thưa ông Krôgxtađ, tôi chả có một tí ảnh hưởng gì cả.

KRÔGXTAĐ: - Thế là thế nào? Hình như ban nãy bà vừa nói rằng...

NÔRA: - Tất nhiên là tôi không nói theo nghĩa đó. Sao ông lại có thể tin rằng tôi có một cái quyền lực như thế đối với nhà tôi?

KRÔGXTAĐ: - Ô! Tôi biết ông nhà từ khi còn là sinh viên với nhau: Tôi không tin rằng ông giám đốc Ngân hàng cứng rắn hơn những người chồng khác.

NÔRA: - Nếu ông nói đến chồng tôi một cách thiếu tôn kính, tôi sẽ mời ông ra cửa.

KRÔGXTAĐ: - Bà can đảm thật.

NÔRA: - Tôi không sợ ông nữa rồi. Ra giêng tôi sẽ thanh khoản rất nhanh chóng.

KRÔGXTAĐ: (*Cố trấn tĩnh*) - Thưa bà, xin bà hãy nghe kỹ: nếu cần thiết, tôi sẽ phấn đấu để giữ lấy công việc làm ăn nhỏ mọn của tôi, coi như một câu chuyện

sinh tử.

NÔRA: - Đúng rồi, có vẻ như thế lắm.

KRÔGXTAD: - Không phải chỉ vì đồng lương; đó không phải là điểm chủ yếu. Nhưng còn vì một lẽ khác... thôi, để tôi nói cho hết. Lẽ tự nhiên, bà cũng biết như mọi người rằng tôi đã trót phạm một điều đại dột, cách đây đã lâu lắm rồi.

NÔRA: - Hình như tôi có nghe nói.

KRÔGXTAD: - Việc không ra đến toà; nhưng tức thì tôi bị chặn hết mọi đường tiến thủ. Bây giờ tôi mới bắt đầu nhúng vào những thứ công việc làm ăn mà bà biết đấy; vì rằng cần phải tìm cách sống chứ, và tôi dám nói rằng tôi không đến nỗi xấu hơn nhiều kẻ khác. Bây giờ tôi muốn ra khỏi cái vòng ấy. Con cái của tôi đã lớn rồi. Vì chúng nó, tôi phải chuộc lại thanh danh càng nhiều càng tốt. Cái chức vụ ở Ngân hàng kia là bậc thang đầu tiên của tôi. Thế mà bây giờ chồng bà bắt tôi tụt xuống và lại rơi xuống bùn đen lần nữa.

- NÔRA:** - Nhưng mà ông Krôgxtad ă, thế có Trời, sức tôi không thể giúp đỡ gì ông được.
- KRÔGXTAD:** - Chỉ là ý bà không muốn đó thôi; nhưng tôi có cách để buộc bà phải giúp tôi.
- NÔRA:** - Chẳng có lẽ ông lại đi kể với nhà tôi là tôi nợ tiền ông?
- KRÔGXTAD:** - Hừm, thế ngộ tôi cứ làm thế?
- NÔRA:** - Thì về phần ông thật là xấu xa. (*Nói giọng rưng rưng nước mắt.*) Điều bí mật này là tất cả niềm vui sướng, tất cả sự kiêu hãnh của tôi: thế là chồng tôi sẽ biết, bằng một cách bí ối biết bao nhiêu. .. do ông. Ông sẽ làm cho tôi gặp những nỗi buồn bực lớn nhất.
- KRÔGXTAD:** - Bà sẽ chỉ gặp những nỗi buồn bực thôi à?
- NÔRA:** (*Phát khùng*) - Thôi thì ông cứ việc làm; chính ông sẽ là kẻ chịu thiệt hại nhiều nhất; bấy giờ chồng tôi sẽ trông thấy rõ ông là loại người như thế nào, và ông chắc chắn sẽ mất việc.

KRÖGXTAD: - Tôi vừa hỏi bà xem có phải bà chỉ sợ gặp những nỗi buồn bực gia đình mà thôi hay không?

NÖRA: - Nếu biết rõ sự tình, tất nhiên là nhà tôi quyết trả nợ ông ngay lập tức, thế là chúng tôi sẽ giữ được ông.

KRÖGXTAD: *(Tiến một bước về phía椅子)* - Bà Henmer, bà hãy nghe đây.. một là bà không có trí nhớ, hai là bà không hiểu gì về công việc giao dịch cả. Tôi cần phải chỉ dẫn cho bà đôi chút.

NÖRA: - Thế nào?

KRÖGXTAD: - Cái hồi chồng bà đau yếu, bà có đến nhà tôi để vay một nghìn hai trăm é-quy.

NÖRA: - Lúc đó tôi chẳng biết ai khác.

KRÖGXTAD: - Tôi có hứa sẽ ứng đủ số cho bà.

NÖRA: - Và ông đã ứng đủ số.

KRÖGXTAD: - Tôi có hứa sẽ ứng số tiền đó với một vài điều kiện. Song bà còn lo về bệnh não của chồng ba, và nóng ruột muốn có tiền đi du lịch, đến nỗi hình như bà không để ý gì đến những chi tiết cả.

Vì thế cho nên có nhắc lại cho bà những chi tiết đó cũng không phải là thừa. Đây này! Tôi hứa trao tiền cho bà, đổi lấy một tấm biên lai ⁽¹⁾ mà chính tay tôi viết.

NÔRA: - Phải, và tôi đã ký.

KRÔGXTAD: - Đúng. Nhưng, khoảng dưới, tôi có viết thêm mấy dòng chữ để cụ nhà nhận bảo lãnh. Cụ phải ký vào mấy dòng đó.

NÔRA: - Ông nói sao? Phải ký? Thì cụ đã ký đấy thôi.

KRÔGXTAD: - Tôi đã để trống ngày tháng; như thế có ý là cụ nhà phải chính tay mình biên ngày tháng lúc ký tên. Bà nhớ chứ?

NÔRA: - Phải, hình như đúng thế.

KRÔGXTAD: - Thế rồi tôi đưa lại tấm biên lai cho bà để bà gửi bưu điện đến cho cụ. Sự việc xảy ra như vậy, có phải không?

NÔRA: - Phải.

¹ Theo La Chesnaie, thì: một giấy nhận nợ (une reconnaissance de dette).

- KRÔGXTAD:** - Và, tất nhiên, bà đã gửi đi ngay tức khắc; vì chỉ năm sáu ngày sau, bà đã đem lại cho tôi tấm biên lai có chữ ký của cụ. Và số tiền đã được trao cho bà.
- NÔRA:** - Được rồi, đúng! Thế từ ngày đó, tôi chẳng trả góp đúng kỳ hạn hay sao?
- KRÔGXTAD:** - Cũng gần đúng. Nhưng, để trở lại câu chuyện... Thưa bà, chắc hẳn đó là những hồi khó khăn của bà.
- NÔRA:** - Phải, quả như vậy.
- KRÔGXTAD:** - Cụ nhà cũng đương ốm nặng thì phải.
- NÔRA:** - Ông cụ sắp mất.
- KRÔGXTAD:** - Cụ mất sau đó ít lâu?
- NÔRA:** - Vâng.
- KRÔGXTAD:** - Này, bà Henmer, bà có nhớ ngày tháng cụ mất không nhỉ? Tôi muốn nói ngày mừng mấy trong tháng?
- NÔRA:** - Ba tôi mất ngày 29 tháng chín.
- KRÔGXTAD:** - Đúng. Tôi có hỏi tin tức. Thế cho nên tôi không hiểu rõ... (*Hắn rút trong túi ra một tờ giấy.*) điều lạ lùng này.
- NÔRA:** - Cái gì lạ lùng? Tôi không biết...

KRÔGXTAD: - Thừa bà, điều lạ lùng, là cụ nhà đã ký tẩm biên lai ba ngày sau khi cụ mất.

NÔRA: *(Im lặng).*

KRÔGXTAD: - Bà có thể giải thích cái đó cho tôi được chăng?

NÔRA: *(Vẫn im lặng).*

KRÔGXTAD: - Hiển nhiên là những nét chữ: *mùng 2 tháng mười* và niên hiệu, không phải chữ cụ, mà là một nét chữ tôi nhận ra được thì phải. Thôi, cái đó, cũng có thể giải thích được. Có thể là cụ quên đề ngày tháng khi ký, và một người nào đó đã đề phỏng chừng trước khi biết tin cụ mất. Cái đó không tai hại gì lắm. Điều quan trọng, lại là chính ngay chữ ký. Bà Henmer, chữ ký đích thật là chữ cụ nhà, có phải không ạ? Có phải là chính cụ đã viết tên mình vào đây không ạ?

NÔRA: *(Sau một giây phút im lặng, ngẩng đầu lên và nhìn hẩn một cách khiêu khích).* Không, không phải ba tôi. Chính tôi đã viết tên ba tôi vào đó.

- KRÔGXTAD:** - Thưa bà, bà có biết rằng đó là một lời thú tội nguy hiểm không?
- NÔRA:** - Tại sao kia? Chỉ ít lâu nữa là ông sẽ thu hồi đủ nợ.
- KRÔGXTAD:** - Xin phép bà cho tôi hỏi một câu. Tại sao bà không gửi tờ giấy này cho cụ?
- NÔRA:** - Không thể được. Ba tôi đang bệnh nặng. Nếu tôi xin chữ ký của cụ, thì phải nói rõ tiền dùng làm gì. Mà trong tình trạng của cụ, tôi không thể cho cụ biết là tính mệnh chồng tôi đang bị đe dọa. Không thể làm thế được.
- KRÔGXTAD:** - Nếu vậy thì khước bỏ cuộc du lịch có hơn không?
- NÔRA:** - Không thể được. Cuộc du lịch đó cần thiết để cứu sống chồng tôi. Tôi không thể nào khước bỏ được.
- KRÔGXTAD:** - Thế nhưng, bà có tự nhủ rằng như vậy là làm một việc man trá đối với tôi không?
- NÔRA:** - Khi đó, tôi không thể nào chú trọng đến điều ấy. Tôi còn hơi sức đâu mà nghĩ đến ông! Tôi vẫn không ưa gì

ông, vì ông chỉ cứ đưa ra những lý lẽ lạnh lùng để làm khó dễ, mặc dầu ông biết rõ là chồng tôi đang nguy kịch.

KRÔGXTAD: - Bà Henmer ạ, hiển nhiên là bà không có một ý niệm thực hành mạch về tội lỗi bà đã phạm. Nhưng tôi có thể khẳng định với bà rằng cái hành vi đã khiến tôi mất tất cả địa vị xã hội, cũng không đến nỗi nặng tội gì hơn hành động của bà.

NÔRA: - Hành vi của ông? Hay là ông muốn làm cho tôi tưởng rằng có lẽ ông đã làm một việc đúng cảm gì đó để cứu sống vợ ông chăng?

KRÔGXTAD: - Pháp luật không xét những động cơ.

NÔRA: - Nếu thế, thì là pháp luật tồi tệ hết sức.

KRÔGXTAD: - Tôi hay không... nếu tôi đưa mảnh giấy này ra Tòa, thì người ta cũng cứ xét xử bà theo những pháp luật đó.

NÔRA: - Tôi không tin như vậy. Một người con gái lại không có quyền tránh cho cha già hấp hối những nỗi lo âu khắc

khoản ư? Một người vợ lại không có quyền cứu mạng cho chồng ư? Có lẽ ba tôi không biết rõ pháp luật cho tường tận; nhưng tôi chắc rằng thế nào cũng có ghi chép ở một khoản nào đó, là những việc như vậy được phép làm. Mà ông chẳng biết gì về những điều khoản đó sao? Ông lại là luật sư kia đấy? Trông chừng như ông cũng không phải là một luật gia tài bộ gì lắm thì phải, ông Krôgxtad ạ.

KRÔGXTAD: - Có thể. Nhưng mà những công việc như chúng ta đương giao dịch với nhau đây... thì bà phải nhận rằng tôi cũng am hiểu lắm, có phải không? Thế là xong. Bây giờ thì bà muốn làm thế nào, tùy ý; có một điều tôi có thể quả quyết, là nếu tôi bị đuổi một lần thứ hai, thì bà sẽ theo gót tôi.

(Hắn chào và đi vào).

NÔRA: *(Ngẫm nghĩ một lát; rồi gật gù) - Chậc! Hắn muốn trộ mình đấy! Nhưng mình có ngu dại gì. (Chị nhặt nhanh áo quần của các con, nhưng được một*

lát lại dừng lại.) Nhưng mà? ... Không, không thể nào! Vì mình đã hành động vì tình yêu.

LŨ TRẺ CON: *(Ở cửa bên trái)* - Mẹ ơi, ông khách đi rồi, mẹ ạ.

NÔRA: - Ồ, ờ, mẹ biết rồi. Nhưng các con không được nói chuyện ông khách với ai cả đấy nhé. Nghe không? Cả với ba nữa, nhé!

LŨ TRẺ CON: - Thưa mẹ, vâng ạ! Bây giờ mẹ có muốn chơi nữa không?

NÔRA: - Không, không; bây giờ thì không.

LŨ TRẺ CON: - Nhưng mà, mẹ ơi, mẹ đã hứa rồi.

NÔRA: - Mẹ không thể chơi được đâu. Các con đi ra chỗ khác, mẹ bận lắm. Đi đi nào, các con yêu quý của mẹ.

(Chị dịu dàng dắt chúng ra khỏi phòng và đóng cửa lại).

NÔRA: *(Ngồi xuống ghế xô-pha, cầm lấy một bức thêu, đi vài mũi, nhưng lại dừng ngay.)* Không! *(Quăng bức thêu xuống, đứng dậy, đi ra cửa chính và gọi.)* Hêlen, đem cái cây lên cho tôi nào.

(Chị lại gần bàn bên trái và mở ngăn kéo.) Không, chắc chắn là không thể nào!

CHỊ Ỏ GÁI: *(Đem cây Nôen lại)* - Thưa bà, đặt ở chỗ nào ạ?

NÔRA: - Đặt ở kia, chính giữa buồng.

CHỊ Ỏ GÁI: - Có phải lấy gì nữa không ạ?

NÔRA: - Thôi, cảm ơn, tôi có đủ thứ cả rồi.
(Chị ỏ gái đi vào, sau khi đã đặt cây xuống).

NÔRA: *(Trang biện cho cây Nôen)* - Ở đây, cần phải cắm nến... và ở kia, phải cắm hoa... Cái thằng cha bỉ ổi! Những chuyện hão huyền! Chẳng có ý nghĩa gì cả. Cây Nôen sẽ đẹp lắm. Em muốn làm tất cả những gì anh muốn, anh Torvan ạ; em sẽ nhảy múa vì anh, em sẽ ca hát...

*(Henmer trở về với một cuộn giấy cắt rách.)**

NÔRA: - Kìa... anh đã về.

HENMER: - Phải. Có ai đến hỏi không?

NÔRA: - Đến đây? Không.

- NÔRA:** - Lạ quá. Anh vừa trông thấy lão Krôgxtađ ở nhà ra.
- NÔRA:** - À, phải. Lão Krôgxtađ có đến một lát.
- HENMER:** - Trông nét mặt em, anh cũng thấy rõ, hẳn lại đến khẩn cầu em nói giúp hẳn chứ gì?
- NÔRA:** - Vâng.
- HENMER:** - Và em phải làm như là tự ý em đó thôi. Em phải giấu không cho anh biết là hẳn có đến. Có phải hẳn yêu cầu em như thế không?
- NÔRA:** - Đúng thế, anh Torvan ạ, nhưng mà...
- HENMER:** - Nôra! Nôra! Em đã có thể xử sự như thế ư? Trao đổi chuyện trò với một cái thằng như thế và lại hứa hẹn với nó nữa! Thêm nữa, em lại còn nói dối anh!
- NÔRA:** - Nói dối?...
- HENMER:** - Em chẳng bảo rằng không có ai đến là gì? (*Giơ ngón tay đe dọa*) Con chim nhỏ lú lo của anh không được bao giờ

làm thế nữa đây. Một con chim hót phải có cái mỏ trong trẻo, để có thể líu lo đúng điệu... không bao giờ sai cung lỗi bậc. (*Ôm ngang lưng chị*) Có đúng không nào?... Phải, anh vẫn biết mà. (*Buông chị ra*) Thôi nhé, không nói một câu nào về chuyện ấy nữa đây. (*Lại ngồi trước lò sưởi*). Ở đây, ấm áp dễ chịu quá.

(Anh lần giở những giấy má.

Nôra chăm chú trang trí cây Nôen.

Một khoảng im lặng).

NÔRA: - Torvan ạ!

HENMER: - Hừm.

NÔRA: - Em vui thích vô cùng khi nghĩ đến ngày kia được đi dự cuộc khiêu vũ hoá trang ở nhà vợ chồng Xtenborg.

HENMER: - Còn anh, thì anh hết sức hồi hộp chờ mong cái bất ngờ mà em đang bố trí cho anh và các con.

NÔRA: - Ô! Thật là phiền quá?

HENMER: - Cái gì thế?

NÔRA: - Em chẳng tìm được bộ áo nào ra trò

cả; cái nào cũng vô nghĩa lý và vô vị hết sức.

HENMER: - À, cô bé Nôra bây giờ cũng thấy như thế đấy.

NÔRA: *(Đứng đằng sau ghế, chống khuỷu tay vào vai ghế)* - Anh có bận lắm không, anh Torvan?

HENMER: - Ồi chà!...

NÔRA: - Giấy má gì thế?

HENMER: - Công việc nhà Ngân hàng.

NÔRA: - Đã việc Ngân hàng rồi.

HENMER: - Anh đã yêu cầu những ông giám đốc mãn hạn cho anh được toàn quyền để tiến hành những sự thay đổi cần thiết về nhân viên và về tổ chức các văn phòng. Anh sẽ dùng tuần lễ Nôen vào công việc này. Anh muốn rằng sang năm mới, mọi thứ đều đâu vào đấy cả rồi.

NÔRA: - Ra ^{*}chính vì thế mà anh chàng Krøgstad kia?...

HENMER: - Hừm...

NÔRA: *(Vuốt tóc anh)* - Nếu anh không bận

rộn đến thế, thì em sẽ nhờ anh một việc hết sức quan trọng, Torvan ạ.

HENMER: - Xem nào. Việc gì thế?

NÔRA: - Không có một người nào sánh bằng anh. Em rất thiết tha muốn diện thật nổi trong cuộc khiêu vũ hoá trang này. Anh Torvan, anh có thể sẵn sóc đến em và quyết định y phục của em được không?

HENMER: - À! À! Cô bé bướng bỉnh lên tiếng cầu cứu đấy.

NÔRA: - Vâng, anh Torvan ạ, không có anh thì em không có thể quyết định gì được cả.

HENMER: - Được rồi, được rồi, ta sẽ suy nghĩ và ta sẽ tìm ra thôi.

NÔRA: - Ồ, anh tốt quá. *(Chị quay lại cây Nôen. Một khoảng im lặng)*. Những bông hoa này trông nổi quá. Nhưng mà, anh ạ, cái lão Krôgxtađ đã làm gì, có thực là ghê gớm đến thế không?

HENMER: - Hắn đã giả mạo giấy tờ. Em có hiểu là nghĩa thế nào không?

- NÔRA:** - Hoặc giả hấn bị cảnh nghèo khổ thúc đẩy chăng?
- HENMER:** - Phải, hấn hành động nông nổi, cũng như bao nhiêu kẻ khác. Anh không độc ác đến nỗi buộc tội không thương tình một con người chỉ vì một việc như thế.
- NÔRA:** - Ừ, không, có phải không, Torvan nhĩ?
- HENMER:** - Có nhiều người có thể vươn dậy, về phương diện tinh thần, miễn là biết thú tội và chịu trừng phạt.
- NÔRA:** - Trừng phạt?...
- NÔRA:** - Nhưng con đường ấy, thằng Krôgxtad đã không muốn chọn. Hấn đã tìm cách gỡ bằng thủ đoạn và khôn khéo; chính vì thế mà hấn bị sa đọa về tinh thần.
- NÔRA:** - Anh cho rằng?...
- NÔRA:** - Em thử nghĩ xem: một con người như vậy, với cái ý thức về tội lỗi của mình, phải luôn luôn đối trá và giấu giếm che đậy. Hấn buộc phải đeo một

cái mặt nạ ngay trong gia đình của chính mình: phải, trước mặt vợ và con cái. Và nghĩ đến những đứa con, thì kinh khủng thật.

NÔRA: - Sao vậy?

HENMER: - Bởi vì một cái không khí dối trá như vậy đem lại một thứ truyền nhiễm và những nọc độc cho cả một đời sống gia đình. Mỗi khi những đứa con thở vào, là chúng hút phải những mầm tội lỗi.

NÔRA: *(Lại gần anh)* - Anh có chắc không?

HENMER: - Chắc chứ, em. Làm trạng sư, anh có dịp nhận thấy điều đó luôn. Hầu hết những kẻ hư hỏng sớm đều có những người mẹ dối trá.

NÔRA: - Sao lại chỉ những người mẹ thôi?

HENMER: - Cái đó thường hay do mẹ gây ra. Nhưng tất nhiên người bố thì cũng tác động y như vậy thôi. Tất cả các trạng sư đều biết rõ cái đó. Mặc dầu như vậy, Krøgstad, trong bao nhiêu năm trời, đã đầu độc lũ con bằng cái không khí dối trá che đậy của hắn. Vì thế

nên anh gọi hắn là một con người sa đoạ về tinh thần. *(Anh chìa hai tay với chị)* Và vì thế nên em Nôra ngoan ngoãn của anh phải hứa với anh là sẽ không nói gì giúp hắn cả. Em hãy hứa với anh đi. Thế nào, sao thế? Đưa tay cho anh nào. Có thể chứ. Thế là quyết định rồi đấy. Anh nói chắc với em rằng anh không thể nào làm việc với hắn. Gần những hạng người như vậy, anh cảm thấy một cái gì khó chịu về thể chất, nói đúng theo nghĩa đen.

NÔRA: *(Rút bàn tay ra và đứng sang bên kia cây Nôen)* - Sao ở đây oi bức thế này! Mà mình thì bận bao nhiêu là việc.

HENMER: *(Đứng dậy và thu xếp giấy má)* - Anh phải đọc lướt một phần của cái đồng này trước bữa ăn tối. Xong rồi anh sẽ nghĩ đến y phục của em. Không chừng cả anh nữa, anh cũng đã chuẩn bị một cái gì đó để treo lên cây, với phong bao bằng giấy trang kim đấy. *(Anh đặt tay lên đầu chị)* Ô, con chim hót xinh xinh yêu quý của anh.

(Nói xong đi vào phòng giấy và khép cửa lại ⁽¹⁾).

NÔRA: (Nói nhỏ sau một lát im lặng) - Ô, không! Không phải thế, không có lẽ nào thế được. Nhất định là không có lẽ.

AN-MARY: (Ở cửa bên trái) - Lũ trẻ, cứ nằng nặc đòi sang tìm mẹ.

NÔRA: - Không, không, không, u đừng để chúng sang đây. U ở bên ấy với chúng nó, An-Mary ạ.

AN-MARY: - Thưa bà, vâng ạ.

NÔRA: (Nhọt nhọt vì kinh khủng) - Làm hư hỏng những đứa con nhỏ bé của ta! Đầu độc của nhà... (Chị ngẩng đầu lên) Không đúng. Không đời nào có chuyện đó!

¹ Câu chỉ dẫn động tác này, không có trong bản Pháp văn của Prozor, chúng tôi thêm vào, theo bản dịch Trung văn của Phan Gia Tuấn.

HỒI THỨ HAI

(Vẫn cảnh ấy. Cây Nôen đã trơ trụi, đặt ở một xó, cạnh chiếc đàn dương cầm. Mũ và áo quàng của Nôra vút bừa bộn trên ghế xô-pha.

Nôra một mình, đi đi lại lại có vẻ lo âu; sau đứng lại cạnh ghế xô-pha và cầm lấy áo quàng).

NÔRA: *(Buông áo quàng xuống) - Có ai vào! (Ra phía cửa, lắng nghe) Không, chả có ai cả. Không, không, hôm nay, ngày lễ Nôen, hẳn chẳng đến đâu, cả ngày mai nữa cũng không... Nhưng có lẽ... (Mở cửa nhìn ra phía ngoài.) Không, trong hộp thư không có gì cả, hộp rỗng không. Mình thực là điên rồ! Nó chỉ đe dọa hão đấy thôi. Một chuyện như thế không đời nào xảy ra. Mình có ba đứa con nhỏ.*

(An-Mary ôm một cái hộp lớn bằng giấy các-tông, ra bằng cửa bên trái).

- AN-MARY:** - Tôi đã tìm thấy cái hộp đựng bộ áo.
- NÔRA:** - Được rồi; u hãy để trên bàn.
- AN-MARY:** (*Làm theo lời*) - Bộ áo này có lẽ cũng chưa mặc được đâu.
- NÔRA:** - Ôi chao! Tôi chỉ muốn xé nó ra làm trăm mảnh.
- AN-MARY:** - Không! Có thể sửa sang lại dễ dàng; chỉ cần kiên nhẫn một tí thôi.
- NÔRA:** - Phải, tôi muốn đi nhờ bà Lindon đến giúp tôi một tay.
- AN-MARY:** - Lại đi nữa? Trời xấu thế này? Bà sẽ cảm lạnh... ồm mắt thôi.
- NÔRA:** - Nói đến vận hạn của tôi, thì ồm cũng chả thấm, còn có thể vận hạn lớn hơn thế... Lũ trẻ con thế nào?
- AN-MARY:** - Tội nghiệp, các em đang chơi với những quả Nôen, nhưng...
- NÔRA:** - Chúng có nhắc đến tôi luôn không?
- AN-MARY:** - Chúng quen ở cạnh mẹ quá rồi.
- NÔRA:** - Đúng đấy, An-Mary ạ; nhưng mà u xem, từ nay về sau tôi sẽ không thể ở cạnh chúng luôn luôn như thế nữa đâu.

AN-MARY: - Con trẻ thì cái gì cũng quen dần thôi.

NÔRA: - U tin như thế ư? U có tin rằng chúng nó quên mẹ, nếu mẹ chúng đi biệt không?

AN-MARY: - Đi biệt!... Xin Thượng đế phù hộ chúng ta không bao giờ phải gặp cảnh đó!

NÔRA: - An-Mary này... có một điều tôi thường cứ tự hỏi luôn. Làm thế nào mà u đã có can đảm gửi con u cho những người dưng?

AN-MARY: - Bắt buộc phải thế, để đi làm u nuôi cô bé Nôra chứ.

NÔRA: - Ừ, nhưng làm sao u lại có thể dứt lòng làm chuyện đó?

AN-MARY: - Khi kiếm được một chỗ làm tốt như thế, gì mà chẳng dứt lòng. Kể ra thì cũng đã là một dịp may lớn đối với một người con gái tội nghiệp đã gặp điều bất hạnh. Vì cái thằng bất nhân ấy, nó đã chẳng muốn làm cái gì để giúp tôi cả.

NÔRA: - Có lẽ con gái của u đã quên u chẳng?

AN-MARY: - Tất nhiên là không. Trước hết nó có

viết thư cho tôi khi nó chịu lễ lần đầu,
rồi sau nữa, khi nó lấy chồng.

NÔRA: (*Quàng lấy cổ An-Mary*) - An-Mary
thân yêu, khi tôi còn bé, u đã làm một
người mẹ tốt cho tôi.

AN-MARY: - Cô bé Nôra tội nghiệp, ngoài tôi ra,
chẳng có mẹ nào khác nữa mà.

NÔRA: - Và ngộ nhờ những đứa trẻ của tôi
cũng không có mẹ nữa, tôi chắc rằng u
cũng... Chuyện lãng nhăng đấy thôi!
(*Chị mở hộp giấy*) U sang với chúng
đi. Tôi còn phải... rồi u xem ngày mai
tôi sẽ xinh đẹp ghê.

AN-MARY: - Trong cả cuộc dạ hội khiêu vũ, sẽ
chả có ai xinh đẹp bằng bà Nôra đâu,
tôi tin chắc như vậy.
(*U vào cửa bên trái*).

NÔRA: (*Mở hộp giấy, nhưng lại quăng tất cả
ra xa*) - Mình cũng không dám ra khỏi
nhà lúc này. Giá mà biết chắc là sẽ
không có ai đến, giá mà biết chắc là sẽ
không xảy ra chuyện gì ở nhà trong
thời gian đó. Mình điên thực! Chẳng

ma nào đến đâu. Không suy tính gì nữa. Chải cái bao tay nào. Những chiếc găng xinh quá, đẹp quá. Không nghĩ luẩn quẩn nữa mà! Một, hai, ba, bốn, năm sáu... (*Kêu lên một tiếng*) À! họ đến đây rồi...

(Chị muốn tiến về phía cửa ra vào, nhưng lại phân vân do dự.

Bà Lindon ra, sau khi đã treo mũ và áo quàng ở phòng hiên).

NÔRA: - À! Crixtin đấy à? Không có ai nữa đấy chứ? Chị đến vừa lúc quá!

BÀ LINDON: - Thấy nói ban nãy chị có đến tìm tôi.

NÔRA: - Vâng, nhân em đi qua cửa nhà chị mà. Em cũng đương muốn nhờ chị giúp em một tay. Ta hãy ngồi vào ghế xô-pha này đã. Đầu đuôi là thế này. Ngày mai có cuộc dạ hội khiêu vũ ở tầng gác trên nhà chúng em, ở nhà ông lãnh sự Xtenborg. Anh Torvan muốn em sẽ hoá trang làm cô gái thuyền chài thành phố Naplô⁽¹⁾ và sẽ

¹ Naples: thành phố nước Ý.

nhảy điệu vũ *tarāngten* ⁽²⁾ mà em đã học được ở Capri ⁽³⁾.

BÀ LINDƠN: - Ái chà, chị sẽ làm cả một cuộc biểu diễn đấy.

NÔRA: - Vâng, Torvan muốn thế. Đây, phục trang đây; Torvan may cho em từ hồi ở bên đó. Nhưng bây giờ nó đã hư hại cả, đến nỗi em cũng không biết là...

BÀ LINDƠN: - Sửa sang lại cũng chóng thôi; chỉ có cái nẹp nó long vài quãng, có gì đâu. Lấy kim chỉ mau ra đây. À! Tất cả đây rồi.

NÔRA: - Chị thật là tốt quá đấy.

BÀ LINDƠN: (*Vừa khâu vừa nói*) - Thế là ngày mai chị sẽ hoá trang đấy, hở chị Nôra? Chị ạ, tôi sẽ đến một lát để xem chị đấy. À! Tôi quên băng hắt đi, không cảm ơn chị về cuộc vui tối hôm qua.

NÔRA: (*Đứng dậy và đi ngang qua sân khấu*)
- Em thấy hình như hôm qua ở nhà chúng em không được vui bằng mọi

² Tarentelle: tên gọi một điệu vũ rất linh hoạt ở miền Nam nước Ý.

³ Capri: tên gọi Capri, tên một hòn đảo ở vịnh Napoli, nước Ý.

bận. Giá mà chị lên tỉnh sớm hơn một chút, Crixtin ạ... Kể ra thì Torvan rất có tài để làm cho cửa nhà vui vẻ và thú vị.

BÀ LINDON: - Cả chị nữa thì phải... chị đúng là con gái ông cụ. Nhưng, chị này, có phải là bác sĩ Rank bao giờ cũng mệt xỉu như hôm qua không?

NÔRA: - Không, hôm qua thì rõ rệt hơn mọi khi. Tội nghiệp, ông ta bị một bệnh kinh khủng. Đau tuỷ xương sống. Chị ạ, bố ông ta là một con người kinh tởm. Bao một lũ nhân tình và còn nhiều chuyện khác nữa; vì thế con trai cụ từ bé đã ốm o, chị hiểu không.

BÀ LINDON: (*Buông đồ khâu xuống*) - Nhưng mà, chị Nôra ơi, ai kể cho chị nghe những chuyện như vậy?

NÔRA: - Chào!... Khi người ta đã có ba con... người ta được tiếp những bà khách cũng thông thạo y khoa, gần như là các bà thầy thuốc, và họ kể cho nghe biết bao nhiêu là chuyện.

BÀ LINDON: (*Lại tiếp tục khâu. Im lặng một lát*) -

Bác sĩ Rank có đến đây hàng ngày không?

NÔRA: - Hàng ngày. Ông ấy là bạn thời trẻ thân nhất của Henmer, và cũng là bạn thân của em nữa. Có thể nói rằng bác sĩ Rank là người nhà.

BÀ LINDON: - Nhưng mà, chị này, con người ấy có thành thực không? Tôi muốn nói rằng... ông ta có hay tán tụng không?

NÔRA: - Hoàn toàn trái lại. Sao chị lại có ý nghĩ thế?

BÀ LINDON: - Hôm qua khi chị giới thiệu tôi, ông ta bảo rằng thường được nghe thấy nói đến tên tôi ở nhà này; thế mà, sau đó, tôi nhận thấy rằng anh ấy không hề biết đến tôi tí nào. Thế thì làm sao bác sĩ Rank lại có thể?...

NÔRA: - Chị nói đúng đấy, Crixtin ạ. Torvan yêu quý em lắm; anh ấy muốn rằng em chỉ là của mình anh ấy thôi, như lời anh ấy nói. Hồi đầu, chỉ nghe em nói đến tên một trong những người thân yêu xung quanh em ngày xưa, thế là anh ấy đã ghen khổ ghen sở rồi.

Lẽ tất nhiên, từ đó em giữ miệng, nhưng với bác sĩ Rank thì em lại nói luôn, chị ạ; ông ấy nghe em nói thì lại lấy làm vui thích.

BÀ LINDON: - Chị Nôra ạ, chị hãy nghe tôi nói điều này nhé, về nhiều điểm chị hãy còn là một đứa trẻ thơ; tôi, thì tôi nhiều tuổi hơn chị và có đôi chút kinh nghiệm hơn. Tôi khuyên chị một lời, về vấn đề bác sĩ Rank phải cố gắng chấm dứt tất cả những chuyện ấy.

NÔRA: - Chấm dứt chuyện gì?

BÀ LINDON: - Nhiều chuyện lắm. Hôm qua chị có nói với tôi về một người giàu có mà say mê chị, có thể giúp tiền cho chị.

NÔRA: - Ồ nhỉ, nhưng mà... khốn nỗi, làm gì có con người ấy! Thế rồi sao nữa?

BÀ LINDON: - Bác sĩ Rank có giàu không?

NÔRA: - Có, ông ấy có nhiều của lắm.

BÀ LINDON: - Và không có gia đình?

NÔRA: - Không có một ai; nhưng...?

BÀ LINDON: - Và ông ta đến đây hằng ngày?

NÔRA: - Cái đó chị biết rồi.

BÀ LINDƠN: - Một con người đứng đắn lịch sự, sao lại có thể bất nhã đến thế được?

NÔRA: - Chị nói gì, em hoàn toàn không hiểu đấy.

BÀ LINDƠN: - Đừng đóng kịch. Nôra ơi. Chị tưởng rằng tôi không đoán được là chị đã vay ai, cái món một nghìn hai trăm ê-quy nọ sao?

NÔRA: - Chị hoàn toàn điên rồi sao? Thực thà chị có thể tin một điều như vậy ư? Vay một người bạn, hằng ngày đến đây chơi! Nếu thế thì tình cảnh chịu sao nổi!

BÀ LINDƠN: - Như vậy, thực quả không phải là ông ta ư?

NÔRA: - Cố nhiên là không. Không có một giây phút nào em có cái ý đó. Vả chăng, hồi đó ông ta cũng không có tiền đâu mà cho vay; mãi sau này mới được hưởng gia tài thôi.

BÀ LINDƠN: - Tôi cho rằng như thế là may cho chị đấy, chị Nôra ạ.

NÔRA: - Không, không đời nào em có ý nghĩ

hỏi bác sĩ Rank... Vả chăng, em tin chắc rằng nếu em có hỏi...

BÀ LINDON: - Nhưng tất nhiên là chị sẽ không hỏi.

NÔRA: - Tất nhiên là không. Em không thấy cần thiết. Nhưng em chắc chắn rằng nếu em nói với bác sĩ Rank...

BÀ LINDON: - Nói riêng, giấu chồng ư?

NÔRA: - Em cần phải thoát khỏi cái chuyện kia. Khi phát sinh, nó cũng đã là chuyện giấu giếm anh ấy rồi. Cần phải chấm dứt.

BÀ LINDON: - Thì hôm qua tôi cũng đã bảo chị thế; nhưng...

NÔRA: *(Đi đi lại lại)* - Trong những loại công việc như thế này, một người đàn ông có thể xoay xoả dễ dàng hơn một người đàn bà...

BÀ LINDON: - Nếu chị định nói người chồng, thì đúng đấy.

NÔRA: - Làm gì có chuyện! *(Chị dừng lại)* Khi mình đã trả đủ nợ, thì người ta trả lại mình cái giấy nhận nợ của mình, có phải không nhỉ?

BÀ LINĐƠN: - Lẽ tất nhiên.

NÔRA: - Và mình có thể xé vụn ra làm nghìn mảnh và đốt nó đi... tờ giấy kính tởm, bẩn thỉu kia!

BÀ LINĐƠN: *(Nhìn bạn đăm đăm, đặt đồ khâu xuống và từ từ đứng dậy.)* Nôra, chị còn giấu tôi điều gì đấy.

NÔRA: - Chị trông mặt em mà đoán được ư?

BÀ LINĐƠN: - Có chuyện gì đã xảy ra, từ sáng hôm qua đến giờ. Nôra, hãy cho tôi biết là chuyện gì vậy?..

NÔRA: *(Quay lại phía bạn)* - Crixtin ạ! *(Lắng nghe.)* Suyt! Torvan đã về. Chị hãy đi sang bên phòng trẻ. Torvan cứ trông thấy khâu vá là không thể nào chịu nổi. Bảo An-Mary giúp chị một tay nhé.

BÀ LINĐƠN: *(Nhặt nhanh một phần các đồ lễ)* - Được rồi, nhưng tôi sẽ không ra về trước khi chị nói thẳng thắn với tôi tất cả mọi chuyện đấy.

(Chị đi vào cửa bên trái; đồng thời Henmer ra bằng cửa phòng hiên).

- NÔRA:** *(Tiến lại đón anh)* - Em đợi anh thật là nóng lòng nóng ruột, anh Torvan ạ.
- HENMER:** - Có phải chị thợ khâu đấy không?
- NÔRA:** - Không, Crixtin đấy mà; chị ấy giúp em sửa sang lại bộ y phục của em. Rồi anh xem, em sẽ làm cho mọi người choáng mắt cho mà xem.
- HENMER:** - Ừ, ý kiến của anh thật là hay đấy chứ.
- NÔRA:** - Thật là tuyệt. Nhưng cả em nữa, em cũng có nhã ý chiều theo ý kiến anh đấy chứ.
- HENMER:** *(Vuốt cằm chị)* - Nhã ý? Chiều theo ý kiến chồng ư? Thôi đi, thôi đi, cô bé điên rồi, em biết chắc là em không định nói thế. Nhưng anh không muốn quấy rầy em; em còn phải thử áo thì phải.
- NÔRA:** - Còn anh, thì anh còn phải làm việc, phải không?
- NÔRA:** - Đúng. *(Chỉ các giấy má)* Em trông. Anh vừa ra Ngân hàng... *(Anh định sang phòng anh.)*

- NÔRA:** - Torvan!
- HENMER:** (*Dừng lại*) - Hả?
- NÔRA:** - Nếu còn sóc nhỏ khăn khăn yêu cầu anh một việc?...
- HENMER:** - Việc gì thế?
- NÔRA:** - Thì anh sẽ làm chứ, anh?
- HENMER:** - Trước hết, phải biết là việc gì đã chứ.
- NÔRA:** - Nếu anh vui lòng chiều ý, thì con sóc sẽ nhảy tung tăng và làm đủ thứ trò vui.
- HENMER:** - Nói mau lên em.
- NÔRA:** - Con sơn ca sẽ líu lo đủ giọng.
- HENMER:** - Thì chim sơn ca vẫn làm có thể thôi mà.
- NÔRA:** - Em sẽ nhảy múa vì anh, như những nàng tiên dưới ánh trăng.
- HENMER:** - Em Nôra... không phải là câu chuyện em nói với anh sáng hôm nay đấy chứ?
- NÔRA:** (*Lại gần*) - Chính là chuyện đó, anh Torvan... em van anh!
- HENMER:** - Mà em lại còn nói một lần thứ hai,

thì thực là can đảm.

NÔRA: - Vâng, vâng, cần phải ứng thuận, cần phải để cho lão Krôgxtađ được lưu dụng ở Ngân hàng.

HENMER: - Em Nôra ạ, anh đã dành cái chân ấy cho bà Lindon rồi.

NÔRA: - Anh thật là có nhĩa ý; thế thì, anh chỉ việc sa thải một viên chức nào khác thế cho Krôgxtađ.

HENMER: - Thật là một sự ngoan cố vượt qua tất cả mọi chùng mực! Chỉ vì hôm qua em đã hứa hẹn một lời nông nổi, bây giờ em muốn rằng...

NÔRA: - Không phải vì thế đâu, Torvan. Chính là vì anh. Chính anh đã nói rằng cái tên đó viết bài cho những tờ báo xấu xa nhất... hẳn có thể làm hại anh nhiều. Em khiếp sợ hẳn đến chết đi được.

HENMER: - Thôi, anh hiểu rồi; chính là vì nhớ lại những chuyện ngày trước mà em kinh hãi đó thôi.

NÔRA: - Anh định nói chuyện gì?

- HENMER:** - Chắc là em nghĩ đến ba chứ gì?
- NÔRA:** - Vâng, đúng đấy. Anh hãy nhớ lại tất cả những bài báo mà những quân khốn kiếp đã viết về ba... và tất cả những điều chúng vu khống cho ông cụ. Em cho rằng nếu trên Bộ không phải anh đến điều tra và nếu anh không hết lòng giúp cụ thì có lẽ họ đã cách chức cụ rồi.
- HENMER:** - Em Nôra, ba em với anh khác nhau xa lắm. Ba em không phải là một viên chức ở cái thế hoàn toàn bất khả chỉ trích. Còn anh thì vẫn đứng ở cái thế đó và anh hy vọng duy trì mãi cái thế đó, chừng nào anh còn giữ chức vụ của anh.
- NÔRA:** - Ô! Những cái mầm độc ác có thể gieo dặt những gì, ai mà lường được. Nếu không, chúng ta sẽ có thể sống một cuộc đời yên vui, hạnh phúc biết bao nhiêu, trong cái tổ êm ấm của chúng ta, anh, em và các con! Vì thế cho nên em mới khẩn khoản van nài anh đến thế.

HENMER: - Chính vì em nói hộ hấn mà anh không thể lưu dụng hấn được.

Hiện nay ở Ngân hàng ai cũng biết là anh sẽ sa thải Krôgxtad. Nếu bây giờ họ được biết là bà vợ ông giám đốc mới đã làm thay đổi ý kiến...

NÔRA: - Thì sao?

HENMER: - Không, tất nhiên là chả hề gì đâu, miễn là em đạt được ý muốn con con của em thôi mà. Để chừng em tưởng anh sẽ đi làm một chuyện khiến anh trở nên lố bịch trước mắt toàn thể nhân viên?... Làm cho người ta nghĩ rằng anh bị chi phối bởi tất cả các thứ ảnh hưởng bên ngoài? Hậu quả sẽ thấy ngay rất nhanh chóng, em hãy tin chắc như vậy. Với lại... còn một lý do nữa làm cho Krôgxtad không thể nào dung được ở Ngân hàng, chừng nào anh còn làm giám đốc.

NÔRA: - Lý do gì vậy?

HENMER: - Đối với cái vết tì ố về đạo đức của hấn... kể ra thì anh cũng có thể gượng khoan dung được...

NÔRA: - Có phải không, anh nhỉ?

HENMER: - Nhất là anh lại nghe nói hắn là một viên chức tốt. Nhưng hắn là bạn quen biết cũ của anh. Một trong những bạn quen thuộc hồi trẻ, giao du không thận trọng và sau này trong cuộc đời thường hay làm phiền cho mình. Chẳng nói giấu gì anh với hắn vẫn mày tao với nhau. Và cái thằng ấy hoàn toàn không có ý tứ gì cả, trước mặt những người khác, cũng vẫn cứ giữ cách xưng hô ấy chẳng biết giấu giếm tí nào. Trái lại, hắn cho rằng cách xưng hô đó cho hắn cái quyền được dùng một giọng thân mật suông sã với anh, và cứ mỗi lúc lại *mày ời, mày a, Henmer*. Anh thú thực là cái đó làm anh khó chịu hết sức. Ở nhà Ngân hàng, nó sẽ làm anh ở vào tình thế không sao kham nổi.

NÔRA: - Torvan, những lời anh nói ra đó, chắc trong bụng anh không nghĩ thế.

NÔRA: - Có chứ. Sao lại không?

NÔRA: - Bởi vì đó là một cái duyên cớ nhỏ

nhên quá.

HENMER: - Em nói gì? Nhỏ nhên? Em thấy anh nhỏ nhên?

NÔRA: - Không, trái lại, anh Torvan ạ, vì thế cho nên..

HENMER: - Thì cũng được; em bảo rằng những duyên có của anh nhỏ nhên, vậy thì chính anh cũng nhỏ nhên chứ gì? Nhỏ nhên? Thực ư? Đã đến lúc cần phải chấm dứt. *(Gọi)* Hêlen!

NÔRA:- Anh định làm gì?

HENMER: - Quyết định một việc.
(Chị ở gái ra).

HENMER: - Này, tôi đưa chị cái thư này. Chị đi ngay tức khắc. Tìm một người đưa thư bảo hắn đem đi. Mau lên đấy. Địa chỉ đề đây rồi. Đây, tiền đây.
(Chị cầm thư đi vào).

HENMER: *(Gấp giấy má lại)* - Thế là xong! Thừa bà ngoan cố ạ.

NÔRA: *(Nghẹn ngào)* - Cái thư ấy là thư gì?

HENMER: - Lệnh sa thải Krôgxtađ.

NÔRA: - Lấy lại đi, anh Torvan. Hãy còn kịp. Ô! Torvan, anh hãy lấy lại cái thư ấy đi. Vì em... vì anh, vì các con! Hãy nghe em, Torvan, lấy lại đi! Anh chưa biết hậu quả của việc này, cho tất cả chúng mình đâu...

HENMER: - Chậm quá mất rồi.

NÔRA: - Phải, chậm quá mất rồi.

HENMER: - Em Nôra, anh tha thứ cho em nỗi lo lắng đó, tuy rằng, xét đến cùng thì nó là một sự nhục mạ đối với anh. Phải, đúng là sự nhục mạ! Cho rằng anh có thể sợ sệt sự báo thù của một tên thầy cò đổi trụy, lại chẳng là một sự nhục mạ sao? Nhưng anh vẫn cứ tha thứ cho em, vì cái đó chứng tỏ tình yêu lớn lao của em đối với anh. *(Anh ôm chị trong tay.)* Cần phải thế, em Nôra yêu quý của anh ạ. Rồi muốn ra sao thì ra. Trong những giờ phút nghiêm trọng, em sẽ thấy anh có đủ nghị lực và dũng cảm, và một mình gánh lấy tất cả mọi chuyện.

NÔRA: *(Kính hoảng)* - Anh định nói gì?

HENMER: - Anh đã nói là tất cả mọi chuyện...

NÔRA: *(Với một giọng quả quyết)* - Không bao giờ, anh không bao giờ được làm thế!

HENMER: - Được, thế thì chúng mình sẽ chia nhau vậy, Nôra nhé... vợ chồng chia sẻ cùng nhau chứ gì. Cái lẽ tất nhiên phải như thế. *(Vuốt ve vợ.)* Bây giờ em bằng lòng rồi chứ? Thôi, thôi, đừng nhìn anh bằng cặp mắt của con bồ câu sợ sệt như thế kia. Tất cả những chuyện đó, chỉ toàn là chuyện hão huyền cả mà thôi. Bây giờ thì đáng lẽ em phải chơi điệu vũ tarängen và vỗ nhịp trống con mà tập luyện. Anh sẽ rút lui vào buồng giấy, đóng chặt cửa lại, ở đó anh sẽ chẳng nghe thấy gì cả. Em có thể muốn làm ồn ào đến đâu mặc sức, và khi anh Rank đến, thì em bảo cho anh ấy biết chỗ anh.

(Anh hất đầu ra hiệu cho chị, rồi đi vào buồng của anh đem theo các giấy má và khép cửa lại).

NÔRA: *(Khắc khoải gần chết, đứng sững chôn chân tại chỗ và nói thều thào)* - Anh

ấy sẽ có thể làm điều đó. Dù có thể nào đi nữa, anh ấy cũng sẽ làm. Không đòi nào, trời ơi, không đòi nào! Thà rằng bất cứ cái gì khác! Ai cứu tôi với!... Có cách nào... *(Có tiếng chuông gọi)* Bác sĩ Rank!... Thà rằng bất cứ cái gì khác, bất cứ cái gì!

(Chị đưa bàn tay lên trán, cố sức trấn tĩnh và ra mở cửa. Người ta trông thấy bác sĩ Rank đang treo áo quàng lót lông thú lên mắc áo. Trong lớp kịch tới, hoàng hôn xuống).

NÔRA: - Chào bác sĩ. Nghe tiếng chuông bấm đặc biệt, tôi đã biết ngay là ông anh. Đừng nên vào buồng Torvan bây giờ; hình như anh ấy bận.

RANK: - Thế còn bà chị?

NÔRA: *(Trong khi bác sĩ Rank bước ra và chị đóng cửa lại)* - Ô, ông anh cũng thừa hiểu... đối với ông anh, lúc nào tôi cũng có một phút rảnh rang.

RANK: - Cám ơn. Tôi sẽ hưởng dụng cái đặc ân đó, lâu dài được ngày nào hay ngày ấy.

- NÔRA:** - Ông anh định nói gì? Lâu dài được ngày nào hay ngày ấy?
- RANK:** - Vâng. Bà chị khiếp sợ ư?
- NÔRA:** - Lời nói lạ lùng quá. Vậy có gì xảy ra chẳng?
- RANK:** - Cái mà tôi vẫn tiên đoán từ lâu. Nhưng tôi không ngờ rằng nó sẽ đến sớm thế.
- NÔRA:** *(Nhắm lấy cánh tay ông)* - Cái gì thế? Người ta đã bảo ông anh thế nào? Ông anh cho tôi được biết đi.
- RANK:** *(Lại ngồi cạnh lò sưởi)* - Tôi đã xuống đến chân dốc rồi. Không làm thế nào được nữa.
- NÔRA:** *(Trút gánh nặng)* - Chuyện ông anh à?...
- RANK:** - Chứ còn chuyện ai nữa? Tôi không muốn tự dối mình làm gì. Tôi là kẻ khốn* khổ nhất trong số những con bệnh của tôi, bà chị Henmer ạ... Những ngày gần đây, tôi đã tổng kiểm tra bệnh trạng của tôi. Phá sản rồi. Chưa đầy một tháng nữa, có lẽ, tôi đã

mục nát ở nghĩa trang.

NÔRA: - Khiếp, nói gì mà gớm guốc thế!

RANK: - Thì chính là bản thân cái sự việc nó gớm guốc mà. Tuy vậy, cái tệ hại nhất, lại là những trò kinh khủng tất phải đến trước khi đó. Tôi chỉ còn phải chần đoán một lần nữa thôi. Xong, là biết ngay đại khái khi nào thì chung cục sẽ bắt đầu. Có một điều tôi muốn nói với bà chị: Henmer bản tính thanh cảnh nên vô cùng kinh tởm tất cả những cái gì gớm guốc. Tôi không muốn anh có mặt ở đầu giường tôi lúc đó.

NÔRA: - Ô, sao mà ông anh lại...

RANK: - Tôi không muốn. Nhất định không vì một lý do gì. Tôi sẽ đóng cửa không cho anh vào. Hễ lúc nào tôi được biết đích xác là thảm hoạ đã đến, thì tôi sẽ gửi ngay cho bà chị tấm danh thiếp của tôi có đánh dấu chữ thập màu đen: thế là bà chị biết rằng đó là sự tàn phá đáng căm giận đã bắt đầu.

NÔRA: - Trời ơi, ngày hôm nay, ông anh ăn nói điên loạn quá lắm đấy.

Mà tôi thì lại đang chờ mong được thấy ông anh hết sức vui vẻ.

RANK: - Vui vẻ khi trông thấy cái chết trước mắt ư?... Và khi phải đem thân đến tội cho người khác ư? Như vậy có công bằng không? Ấy thế mà trong mỗi gia đình đều có sự trả nợ oan kiểu ấy, dưới hình thức này hay hình thức nọ...

NÔRA: *(Bị hai lỗ tai)* - Suyt! Vui đi thôi, vui đi thôi!

RANK: - Kể ra, cũng vui thật đấy. Cái xương sống tội nghiệp oan uổng của tôi phải chịu cực hình vì nguyên nhân là cuộc đời hoan lạc của ông bố tôi khi cụ còn là trung ury.

NÔRA: *(Đứng phía bên trái cạnh cái bàn)* - Vì cụ thích ăn măng tây và ba-tê gan ngỗng nhiều quá, có phải không?

RANK: - Vâng; và nắm phục linh nữa ⁽¹⁾.

NÔRA: - Ắ phải! Nắm phục linh, và sò huyết ⁽²⁾

¹ Pháp văn: Truffes.

² Pháp văn: huitres, con hà, thuộc loại trai sò. Dịch chuyển là sò huyết cho dễ hiểu.

nữa chứ?

RANK: - Và sò huyết nữa, đã dành.

NÔRA: - Và thêm vào đấy, hàng suối rượu
pooc-tô và sâm-banh... Tất cả những
món ngon lành như thế, mà lại phá
phách sống lưng người ta, thì cũng
đáng tiếc thật ⁽³⁾.

RANK: - Nhất là khi chúng nó lại đi phá
phách một cái xương sống lưng tội
nghiệp chưa bao giờ được hưởng thụ
chúng nó cả.

NÔRA: - Vâng! Cái đáng buồn nhất trong câu
chuyện là ở đó!

RANK: *(Nhìn chị một cách chăm chú)* -
Hừm...

NÔRA: *(Sau một lát im lặng)* - Sao ông anh
lại mỉm cười?

RANK: - Chính bà chị mỉm cười thì có.

³ Thực ra thì những món ăn kể trên không tác hại đến xương sống lưng người ta, không tác hại đến con cái. Trong cuộc sống trắc táng truy hoan, bố của bác sĩ Rank đã mắc bệnh giang mai nên con cái bị ảnh hưởng tai hại. Đây là bác sĩ Rank mượn chuyện ăn uống phê phỡn để ám chỉ khía cạnh không tiện nói của cuộc sống trắc táng của ông bố, đã tác hại đến cơ thể của mình.

- NÔRA:** - Không, bác sĩ ạ, tôi thế là chính ông anh.
- RANK:** (*Đứng dậy*) - Tôi chưa bao giờ ngờ là bà chị có tính hay bông đùa đến thế đấy.
- NÔRA:** - Hôm nay tôi rất có khuynh hướng nói những lời bông lơn mà.
- RANK:** - Trông thấy rõ ràng.
- NÔRA:** (*Đặt hai tay lên hai vai bác sĩ*) - Ông anh rất thân quý ạ, không nên chết, không nên bỏ chúng tôi, Torvan và tôi.
- RANK:** - Ô! Cái môi sầu muộn đó, các bác sẽ khuây khoả ngay thôi mà. Những kẻ ra đi, thường bị quên rất nhanh chóng.
- NÔRA:** (*Nhìn ông có vẻ lo lắng*) - Ông anh tưởng thế?
- RANK:** - Người ta kết bạn mới và khi đó thì...
- NÔRA:** - Ai kết bạn mới?
- RANK:** - Bà chị và Henmer, cả hai người, khi tôi đã ra đi. Riêng về phần bà chị, thì hình như đã bắt đầu rồi thì phải. Cái

bà Lindon ấy, tối hôm qua có công việc gì ở đây nào?

NÔRA: - À!... Chẳng lẽ ông anh lại đi ghen với chị Crixtin tội nghiệp kia.

RANK: - Có chứ, tôi ghen chứ. Bà ta sẽ thế chân tôi ở nhà này. Khi hạn kỳ của tôi đã đến, thì người đó sẽ...

NÔRA: - Suyt! Nói khê chứ, chị ấy ở buồng bên.

RANK: - Cả hôm nay nữa? Đấy, bà chị xem.

NÔRA: - Chỉ là để sửa sang hộ tôi bộ trang phục thôi. Trời ơi, sao mà ông anh vô lý đến thế! *(Ngồi vào ghế xô-pha)*. Bây giờ, phải biết điều mới được, bác sĩ ạ. Ngày mai ông anh sẽ thấy tôi khiêu vũ rất yêu kiều và ông anh có thể tự nhủ rằng chỉ là vì ông anh... vâng, và vì Torvan nữa, cố nhiên. *(Chị lấy ở trong hộp giấy ra nhiều thứ lật vạt.)* Bác sĩ này, lại ngồi đây, tôi cho xem cái này...

RANK: *(Ngồi)* - Cái gì thế?

NÔRA: - Cứ trông xem... Đây này!

- RANK:** - Bít tất lụa.
- NÔRA:** - Màu da người. Đẹp đấy chứ? Bây giờ trời tối quá; nhưng ngày mai... Không, không, không; ông anh chỉ được xem gan bàn chân thôi. Không, tuy vậy ông anh cũng có thể nhìn xem cao hơn một chút.
- RANK:** - Hừm...
- NÔRA:** - Tại sao ông anh lại có cái vẻ ngờ vực như thế? Ông anh không tin là đôi bít tất này hợp với tôi ư?
- RANK:** - Tôi căn cứ vào cái gì mà có ý kiến được?
- NÔRA:** *(Nhìn ông một lát)* - Hừm, thật là đáng ghét. *(Lấy đôi bít tất phát nhẹ vào tai ông.)* Thế cho đáng tội.
(Lại xếp bít tất vào hộp giấy).
- RANK:** - Còn được xem những kỳ quan gì nữa nào?
- NÔRA:** - Ông anh sẽ không được xem gì nữa hết, vì không ngoan.
(Chị tìm tòi trong đám đồ vật, vừa hát thầm).

- RANK:** *(Sau một lát im lặng)* - Khi tôi ở đây, với bà chị, trong không khí thân mật, tôi không thể nào hiểu được... Không, tôi không hiểu được rằng, ví thử tôi chưa hề bao giờ đặt chân đến nhà này, thì tôi đã trở thành như thế nào rồi.
- NÔRA:** *(Mỉm cười)* - Đúng đấy, tôi cho rằng kể ra ở nhà chúng tôi đây ông anh được vui thích thì phải.
- RANK:** *(Nói nhỏ tiếng và nhìn đăm đăm phía trước mặt)* - Thế mà phải lia bỏ tất cả những cái đó.
- NÔRA:** - Chuyện trẻ con! Ông anh sẽ không lia bỏ chúng tôi đâu.
- RANK:** *(Vấn thê)* - Và không còn lại mảy may bằng chứng ân tình... có chẳng một mối sầu muộn thoáng qua... không còn gì khác hơn là một chỗ trống mà bất kỳ ai cũng chiếm lĩnh được.
- NÔRA:** - Thế, nếu tôi hỏi xin ông anh?... Không...
- RANK:** - Nếu bà chị hỏi xin tôi cái gì?
- NÔRA:** - Một bằng chứng lớn của tấm lòng

yêu mến của ông anh.

RANK: - Vâng, thế sao?

NÔRA: - Tôi muốn nói một sự giúp giập rất to tát.

RANK: - Có lẽ bà chị muốn có một lần cho tôi được cái vui sướng lớn lao đó chăng?

NÔRA: - Vâng; nhưng ông anh cũng chưa biết là việc gì kia mà.

RANK: - Bà chị cứ nói xem nào.

NÔRA: - Không, không thể nói được, bác sĩ ạ; chuyện to tát quá; vừa là một lời khuyên bảo, một sự cứu trợ và một việc giúp giập...

RANK: - Càng tốt chứ sao. Tôi không nghĩ ra được là cái gì đấy. Thì bà chị cứ nói đi. Bà chị vẫn tin tôi chứ?

NÔRA: - Tin hơn ai hết. Ông anh là người bạn thân tốt nhất, thủy chung nhất của tôi, cái đó tôi biết lắm. Vì thế cho nên tôi sẽ nói hết đầu đuôi với ông anh. Thế này, bác sĩ ạ, có một điều mà ông anh phải giúp đỡ tôi tránh khỏi; ông anh biết rằng Torvan yêu tôi đến thế

nào, anh ấy sẽ không ngần ngại một phút nào nếu cần phải hy sinh tính mạng cho tôi.

RANK: *(Cúi ngả về phía chị)* - Nôra... chị tưởng chỉ có một mình anh thôi?

NÔRA: *(Hơi sững sốt)* - Thế là thế nào?

RANK: - Chỉ có một mình anh là vui lòng hy sinh tính mạng cho chị hay sao?

NÔRA: *(Giọng buồn rầu)* - Thực thế ư?

RANK: - Tôi đã có lời nguyện rằng sẽ để chị biết trước khi tôi ra đi. Mà chẳng bao giờ tôi có thể tìm được một dịp nào tốt hơn nữa. Phải, Nôra, bây giờ thì chị biết rồi đấy. Như thế cũng có nghĩa là chị có thể tỏ bày tâm sự với tôi hơn với ai hết.

NÔRA: *(Điềm nhiên lặng lẽ đứng dậy)* - Để cho tôi đi.

RANK: *(Tránh cho Nôra đi nhưng vẫn ngồi tại chỗ)* - Nôra!

NÔRA: *(Ở cửa vào)* - Hêlen, đem cái đèn lên đây nhé. *(Tiến về phía lò sưởi)* Ô! Bác sĩ thân mến, ông anh làm như vậy

thật là không phải.

RANK: - Yêu chị bằng một mối tình thâm trầm thắm thía nhất của con người mà lại là không phải ư?

NÔRA: - Không, cái điều không phải, chính là đã nói ra lời. Như thế là thừa...

RANK: - Chị bảo sao? Rằng chị biết từ trước ư?...

(Chị ở gái đem đèn ra, đặt trên bàn rồi vào).

RANK: - Nôra... chị Henner... tôi muốn hỏi, chị vẫn biết ư?

NÔRA: - Tôi có biết hay không?... quả thực là cũng chả biết nói với ông anh thế nào... Sao ông anh lại có thể vụng về đến thế được nhỉ? Mọi chuyện đương tốt đẹp.

RANK: - Thôi, bây giờ thì chị đã biết chắc chắn rằng tôi hoàn toàn thuộc về quyền chị, cả thể xác lẫn linh hồn. Thế thì chị hãy nói đi.

NÔRA: *(Nhìn ông)* - Sau những lời vừa rồi của anh ư?

- RANK:** - Tôi cầu khẩn chị hãy nói cho tôi biết là chuyện gì.
- NÔRA:** - Thôi hết rồi! Anh sẽ không được biết gì cả.
- RANK:** - Có chứ, có chứ! Đừng nên trừng phạt tôi như vậy. Hãy để cho tôi được giúp đỡ chị, đến hết khả năng của con người.
- NÔRA:** - Bây giờ thì anh không có thể giúp gì tôi được nữa... Và chẳng tôi cũng không cần đến ai cả. Rồi anh sẽ thấy đây chỉ là những chuyện hão huyền cả thôi, chẳng có gì khác. Cái đó thật là hiển nhiên! *(Chị ngồi vào ghế đu có dựa và mỉm cười nhìn bác sĩ)* Vâng, ông anh quả thực là đẹp khiếp, bác sĩ Rank ạ. Bây giờ đèn thấp lên rồi, ông anh không thẹn thùng tí nào ư, hở ông anh?
- RANK:** - Nói cho thực đúng, thì không. Nhưng có lẽ tôi phải lánh xa... vĩnh viễn chăng?
- NÔRA:** - Không một ly nào cả. Anh sẽ đến đây, cứ tự nhiên như trước. Anh thừa

biết rằng Torvan không thể thiếu anh được.

RANK: - Vâng, nhưng còn chị?

NÔRA: - Tôi ấy à? Hề có mặt anh, là tất cả mọi thứ tôi đều thấy vui thích.

RANK: - Chính vì thế mà tôi đã bị lầm. Chị thật là khó hiểu! Có nhiều lúc tôi thấy hình như chị vui thích bầu bạn với tôi cũng bằng với Henmer.

NÔRA: - Vâng, chính thế đấy; có những kẻ mình yêu và những người mình thích bầu bạn.

RANK: - Có phần đúng.

NÔRA: - Khi tôi còn ở nhà, tất nhiên là tôi yêu ba tôi hơn hết. Nhưng tôi lại không có thú vui gì lớn hơn là lén lút xuống chơi buồng những chị ở gái; các chị ấy không bao giờ lên giọng đạo đức với tôi cả, và bao giờ họ cũng kể với nhau những chuyện thú vị hết sức.

RANK: - À! Hay đấy! Thế ra tôi đã thay thế các chị đó.

NÔRA: *(Đứng phắt dậy và chạy lại gần ông)* -

Không phải thế, ông anh thân mến ạ, không phải ý tôi định nói thế đâu. Nhưng ông anh cũng có thể thừa hiểu rằng đối với Torvan cũng như đối với ba tôi, tình hình cũng giống nhau thế thôi.

CHỊ Ỏ GÁI: *(Từ phòng hiên ra)* - Thưa bà!

(Chị ghé tai Nôra nói nhỏ và đưa một tấm danh thiếp).

NÔRA: *(Nhìn tấm thiếp)* - À!

(Chị bỏ tấm thiếp vào túi).

RANK: - Có chuyện gì phiền chăng?

NÔRA: - Không; đây là... đây là bộ trang phục mới của tôi.

RANK: - Thế nào? Bộ trang phục của bà chị ở bên này rồi kia mà.

NÔRA: - À vâng, bộ ấy; nhưng còn bộ khác. Tôi mới đặt may... Đừng để cho Torvan biết tí gì đấy...

RANK: - À! Thì ra cái bí mật lớn là thế đó.

NÔRA: - Vâng, phải rồi; ông anh hãy mau mau sang với Torvan. Anh ấy ở buồn cuối; tìm cách ngăn cản đừng để cho anh ấy sang đây...

- RANK:** - Yên trí; tôi sẽ giữ riết không đánh sống anh ấy đâu.
(*Ông đi sang phòng Henmer*).
- NÔRA:** (*Hỏi chị ở gái*) - Thế ông ta đợi ở dưới bếp à?
- CHỊ Ở GÁI:** - Vâng; ông ta lên lối cầu thang xép...
- NÔRA:** - Chị có nói với ông ta rằng nhà đương có khách không?
- CHỊ Ở GÁI:** - Có ạ, nhưng chả ăn thua gì.
- NÔRA:** - Ông ấy nhất định không đi.
- CHỊ Ở GÁI:** - Không, ông ấy đòi được nói chuyện với bà rồi mới đi.
- NÔRA:** - Được rồi, thế thì chị cho ông ấy lên đây; nhưng se sẽ chứ, đừng ồn ào. Hêlen ạ, đừng nói với một ai cả nhé; đây là một cái bí mật để dành bất ngờ cho nhà tôi đấy.
- CHỊ Ở GÁI:** - Vâng, vâng, con hiểu rồi...
(*Chị đi vào*).
- NÔRA:** - Cái trò kinh khủng sắp diễn đây! Hấn đã lên đây rồi. Không, không, không thể như thế được; chuyện đó

không thể nào xảy ra được!

(Chị ở gái dẫn Krôgxtađ ra và khép cửa lại. Hắn mặc áo du lịch lót lông thú, đi đôi ủng lớn và đội mũ lót lông thú).

NÔRA: *(Tiến lại hắn)* - Nói nhỏ chứ, nhà tôi có nhà đấy.

KRÔGXTAĐ: - Biết vậy.

NÔRA: - Ông muốn gì?

KRÔGXTAĐ: - Muốn hỏi một điều thôi.

NÔRA: - Nói nhanh lên! Cái gì vậy?

KRÔGXTAĐ: - Chắc bà biết rằng tôi đã nhận được lệnh sa thải.

NÔRA: - Ông Krôgxtađ ạ, tôi không thể làm thế nào ngăn cản được. Tôi đã chiến đấu đến cùng để bênh vực ông, song không ăn thua gì.

KRÔGXTAĐ: - Chồng bà đối với bà lại có ít tình yêu đến thế à? Ông ấy biết có thể xảy ra chuyện như thế nào, thế mà ông ấy dám...

NÔRA: - Sao ông lại có thể tưởng rằng nhà tôi biết?

KRÔGXTAD: - Nói tình thực, tôi cũng không hề nghĩ như thế bao giờ. Vì ông bạn hiền Torvan Henmer của tôi mà lại có nhiều can đảm như thế, thì vô lý quá.

NÔRA: - Ông Krôgxtad, tôi yêu cầu mọi người phải kính trọng chồng tôi.

KRÔGXTAD: - Đồng ý. Người ta vẫn dành cho ông tất cả sự kính trọng xứng đáng. Nhưng thấy bà chăm lo giấu giếm việc này kỹ càng thế, tôi dám đoán chắc rằng bà đã được giải thích tường tận hơn hôm qua về tính cách nghiêm trọng của việc bà đã làm.

NÔRA: - Được giải thích kỹ hơn là nếu nhờ ông giảng hộ.

KRÔGXTAD: - Vâng, tôi là một luật gia tồi quá mà...

NÔRA: - Ông muốn gì?

KRÔGXTAD: - Chẳng muốn gì cả. Chỉ muốn xem bà có được bình yên không, thưa bà. Tôi nghĩ đến bà suốt một ngày. Mặc dầu người ta là một anh thủ quỹ, một anh thầy cò, một... nói tóm lại một kẻ như

tôi, dầu sao đi nữa, người ta cũng vẫn có một cái gì gọi là lòng nhân đức.

NÔRA: - Ông hãy chứng thực lời nói đó; hãy nghĩ đến những đứa con nhỏ của tôi.

KRÔGXTAD: - Chồng bà có hề nghĩ đến những đứa con của tôi không? Nhưng không hề gì. Tôi chỉ muốn đến bảo bà đừng bị kịch hoá câu chuyện. Trước hết, tôi sẽ không đệ đơn kiện bà đâu.

NÔRA: - Vâng, có phải không? Tôi cũng vẫn chắc thế.

KRÔGXTAD: - Ta rất có thể kết thúc việc này bằng cách dàn xếp ổn thoả. Không cần thiết phải cho thiên hạ biết chuyện. Câu chuyện có thể giữ kín ở giữa ba người chúng ta.

NÔRA: - Không bao giờ được cho nhà tôi biết tí gì cả.

KRÔGXTAD: - Bà làm thế nào để tránh điều đó? Hoặc giả bà có thể trả nốt chỗ còn thiếu chăng?

NÔRA: - Không, chưa trả ngay bây giờ.

KRÔGXTAD: - Có lẽ bà đã tìm được một phương

- tiện kiếm ra tiền mấy bữa nay chẳng?
- NÔRA:** - Không. Không có phương tiện nào đáng cho tôi sử dụng cả.
- KRÔGXTAD:** - Với lại, như thế cũng không ích gì cho bà. Dầu bà có đưa tôi món tiền to đến đâu đi nữa, tôi cũng không trả lại bà tờ văn khế của bà.
- NÔRA:** - Ông hãy thử giải thích cho tôi rõ ông định sử dụng nó như thế nào?
- KRÔGXTAD:** - Tôi chỉ có ý định giữ nó, làm vật sở hữu riêng của tôi. Không có một người ngoài nào được biết tí gì về nó cả. Như thế, để nhớ gặp trường hợp bà tơ tưởng đến một sự quyết định liều lĩnh nào...
- NÔRA:** - Tôi có nghĩ đến điều đó.
- KRÔGXTAD:** - ... hoặc nghĩ đến cách lia bỏ hết cả và đi trốn...
- NÔRA:** - Tôi có nghĩ đến điều đó.
- KRÔGXTAD:** - ... hoặc làm một việc gì đó còn liều lĩnh hơn nữa...
- NÔRA:** - Làm sao ông có thể biết được?
- KRÔGXTAD:** - ... thì xin bà hãy dứt bỏ những tư

tưởng đó đi.

NÔRA: - Nhưng làm sao ông biết tôi có những tư tưởng đó?

KRÔGXTAD: - Hầu hết chúng ta đều có những tư tưởng đó lúc đầu. Tôi cũng đã có như mọi người; song thực tình tôi đã không đủ can đảm.

NÔRA: (*Nói bằng một giọng khàn khàn.*) - Tôi cũng vậy!

KRÔGXTAD: (*Như trút được gánh nặng*) - Có phải không? Bà cũng vậy, cũng thiếu can đảm.

NÔRA: - Phải.

KRÔGXTAD: - Vả lại, làm như thế sẽ là một sự ngu dại vô cùng. Con đông tố đầu tiên giữa vợ chồng một khi đã qua rồi... Đây, trong túi tôi có một bức thư gửi chồng bà...

NÔRA: - Ông kể hết cả với chồng tôi ư?

KRÔGXTAD: - Với những lời lẽ cố hết sức gượng nhẹ.

NÔRA: (*Vội vàng*) - Không được để nhà tôi trông thấy bức thư đó. Ông hãy xé đi.

Tôi sẽ tìm được tiền.

KRÔGXTAD: - Xin lỗi bà, hình như vừa rồi tôi có nói với bà rằng...

NÔRA: - Ô! Tôi không nói đến số tiền mà tôi còn nợ ông. Ông hãy cho tôi biết ông định đòi nhà tôi bao nhiêu, tôi sẽ biếu ông?

KRÔGXTAD: - Tôi không hỏi xin tiền chồng bà đâu.

NÔRA: - Thế thì ông muốn gì?

KRÔGXTAD: - Tôi xin nói bà nghe. Thưa bà, tôi muốn tiến thân, muốn có địa vị, và chồng bà phải giúp tôi trong việc đó. Trong một năm rưỡi trời, tôi không hề phạm một điều bất lương nào, trong suốt thời gian đó, tôi đã vật lộn trong những nỗi khó khăn khốn cực nhất. Nhưng được nhoi lên dần dần bước một, tôi đã lấy làm hài lòng. Nay tôi bị đuổi, và nếu chỉ được ra ơn phục chức không thôi, thì tôi không thoả lòng được nữa. Tôi muốn có địa vị kia, thưa bà. Tôi muốn trở lại Ngân hàng... trong những điều kiện tốt hơn trước; chồng bà phải tạo cho tôi một

chức vị..

NÔRA: - Không đời nào nhà tôi chịu làm như vậy!

KRÔGXTAD: - Ông ấy sẽ làm thôi, tôi biết ông ấy lắm... ông ấy sẽ không dám nhả mặt cau mày. Mỗi khi tôi có chân đứng rồi, bà sẽ xem. Chưa đầy một năm, tôi sẽ là cánh tay phải của ông giám đốc. Chỉ huy nhà Ngân hàng, sẽ là Nin Krôgxtad chứ không phải là Torvan Henmer.

NÔRA: - Chuyện như vậy sẽ không đời nào xảy ra.

KRÔGXTAD: - Có lẽ bà mong ước thế thôi.

NÔRA: - Bây giờ tôi có đủ can đảm rồi.

KRÔGXTAD: - Ô, bà không doạ nổi tôi đâu. Một phụ nữ kiêu dương như bà...

NÔRA: - Rồi ông xem, rồi ông xem!...

KRÔGXTAD: - Có lẽ ở dưới lớp băng giá chẳng! Trong vực thẳm ẩm ướt, tối tăm và lạnh lẽo? Rồi mùa xuân đến, sẽ nổi lên trên mặt nước, mặt mày biến hoại, không ai nhận ra được nữa, tóc mây

trụi nhẵn..

NÔRA: - Ông không dọa nổi tôi đâu.

KRÔGXTAD: - Bà cũng không dọa nổi tôi. Không ai làm những trò như thế, bà Henmer ạ. Vả lại, có ích gì đâu. Dẫu sao tôi cũng vẫn có nó trong túi kia mà.

NÔRA: - Khi tôi không còn nữa?...

KRÔGXTAD: - Bà quên rằng, trong trường hợp đó, cả đến lưu danh của bà cũng sẽ ở trong tay tôi.

NÔRA: *(Nhìn hẩn, sững sờ).*

KRÔGXTAD: - Thôi, thế là bà đã được báo trước. Đừng có làm những trò vô vẩn! Khi Henmer đã nhận được thư của tôi, tôi chờ đợi hồi âm của ông. Mà xin bà nhớ kỹ cho rằng chính chồng bà đã dồn ép tôi đến hành động này. Đó là điều mà tôi oán ông ấy suốt đời. Xin chào bà.

(Hẩn đi vào).

NÔRA: *(Hé mở cửa phòng hiên một cách thận trọng và ghé tai nghe)* - Đi rồi. Hẩn sẽ không gửi cái thư đâu. Không, không, không thể được! *(Chị mở cửa to dần)*

Thế là thế nào? Hấn dừng lại. Ngẫm nghĩ. Hay là hấn lại...?

(Người ta nghe thấy tiếng một phong thư rơi tõm trong hộp thư, rồi tiếng bước chân của Krôgxtađ xuống cầu thang và xa dần).

NÔRA: *(Cố nén một tiếng kêu thét và chạy ngược trở lại phía cái bàn cạnh xô-pha. Một lát im lặng)* - Thư nằm trong hộp rồi. *(Chị rón rén đi về phía phòng hiên)* Nó nằm kia kia! Torvan! Torvan!... Bây giờ thì chúng ta nguy mất rồi!

BÀ LINDƠN: *(Trở ra bằng lối cửa phía trái, đem theo bộ y phục)* - Tôi chỉ có thể làm được thế này thôi. Chị mặc thử nhé?

NÔRA: *(Nói nhỏ nghẹn ngào)* - Crixtin, lại đây.

BÀ LINDƠN: *(Quăng bộ áo xuống xô-pha)* - Chị làm sao thế? *Trông có vẻ hoảng hốt rối loạn.

NÔRA: - Lại đây chị. Chị có trông thấy cái thư kia không? Kia kia, nhìn qua khe hộp?

- BÀ LINDƠN:** - Có, tôi trông thấy rồi.
- NÔRA:** - Thư của lão Krôngxtad đấy.
- BÀ LINDƠN:** - Nôra!... Chính là Krôngxtad đã cho chị vay tiền à?
- NÔRA:** - Phải. Và bây giờ thì Torvan sẽ biết hết cả.
- BÀ LINDƠN:** - Nói thực tình, chị Nôra ơi, như thế là tốt nhất cho cả hai anh chị đấy.
- NÔRA:** - Chị chưa biết hết chuyện: em đã giả mạo chữ ký.
- BÀ LINDƠN:** - Trời đất ơi!... Chị nói gì thế?
- NÔRA:** - Thôi! Em nói điều này chị nghe, Crixtin nhé. Chị hãy nghe kỹ điều em nói đây: chị phải làm chứng cho em.
- BÀ LINDƠN:** - Làm chứng cái gì? Nói đi!
- NÔRA:** - Nếu em phát điên... và sự đó rất có thể xảy ra.
- BÀ LINDƠN:** - Nôra!
- NÔRA:** - Hãy là nếu có điều gì khác xảy ra cho em... mà em không còn đấy để mà...
- BÀ LINDƠN:** - Nôra, Nôra, chị loạn trí mất rồi.

- NÔRA:** - Nếu có một người nào đó muốn nhận tất cả, tất cả tội lỗi về phần mình... chị hiểu chưa?
- BÀ LINDƠN:** - Hiểu, nhưng sao chị lại có thể tin vậy?
- NÔRA:** - Lúc đó chị phải làm chứng rằng không đúng sự thực, Crixtin nhé. Em không loạn trí đâu; em còn hoàn toàn minh mẫn và em bảo chị: Không hề có một ai biết chuyện, em đã hành động một mình, chỉ một mình em. Chị hãy nhớ kỹ điều đó.
- BÀ LINDƠN:** - Xin vâng, tôi sẽ nhớ kỹ. Nhưng tôi vẫn chưa hiểu...
- NÔRA:** - Ôi chao! Chị hiểu thế nào được? Sắp sửa có một sự kỳ diệu phi thường.
- BÀ LINDƠN:** - Một sự kỳ diệu?
- NÔRA:** - Phải, một sự kỳ diệu. Nhưng mà, kinh khủng quá, Crixtin ạ, điều đó không nên xảy ra; em tuyệt nhiên không muốn.
- BÀ LINDƠN:** - Em đến nói chuyện với Krôgxtad ngay bây giờ đây.

- NÔRA:** - Dừng đến nhà hần: hần sẽ làm hại chị đấy.
- BÀ LINĐƠN:** - Đã có một hồi hần có thể làm bất cứ cái gì để đẹp lòng em.
- NÔRA:** - Hần ấy ư?
- BÀ LINĐƠN:** - Nhà hần ở đâu?
- NÔRA:** - Ô, nào em có biết!... À có. (*Chị tìm trong túi*) Danh thiếp của hần đây. Nhưng cái thư kia, cái thư!
- HENMER:** (*Nói vọng từ phòng bên, gõ cửa thông hai phòng*) - Nôra!
- NÔRA:** (*Với một giọng thất thanh khắc khoải*) - Có chuyện gì thế anh? Anh hỏi gì em kia?
- HENMER:** - Không sao! Không sao! Dừng sợ. Bọn này không làm thế nào vào được; em khoá cửa mất rồi. Chắc là em đương thử áo.
- NÔRA:** - Vâng, vâng, em đương thử áo. Em sẽ đẹp ghê kia, Torvan ạ.
- BÀ LINĐƠN:** (*Sau khi đã xem tấm danh thiếp*) - Hần ở gần đây thôi, ngay góc phố.
- NÔRA:** - Phải, nhưng vô ích mà! Chúng em

nguy rồi. Thư đã nằm trong hộp.

BÀ LINĐƠN: - Và anh ấy giữ chìa khoá?

NÔRA: - Bao giờ anh ấy cũng giữ.

BÀ LINĐƠN: - Krøgstad có thể đến xin lại bức thư trước khi anh ấy đọc. Hẳn có thể tìm một cô nào đó.

NÔRA: - Nhưng bây giờ vừa đúng cái giờ Torvan quen lệ...

BÀ LINĐƠN: - Chị phải làm cho anh ấy vui khuấy đi, sang bên buồng anh ấy đi. Tôi sẽ trở về hết sức nhanh chóng.

(Chị thoăn thoắt qua cửa phòng hiên).

NÔRA: *(Lại gần cửa buồng Henmer, mở ra và nhìn)* - Torvan!

HENMER: *(Nói vọng từ trong buồng)* - À! Cuối cùng rồi mình cũng được vào nhà mình! Sang đây, Rank, ta thử xem xem nào... *(Hiện ra)* Ô kìa! Thế là thế nào?

NÔRA: - Cái gì, hở anh?

HENMER: - Anh Rank chuẩn bị tư tưởng cho anh chờ đợi được xem một đại hoạt cảnh có hoá trang kia mà.

- RANK:** (*Xuất hiện*) - Tôi cứ hiểu như thế: hình như tôi hiểu lầm mất rồi.
- NÔRA:** - Hẳn rồi. Bất kỳ ai cũng chỉ ngày mai mới được trông thấy tôi trong toàn bộ hoá trang.
- HENMER:** - Nhưng mà, em Nôra ạ, trông em có vẻ nhọc mệt lắm đấy! Hoặc giả em vừa diễn tập điệu vũ chăng?
- NÔRA:** - Không, em chưa hề tập thử một lần nào.
- HENMER:** - Kể ra thì cần tập lại kia đấy.
- NÔRA:** - Vâng, thật là hết sức cần thiết. Nhưng, không có anh, thì em không thể nào nhảy được một bước nào. Em quên sạch cả rồi.
- HENMER:** - Thế thì, rồi chúng ta sẽ cùng tập lại thôi.
- NÔRA:** - Anh nhỉ? Anh sẽ săn sóc đến em, anh Torvan nhé. Anh hứa với em nhé? Em lo quá. Nghĩ đến chuyện chúng ta phải đến một nơi đông những người... Tối nay, xếp hết công việc lại, xếp hết giấy tờ lại! Thế nào,

anh có bằng lòng không?

HENMER: - Đồng ý thôi. Tối nay, anh hoàn toàn thuộc quyền em... cho em đồ lúng túng. À nhĩ: trước hết có một cái mà anh phải để mắt qua.

(Anh tiến về phía phòng hiên).

NÔRA: - Anh định làm gì thế?

HENMER: - Xem có thư từ gì không?

NÔRA: - Đừng, Torvan, anh đừng xem.

HENMER: - Sao?

NÔRA: - Torvan, anh ạ... không có thư đâu mà.

HENMER: - Cứ để anh xem.

(Chuyển mình về phía cửa).

NÔRA: *(Đến cây đàn dương cầm, đánh vài nhịp đầu của điệu vũ tarăngten).*

HENMER: - Ô!

NÔRA: - Ngày mai em không thể nào nhảy được, nếu em không được tập với anh hôm nay.

HENMER: *(Tiến lại phía chị)* - Thực em lo sợ đến thế kia, em Nôra?

NÔRA: - Ô! Vâng! Sợ một cách khủng khiếp.
Anh để cho em được tập dượt ngay
bây giờ: hãy còn thì giờ trước khi vào
bàn ăn. Ngồi đây, anh Torvan, và đàn
đi. Hãy uốn nắn cho em, chỉ bảo cho
em, như anh vẫn quen làm xưa nay
ấy mà.

HENMER: - Sẵn lòng, rất sẵn lòng, vì em đã ước
muốn.

(Anh ngồi vào dương cầm).

NÔRA: *(Mở một cái hộp, vội vội vàng vàng,
lấy ra một cái trống con và một cái
khăn quàng sắc sỡ, khoác vào người
trong một chớp mắt, thế rồi nhảy
thoắt một bước đến giữa phòng và kêu
lên)* - Nào! Anh đàn đi! Em muốn
nhảy múa.

(Henmer đánh đàn, Nôra nhảy múa.

*Rank đứng đằng sau Henmer và nhìn
theo dõi Nôra).*

HENMER: *(Vừa đánh đàn)* - Từ từ, từ từ.

NÔRA: - Không thể được.

HENMER: - Bớt hăng say đi. Nôra.

- NÔRA:** - Thế này mới đúng chứ.
- HENMER:** - Không, thế này không được đâu.
- NÔRA:** (*Cười và lắc rung cái trống con*) - Em đã bảo mà!
- RANK:** - Anh cho phép tôi ngồi dương cầm nào.
- HENMER:** (*Đứng dậy*) - Rất sẵn lòng: như thế tôi sẽ có thể điều khiển nhà tôi tốt hơn.
(*Rank ngồi dương cầm và đàn. Nôra nhảy một điệu vũ càng ngày càng điên cuồng. Henmer, đứng cạnh lò sưởi chốc chốc lại góp ý kiến nhưng chị hình như không nghe thấy. Tóc chị xoã tung, buông xoã trên đôi vai. Chị cũng không biết và cứ tiếp tục nhảy. Bà Linđơn ra*).
- BÀ LINĐƠN:** (*Đứng dừng lại, sững sờ*) - Ô!
- NÔRA:** - Chị rơi vào giữa một trò náo nhiệt, Crixtin ạ.
- HENMER:** - Nhưng mà, em Nôra, em nhảy như là cố sống cố chết vậy.
- NÔRA:** - Thì đúng thế.
- HENMER:** - Thôi, dừng lại, Rank. Thật là cuồng

loạn. Tôi đã bảo dừng lại mà.

(Đàn dương cầm bật tiếng và Nôra đứng sống lại).

HENMER: *(Nói với Nôra)* - Không bao giờ anh ngờ là em nhảy như thế, em đã quên tất cả những điều anh đã dạy rồi.

NÔRA: *(Quảng cái trống con ra xa)* - Đây, anh xem.

HENMER: - Thôi, em rất cần phải được dịu dặt.

NÔRA: - Em cần lắm, anh xem đây. Anh sẽ dịu dặt em đến cùng: anh hứa với em nhé, Torvan!

HENMER: - Em cứ yên tâm.

NÔRA: - Cả hôm nay, cả ngày mai, anh không được nghĩ đến cái gì khác ngoài em ra, anh không được mở thư từ... mở hộp thư gì cả!

HENMER: - À! Vẫn là nỗi lo sợ cái thằng kia.

NÔRA: - Thì, vâng! Cũng có thể!

HENMER: - Nôra, anh nhận thấy điều đó trên nét mặt em; chắc chắn là ở trong kia có một bức thư của hắn.

- NÔRA:** - Em không biết, hình như thế, nhưng anh không nên đọc những cái đó lúc này. Không nên để cho một cái bóng đen nào len vào giữa chúng mình trước khi mọi việc đã xong xuôi.
- RANK:** (*Nói nhỏ với Henmer*) - Không nên trái ý chị.
- HENMER:** (*Quàng cánh tay quanh lưng vợ*) - Thì đây, cô bé con ạ, người ta sẽ làm theo ý muốn của cô đấy. Nhưng ngày mai, khi cô đã khiêu vũ xong rồi...
- NÔRA:** - Thì anh tha hồ.
- CHỊ Ở GÁI:** (*Xuất hiện ở cửa bên phải*) - Thưa bà, cơm nước đã sẵn sàng.
- NÔRA:** - Lấy rượu sâm banh lên đây, Hêlen ạ.
- CHỊ Ở GÁI:** - Thưa bà, vâng ạ.
(*Chị vào*).
- HENMER:** - À! À! có vẻ như chúng ta sắp tiệc tùng gì đây.
- NÔRA:** - Yến hội và tiệc tùng cho đến ngày mai. (*Kêu chị ở gái*) Và một ít kẹo hạnh nhân nữa, Hêlen nhé; à, nhiều vào; chỉ một lần thôi, chứ không phải

thường xuyên đau mà sợ.

HENMER: *(Cầm hai tay vợ)* - Được rồi, được rồi, tốt lắm. Không nên sợ hãi điên cuồng như thế. Phải trở lại là con chim sơn ca nhỏ xinh của anh, líu lo ríu rít như mọi khi.

NÔRA: - Vâng, Torvan, vâng. Nhưng anh hãy vào trong này, trong khi chờ đợi; và cả ông anh nữa, bác sĩ ạ. Còn chị Crixtin, chị sẽ giúp em sửa sang lại đầu tóc cho chỉnh tề.

RANK: *(Nói nhỏ trong khi sửa sang phòng ăn)* - Anh ạ, tất cả cái đó... Cái đó không phải là một triệu chứng gì... đặc biệt ư?

HENMER: - Không đâu, anh bạn ạ. Đó chỉ là cái lo sợ trẻ con mà tôi đã nói chuyện với anh thôi.

(Họ đi vào phía phải).

NÔRA: - Hả!? *

BÀ LINDƠN: - Về quê rồi.

NÔRA: - Trông nét mặt chị, em đã đoán được.

BÀ LINDƠN: - Tối mai hẳn ra; em có để lại cho hẳn

mấy chữ.

NÔRA: - Đáng lẽ chị đừng làm thế. Chả nên ngăn cản gì cả. Xét cho cùng, chờ đợi sự kinh hoàng là một cái lạc thú.

BÀ LINDON: - Chị chờ đợi cái gì?

NÔRA: - À! Chị không hiểu được đâu. Chị sang với họ đi; em sang ngay.

NÔRA: ⁽¹⁾ - *(Đứng yên lặng một lát như để trầm ngâm, rồi nhìn đồng hồ)* - Năm giờ rồi. Từ đây đến nửa đêm, còn bảy giờ nữa. Rồi lại hai mươi bốn giờ nữa, cho đến nửa đêm sau. Thì là nhẩy xong điệu tarăngten. Hăm bốn với bảy? Ta còn được sống ba mươi một giờ nữa.

HENMER: *(Ở cửa bên phải)* - Thế con chim sơn ca nhỏ xinh đâu rồi?

NÔRA: *(Sà vào lòng anh)* - Nó đây mà!

¹ Giữa câu đối thoại trên và câu tiếp theo đây trong bản dịch của Phan Gia Tuân có chú dẫn động tác rành mạch hơn: "Bà Lindon đi sang phòng ăn. Nôra một mình đứng lại một lát, như để định thần lại, sau đó xem đồng hồ.

HỒI THỨ BA

(Vẫn cảnh trí ấy. Đồ đạc, bàn ghế và xô-pha, đã khiêng đặt giữa phòng. Cửa phòng hiên để ngỏ. Nghe có tiếng nhạc khiêu vũ vọng từ tầng gác trên xuống.

Bà Lindon, ngồi cạnh bàn, lơ đãng, lần giở trang một quyển sách. Bà gắng đọc, song có vẻ không yên định được tinh thần. Chốc chốc lại liếc nhìn về phía cửa ra vào và chăm chú lắng nghe).

BÀ LINDON: *(Nhìn đồng hồ - Không thấy hấn đến nhỉ. Mà sắp quá giờ rồi còn gì. Miễn là hấn... (Lại nghe ngóng) À! Hấn đây rồi. (Chị đi vào phía phòng hiên và khê mở cửa ngoài; có tiếng chân người lên thang rón rén. Nói nhỏ) Cứ vào, tôi có một mình thôi.*

KRÔGXTAD: *(Ở ngưỡng cửa) - Tôi có nhận được mấy dòng của chị. Như thế nghĩa là thế nào?*

BÀ LINDON: - Tôi cần phải nói chuyện với anh.

- KRÔGXTAD:** - Thực ư? Và câu chuyện lại cần phải nói ở đây?
- BÀ LINĐƠN:** - Tôi không thể tiếp anh ở đằng tôi: chỗ tôi ở không có lối đi riêng. Vào đây, chỉ có mình chúng ta thôi. Vợ chồng Henmer còn dự khiêu vũ ở nhà hàng xóm trên tầng gác thứ hai.
- KRÔGXTAD:** (*Bước vào phòng*) - Lạ nhỉ? Vợ chồng Henmer khiêu vũ tối nay? Có thực vậy không?
- BÀ LINĐƠN:** - Thế thì có gì đáng lạ?
- KRÔGXTAD:** - Không, chả có gì.
- BÀ LINĐƠN:** - Thôi này, Krôgxtad, chúng ta có chuyện phải nói với nhau đấy.
- KRÔGXTAD:** - Hai chúng ta? Chúng ta còn gì nói với nhau nữa?
- BÀ LINĐƠN:** - Nhiều lắm.
- KRÔGXTAD:** - Tôi không bao giờ ngờ đấy.
- BÀ LINĐƠN:** - Là vì chưa bao giờ anh hiểu tôi thật đúng.
- KRÔGXTAD:** - Có gì khó hiểu đâu; chuyện như thế xảy ra hằng ngày: một người đàn bà nhả tâm ruồng bỏ một người đàn ông

khi có một đám khác bỏ hơn.

BÀ LINĐƠN: - Thế anh tưởng tôi hoàn toàn nhẫn tâm ư? Anh tưởng rằng tôi phải dứt tình mà không đau xót thật ư?

KRÔGXTAD: - Thật à?

BÀ LINĐƠN: - Có thật là anh tin như thế không, Krôgxtad?

KRÔGXTAD: - Nếu không phải thế, thì sao chị lại viết cho tôi bức thư như vậy?

BÀ LINĐƠN: - Khi đó, tôi không làm thế nào khác được. Muốn dứt tình, tôi có bốn phận phải dứt khỏi trái tim anh tất cả mối tình của anh đối với tôi.

KRÔGXTAD: (*Xoa hai tay vào nhau*) - À, ra thế đấy!... và tất cả cái đó, chỉ vì một chuyện tiền tài.

BÀ LINĐƠN: - Anh không nên quên rằng lúc đó tôi còn phải nuôi nấng một mẹ già và hai cậu em. Chúng tôi không thể chờ đợi anh; bấy giờ tiền đồ của anh chỉ toàn là những viễn vọng xa xôi.

KRÔGXTAD: - Cho là như thế đi; nhưng chị không có quyền gạt tôi để đi lấy người khác.

BÀ LINDƠN: - Tôi không biết là có quyền hay không. Tôi vẫn thường tự hỏi.

KRÔGXTAD: (*Hạ giọng*) - Khi tình duyên của đôi ta đứt đoạn, thật chẳng khác gì đất sụt lở dưới chân tôi. Chị hãy nhìn tôi mà xem: tôi như một kẻ đắm dơ bám chặt lấy một mảnh rêu.

BÀ LINDƠN: - Sự cứu rỗi có lẽ chẳng xa đâu.

KRÔGXTAD: - Sự cứu rỗi đương ở đó thì chị đến cướp mất của tôi đi.

BÀ LINDƠN: - Thật là tôi không hề biết đấy, Krôgxtad ạ. Mãi đến hôm nay tôi mới biết rằng tôi vào Ngân hàng là thay chân anh.

KRÔGXTAD: - Chị đã nói thì tôi cũng phải tin là thực. Nhưng bây giờ chị đã biết rồi, chị cũng không khước từ cái chân đó à?

BÀ LINDƠN: - Không! Vì như thế cũng không có ích gì cho anh.

KRÔGXTAD: - Chà!... nếu ở vào địa vị của chị, thì tôi cũng cứ khước từ.

BÀ LINDƠN: - Tôi đã học tập được cái tính xử sự cho hợp lý. Cuộc sống đã dạy tôi bài

học đó, cuộc sống và nhu cầu gặt gao.

KRÔGXTAD: - Còn tôi, thì cuộc đời đã dạy tôi không nên tin ở những lời nói suông.

BÀ LINĐƠN: - Về điểm ấy, cuộc sống đã dạy cho anh một bài học sáng suốt đấy. Nhưng mà, những việc làm, thì anh tin được chứ?

KRÔGXTAD: - Chị định nói gì?

BÀ LINĐƠN: - Anh có nói rằng anh là một người đắm đò náu lấy một mảnh rêu?

KRÔGXTAD: - Tôi có những lý do xác đáng để nói như vậy.

BÀ LINĐƠN: - Cả tôi nữa, tôi cũng là một người đắm đò náu một mảnh rêu; không biết tận tuỵ vì ai, không ai cần đến mình.

KRÔGXTAD: - Tự chị làm ra đấy thôi.

BÀ LINĐƠN: - Khi đó tôi có quyền kén chọn đâu.

KRÔGXTAD: - Bây giờ chị định kết luận thế nào?

BÀ LINĐƠN: - Hay là hai kẻ đắm đò ấy chia tay cho nhau nào? Anh nghĩ sao, Krôgxtad?

KRÔGXTAD: - Chị nói gì?

BÀ LINĐƠN: - Đoàn tụ với nhau trên cùng một

mảnh rêu, chả hơn à?

KRÔGXTAD: - Crixtin!

BÀ LINDON: - Anh cho rằng tôi từ nhà lên đây là vì lý do gì?

KRÔGXTAD: - Hay là chị có nghĩ đến tôi chăng?

BÀ LINDON: - Tôi cần phải làm việc để có thể chịu đựng được cuộc sống. Kể từ đi vắng xa xôi nhất mà tôi có thể nhớ được đến nay, mỗi ngày của đời tôi, đều dùng vào lao động. Đó là nỗi vui lớn nhất mà cũng là duy nhất của tôi. Bây giờ, tôi một thân một mình trong cõi trần hoàn, tôi cảm thấy một nỗi bơ vơ, trống trải kinh khủng. Chỉ nghĩ đến mình thôi, cái đó tiêu diệt hết thú vị của lao động. Krôgxtad ạ, hãy tìm cho tôi con người nào, cái lẽ gì đó, làm đối tượng phục vụ cho sự lao động của tôi.

KRÔGXTAD: - Tôi không tin lời chị nói: đó chỉ là sự kiêu hãnh của người đàn bà bông bột sôi nổi chốc lát và muốn được hy sinh.

BÀ LINDON: - Từ ngày biết nhau, anh có thấy tôi bông bột sôi nổi bao giờ không?

KRÔGXTAD: - Chị có thể làm cái điều chị nói đó

thực không? Chị có biết rõ tất cả quá khứ của tôi không?

BÀ LINDƠN: - Có.

KRÔGXTAD: - Chị biết tai tiếng của tôi, những dư luận về tôi!

BÀ LINDƠN: - Nếu tôi hiểu đúng lời nói của anh hồi nãy, thì hình như anh nghĩ rằng đáng lẽ tôi đã có thể cứu vớt được anh.

KRÔGXTAD: - Tôi chắc chắn điều đó.

BÀ LINDƠN: - Cái việc đó không làm lại được ư?

KRÔGXTAD: - Crixtin! Chị đã nghĩ kỹ về cái điều chị nói rồi chứ? Phải, tôi trông nét mặt của chị cũng đủ thấy. Vậy là chị sẽ có can đảm?...

BÀ LINDƠN: - Tôi cần phải có một đứa trẻ nào để được làm mẹ hiền cho nó, mà các con anh lại cần một người mẹ. Cả hai chúng ta nữa, chúng ta cần đến nhau ⁽¹⁾.

¹ Câu này dịch theo bản La Chesnaie; trong bản dịch của Prozor là: "Nous aussi, nous sommes poussés l'un vers l'autre" (Cả hai chúng ta nữa, chúng ta cũng được số kiếp xô đẩy người nọ tới người kia). Ý không rành mạch bằng. Bản của Phan Gia Tuấn là: "Ông đương thiếu một người như tôi, tôi cũng đương thiếu một người như ông". Như vậy phù hợp với bản La Chesnaie.

Tôi tin tưởng ở bản chất của anh, Krôgxtad ạ... Với anh, tôi không sợ gì cả.

KRÔGXTAD: *(Nắm lấy hai tay chị)* - Cảm ơn, Crixtin, cảm ơn... Bây giờ vấn đề của tôi là vươn mình lên trong con mắt mọi người, và tôi sẽ làm được điều đó. À, mà tôi còn quên...

BÀ LINDƠN: *(Nghe ngóng)* - Suyt! Điệu vũ tarăngten! Anh hãy đi ra, đi ra mau lên!

KRÔGXTAD: - Sao vậy?

BÀ LINDƠN: - Anh nghe thấy điệu nhạc đấy chứ: xong bài vũ, là họ về.

KRÔGXTAD: - Thôi, thế thì tôi đi đây. Nhất là gặp họ chả có ích gì; chắc là chị không biết cái thủ đoạn tôi dùng để đối phó với vợ chồng Henmer.

BÀ LINDƠN: - Anh làm đấy, Krôgxtad ạ, tôi có biết.

KRÔGXTAD: - Thế mà chị vẫn có can đảm...

BÀ LINDƠN: - Tôi biết sự tuyệt vọng có thể xô đẩy một con người như anh đến những đâu.

KRÔGXTAD: - Ô, ước gì tôi có thể thủ tiêu được cái mưu đồ của tôi.

BÀ LINDON: - Anh có thể làm được đấy: bức thư còn ở trong hộp thư.

KRÔGXTAD: - Chị có chắc không?

BÀ LINDON: - Tôi biết rõ; nhưng mà...

KRÔGXTAD: (*Nhìn tận mặt chị*) - Có phải đó là dấu mối đấy không? Thế ra là chị muốn cứu bạn cho kỳ được, bằng bất kỳ giá nào? Chị cứ thú nhận một cách thành thực thì hơn: Có đúng không?

BÀ LINDON: - Hãy nghe tôi nói câu này, Krôgxtad ạ: Khi người ta đã bán mình một lần để cứu người khác, thì người ta không làm lại lần thứ hai nữa đâu.

KRÔGXTAD: - Tôi sẽ xin lại bức thư.

BÀ LINDON: - Ấy đừng.

KRÔGXTAD: - Có chứ, tất nhiên phải thế: tôi đợi Henmer trở về và tôi bảo hắn rằng tôi muốn lấy lại bức thư... rằng thư chỉ nói về chuyện thôi việc của tôi... hắn chẳng cần đọc làm gì.

BÀ LINDON: - Không, Krôgxtad ạ, anh đừng nên

đòi lại bức thư.

KRÔGXTAD: - Nhưng mà... nói cho đúng, chẳng phải vì thế mà chị đã hẹn tôi đến đây sao?

BÀ LINDƠN: - Đúng, trong giây phút hoang mang đầu tiên. Song, hai mươi bốn giờ đã qua rồi, và trong thời gian đó tôi đã được mục kích ở đây những điều không thể nào ngờ được. Bây giờ cần phải cho Henmer biết hết: cái bí mật tai hại kia cần phải tiêu tan. Họ cần phải tỏ bày mọi nỗi với nhau: không nên úp mở nữa, không nên lẫn tránh quanh co nữa.

KRÔGXTAD: - Cũng được, nếu chị nhận lấy trách nhiệm... Nhưng dẫu sao có một việc mà tôi có thể làm được, và cần phải làm ngay...

BÀ LINDƠN: *(Nghe ngóng)* - Mau lên! Đi ngay đi!... Bài vũ³ xong rồi: chúng ta không được nói chuyện yên tĩnh nữa đâu.

KRÔGXTAD: - Tôi chờ chị ở dưới đó.

BÀ LINDƠN: - Được, anh sẽ đưa tôi về đến tận cửa.

KRÔGXTAD: - Chưa bao giờ tôi được sung sướng như bây giờ.

Anh đi ra bằng lối cửa chính. Cửa phòng hiên để ngỏ cho đến hết kịch.

BÀ LINDON: *(Dọn dẹp qua loa gian phòng, rồi sửa soạn áo quần và mũ)* - Tương lai êm đẹp biết bao, tiền đồ mới mẻ biết bao! Thế là ta đã có một người để vì ai mà tận tụy lao động, vì ai mà sống, một cái gia đình để chăm sóc. Ô! Ta sẽ ra sức phen này! *(Nghe ngóng)* A! Họ về đây rồi: khoác áo mau lên.

(Chị cầm lấy mũ và áo quần. Nghe tiếng Henmer và Nôra; tiếng chìa khoá xoay trong ổ khoá và Henmer đưa Nôra ra, gần như cưỡng ép. Chị mặc trang phục kiểu Ý, quần một cái khăn quần lớn, mặc y phục dạ hội, vai khoác một chiếc áo domino¹ màu đen).

NÔRA: *(Ở ngưỡng cửa, cưỡng lại ý chồng)* - Không, không, không, em không

¹ Domino: áo để khiêu vũ hoá trang, đằng trước mở, có mũ chụp may liền.

muốn về; em muốn trở lên nữa, em không muốn rút lui quá sớm.

HENMER: - Thôi nào, em Nôra...

NÔRA: - Ô! Em xin anh, Torvan, em van anh... chỉ một giờ nữa thôi mà!

HENMER: - Không một phút nào nữa, em bé Nôra ạ. Em biết những lời giao ước giữa chúng ta rồi kia mà. Thôi nào, vào đi em, kéo ở ngoài bị lạnh. (*Anh đẩy chị vào, mặc cho chị vùng vằng*).

BÀ LINDƠN: - Chào anh chị.

NÔRA: - Crixtin!

HENMER: - Ủa, chị Lindơn đấy à? Chị ở đây khuya thế ư?

BÀ LINDƠN: - Xin lỗi: tôi rất thèm khát được xem Nôra trang sức mỹ lệ mà.

NÔRA: - Chị đợi em suốt thời gian ấy ư?

BÀ LINDƠN: - Vâng, tôi chẳng may đến chậm quá, chị đã lên rồi, nhưng tôi không muốn ra về mà không được trông thấy chị.

HENMER: (*Cởi khăn quàng của Nôra ra*) - Thế thì chị hãy ngấm cho kỹ đây. Tôi cho rằng cũng bỏ công đấy. Đẹp đấy chứ,

có phải không, chị Lindon nhỉ?

BÀ LINDON: - Quả là đẹp thật.

HENMER: - Đẹp tuyệt trần, phải không? Đó cũng là ý kiến của tất cả mọi người, trên ấy. Nhưng mà cô em bé nhỏ yêu quý này, sao mà buồn bã thế chứ! Biết đối phó như thế nào? Chị tính, tôi gần như phải dùng võ lực mới làm cho cô em rời khỏi cuộc dạ hội đấy!

NÔRA: Anh Torvan! Rồi anh sẽ hối hận là không khoan cho em được đôi lát, dù chỉ là nửa giờ đồng hồ.

HENMER: - Chị nghe đấy. Cô ấy nhảy điệu tarāngten, được hoan nghênh nhiệt liệt, và cũng rất xứng đáng thôi, mặc dầu có lẽ nhảy hơi tự nhiên quá, ý tôi muốn nói là hơi quá mức độ yêu cầu chặt chẽ của nghệ thuật. Nhưng thôi, cái chủ yếu là đã được hoan nghênh, hoan nghênh rầm rộ. Tôi có nên để cô ấy ở lại đấy sau cái phút tung bừng đó không? Ở lại thì sẽ giảm mất hiệu quả. Chả chơi! Tôi bèn nắm lấy cánh tay của cô bé xinh đẹp đảo Capri của

tôi - tôi có thể nói là cô bé con nhõng nhẽo ⁽¹⁾ của tôi; mau mau đi vòng quanh gian phòng một lượt, chào nghiêng bên tả, chào ngả bên hữu một hồi, thế rồi, như trong các khúc tình ca, cái bóng dáng yêu kiều biến mất. Bao giờ trong đoạn kết cũng phải gây hiệu quả, chị Lindon ạ, thế mà tôi không làm thế nào cho Nôra hiểu cái lẽ đó. Úi dà! Trong buồng này nóng quá. *(Anh quăng áo đôminô lên một cái ghế dựa và ra mở cửa thông sang buồng anh)* Ô kìa! Sao không có đèn đuốc gì cả thế này? À! Phải rồi. Xin lỗi.

(Anh tiến vào buồng anh và thấp hai ngọn nến.)

NÔRA: *(Nói nhỏ, rất vội)* - Thế nào?

BÀ LINDON: - Tôi đã nói chuyện với hắn rồi.

¹ Đây có một trò lộng ngữ không dịch được. Capri: tên một hòn đảo miền Nam nước Ý, trong vịnh Naplơ. Capricieux: tính tình nhõng nhẽo hay thay đổi, thất thường. Hai tiếng không có liên quan gì trực tiếp về ý nghĩa, nhưng trong tiếng capricieux có tiếng gốc là capri (con dê), đồng âm với Capri tên hòn đảo, do đó có trò lộng ngữ.

- NÔRA:** - Thế sao?...
- BÀ LINDƠN:** - Nôra ạ... phải nói tất cả cho anh ấy biết.
- NÔRA:** (*Bằng một giọng ngắc ngoải*) - Em đã biết mà.
- BÀ LINDƠN:** - Chị không phải sợ gì về phía Krôgxtad nữa, nhưng chị cần phải nói.
- NÔRA:** - Em sẽ không bao giờ nói đâu.
- BÀ LINDƠN:** - Thế thì bức thư nó sẽ nói thay cho chị.
- NÔRA:** - Cám ơn Crixtin nhé; bây giờ thì em biết còn phải làm gì nữa rồi. Suýt!...
- HENMER:** (*Trở lại*) - Thế nào, chị? Chị đã ngắm nghĩa nó mất chưa?
- BÀ LINDƠN:** - Đã. Và bây giờ thì tôi sắp chào anh chị để ra về đây.
- HENMER:** - Đã về ư? Cái đồ đan này của chị à?
- BÀ LINDƠN:** (*Cầm lấy mảnh len đan mà Henmer đưa cho chị*) - Cám ơn anh; suýt nữa thì tôi quên.
- HENMER:** - Chị đan len đấy ư?
- BÀ LINDƠN:** - Chứ sao?

HENMER: - Chị ạ! Chị nên khâu thùa có lẽ hơn.

BÀ LINDƠN: - Thế à? Sao vậy?

HENMER: - Trông đẹp hơn. Chị thử trông xem: ta cầm tấm thêu bằng tay trái như thế này, và tay phải đưa mũi kim đi, như thế này... chị trông cái tay vung lên một đường cong, thêu thàng và nhẹ nhàng; đúng không?

BÀ LINDƠN: - Cũng có lẽ đấy.

HENMER: - Còn như đan len... thì trông chả đẹp mắt tí nào. Thử nhìn xem hai cánh tay ép vào người... hai cái que ngoáy lên ngoáy xuống... trông khổ lắm... Chà! Cái rượu sâm banh của họ ngon quá, làm cho người ta khoái hoạt hào hứng vô cùng!

BÀ LINDƠN: - Chào Nôra nhé, và đừng nên buồn bực đấy.

HENMER: - Thật là một lời vàng ngọc, chị Lindơn ạ.

BÀ LINDƠN: - Chào ông giám đốc ạ.

HENMER: *(Đưa tiễn chị ra tận cửa)* - Chào chị, chào chị! Chắc là chị tìm thấy lối ra

chứ. Tôi cũng muốn... nhưng mà gần quá. Chào chị, chào chị. (*Chị Lindon vào. Anh khép cửa và trở lại*) Tốt lắm! Thế là thoát nợ. Cái mụ ấy, sao mà quấy rầy thế.

NÔRA: - Anh mệt lắm, có phải không, Torvan?

HENMER: - Không, chả mệt tí nào.

NÔRA: - Cũng không buồn ngủ nữa?

HENMER: - Không một tí nào; trái lại, anh thấy tỉnh như sáo. Thế còn em? Ừ nhỉ, em có vẻ mệt mỏi và buồn ngủ.

NÔRA: - Vâng, em mệt mỏi lắm. Bây giờ em thấy là ngủ được ngay đấy.

HENMER: - Đấy nhé. Anh không muốn ở lại lâu hơn, thật là phải quá.

NÔRA: - Anh làm cái gì bao giờ cũng phải cả.

NÔRA: (*Hôn vào trán vợ*) - Con chim sơn ca đã bắt đầu nói năng như một con người. Nhưng mà này, tối nay anh Rank vui vẻ tợn, em có để ý không?

NÔRA: - Thế à? Em không có dịp nói chuyện với anh ấy.

HENMER: - Anh cũng vậy, gần như không

chuyện trò gì với anh ấy cả; nhưng đã lâu anh không thấy anh ấy vui như thế. (*Anh nhìn chị một lát, rồi đến gần*) Hừm... dẫu sao được về nhà mình cũng là khoan khoái, được một mình với em... Ồ! Em thật là một người đàn bà xinh đẹp, làm cho anh phải ngây ngất say sưa.

NÔRA: - Đừng nhìn em như thế, anh Torvan!

HENMER: - Anh mà lại không nhìn của báu nhất đời của anh? Cái đẹp lộng lẫy này nó là của anh, của riêng anh, hoàn toàn của anh!

NÔRA: (*Chuyển sang phía bàn bên kia*) - Không nên nói với em như thế tối hôm nay.

HENMER: (*Chuyển theo*) - Trông chừng như em còn điệu vũ tarāngten trong máu. Và như thế thì em lại càng quyến rũ thêm. Hãy lắng nghe, em này! Khách khứa đương ra về. (*Nói nhỏ*) Nôra, chỉ chốc lát là của nhà sẽ hoàn toàn im ả.

NÔRA: - Phải, em cũng mong thế.

HENMER: - Phải không nhỉ, em Nôra yêu dẫu

của anh? Ôi, khi chúng mình ở giữa đám đông người như tối hôm nay... em có biết tại sao anh ít nói với em thế, tại sao anh cứ đứng xa em, chỉ đành thỉnh thoảng liếc trộm nhìn em, em có biết tại sao không? Chính vì anh thích được tưởng tượng như em là một mối tình thầm kín của anh, là người vị hôn thê trẻ trung, bí mật của anh và tất cả thiên hạ đều không ai biết cuộc tình duyên của chúng mình.

NÔRA:

- Vâng, vâng, vâng, em vẫn biết là tất cả mọi ý nghĩ của anh đều hướng về em.

HENMER:

- Và khi ra về, khi anh đặt chiếc khăn quàng lên đôi vai thanh tú và tươi trẻ của em, khi anh che phủ cái gáy tuyệt trần này, anh hình dung như em là cô dâu trẻ trung của anh, như chúng mình vừa ở tiệc cưới về, như đây là lần đầu tiên anh đưa em về nhà anh và cuối cùng chúng mình sắp được một mình với nhau... anh sắp được một mình với em, vị giai nhân của

anh, tuổi xuân mơn mớn, tình xuân dạt dào! Suốt buổi dạ hội, anh chỉ thèm thuồng khao khát em. Khi trông thấy em, trong vũ khúc tarängen, uốn éo, kêu gọi... anh thấy máu anh sôi lên sùng sục, không chịu được nữa, cho nên anh đã lôi kéo em về sớm như thế...

NÔRA: - Đi đi, anh Torvan. Anh phải rời em mà về buồng anh đi. Em không muốn cái đó.

HENMER: - Thế là nghĩa lý gì? Em coi anh là thế nào, cô bé Nôra? Em bảo, em không muốn ư? Anh không phải là chồng em hay sao?

(Có tiếng gõ cửa).

NÔRA: *(Giật mình)* - Anh có nghe thấy?...

NÔRA: *(Đi ra phòng hiên)* - Ai đấy?

RANK: *(Nói từ bên trong)* - Tôi đây. Có vào một lát được không?

HENMER: *(Giọng câu kính)* - Cái thằng cha, hỏi cái gì vậy? *(Nói to)* Chờ một tí. *(Ra mở cửa)* Chà, qua nhà không quên gõ cửa,

thật là quý hoá.

RANK: - Tôi nghe thấy hình như là tiếng anh; cho nên muốn ghé một lát. (*Liếc nhìn chung quanh*) Đây rồi, cái tổ ấm rất thân yêu, rất quen thuộc. Các bác được hưởng cảnh yên vui ở gia đình, thật là hạnh phúc.

HENMER: - Ở trên kia tôi thấy hình như anh cũng không buồn lắm thì phải.

RANK: - Cực kỳ vui thích. Sao lại không, nhỉ? Sao lại không hưởng mọi thứ vui ở đời? Ít ra, còn được hưởng bao nhiêu và bao lâu, thì cứ hết sức mà hưởng. Rượu vang ngon tuyệt...

HENMER: - Nhất là sâm banh.

RANK: - Anh cũng thấy thế ư? Tôi đã cạn không biết là bao nhiêu cốc nữa.

NÔRA: - Cả Torvan cũng đã uống nhiều sâm banh tối hôm nay.

RANK: - Thực à?

NÔRA: - Vâng, và uống nhiều như vậy, bao giờ anh ấy cũng sinh ra vui nhộn lạ thường.

- RANK:** - Ừ nhỉ, tại sao người ta lại không hưởng một đêm vui sau một ngày làm được việc?
- HENMER:** - Làm được việc? Khốn nỗi là hôm nay tôi không thể tự hào như vậy.
- RANK:** (*Vỗ vai anh*) - Nhưng tôi, thì tôi tự hào như vậy; anh ạ.
- NÔRA:** - Bác sĩ Rank, có lẽ hôm nay ông anh đã nghiên cứu được một trường hợp khoa học nào đó.
- RANK:** - Chính thế.
- HENMER:** - Á, à, cô bé Nôra lại nói chuyện trường hợp khoa học kia đấy!
- NÔRA:** - Người ta có thể khen ngợi ông anh về kết quả được không?
- RANK:** - Tất nhiên là được.
- NÔRA:** - Một sự thành công.
- RANK:** - Thành công lớn nhất đối với một người thầy thuốc, cũng như đối với con bệnh: đó là biết đích xác.
- NÔRA:** (*Nói rất nhanh, mắt nhìn dò xét*) - Biết đích xác?
- RANK:** - Hoàn toàn đích xác. Như vậy, tôi lại

không có quyền, sau đó, được hưởng một tối hoan lạc hay sao?

NÔRA: - Dĩ nhiên rồi, bác sĩ ạ.

HENMER: - Đó cũng là ý kiến của tôi: miễn là ngày mai không có gì phải hối hận.

RANK: - Trong đời này, cái gì cũng phải trả giá cả.

NÔRA: - Bác sĩ này... chắc ông anh thích những cuộc khiêu vũ giả trang lắm nhỉ?

RANK: - Vâng, khi người ta được gặp ở đây nhiều bộ trang phục ngộ nghĩnh.

NÔRA: - Xem nào. Lần sau chúng ta sẽ ăn mặc như thế nào nhỉ, ông anh với tôi.

HENMER: - Cô bé điên cuồng! Chưa chi đã nghĩ đến cuộc khiêu vũ giả trang lần sau rồi.

RANK: - Bà chị với tôi à? Tôi mách chị nhé: chị sẽ hoá trang làm con búp bê hộ mệnh ⁽¹⁾.

HENMER: - Được lắm, nhưng tìm đâu được một

¹ Mascotte: búp bê nhỏ xíu, đeo làm bùa hộ mệnh, lấy khước.

bộ trang phục búp-bê hộ mệnh cho thật đẹp?

RANK: - Chị ấy thì chỉ cần ăn mặc như chúng ta vẫn trông thấy chị hằng ngày thôi.

NÔRA: - Ý kiến hay đấy! Còn anh, anh đã có ý kiến gì về trang phục của chính anh chưa?

RANK: - À, cái đó thì, thưa anh bạn thân mến, đã quyết định hẳn hoi rồi.

HENMER: - Thế nào nào?

RANK: - Cuộc giả trang sau, tôi sẽ ăn mặc làm người vô hình vô ảnh.

HENMER: - Rõ là khôi hài!

RANK: - Có một thứ mũ rất to... Anh có nghe thấy nói đến một cái mũ nó làm cho người ta vô hình không? Đội nó vào đầu, thế là không ai trông thấy mình nữa.

HENMER: (*Cố nhin mỉm cười*) - Ồ, ờ, anh nói đúng đấy.

RANK: - Thế là mình quên phút đi mất tại sao mình lại ghé đây nhỉ. Henmer, cho tôi một điều xi-gà, cái thứ xi-gà

ha-van màu thắm của anh ấy mà.

HENMER: - Rất vui lòng.

(Anh đưa hộp xì-gà).

RANK: *(Cầm một điếu thuốc và cắt đầu mẩu)*
- Cảm ơn.

NÔRA: *(Đánh diêm)* - Để tôi châm lửa mời ông anh nào.

RANK: - Cảm ơn. *(Chị đưa diêm lại gần, ông ghé châm điếu thuốc).* Và bây giờ, xin vĩnh biệt.

HENMER: - Vĩnh biệt, vĩnh biệt, anh bạn thân mến.

NÔRA: - Ngủ cho ngon giấc, bác sĩ Rank ạ.

RANK: - Cảm ơn bà chị lời cầu chúc đó.

NÔRA: - Ông anh hãy cầu chúc cho tôi cũng như thế nhé.

RANK: - Chúc bà chị? Thôi! Bà chị đã muốn thì... Chúc bà chị ngủ cho ngon giấc. Và cảm ơn đã cho lửa.

(Ông gạt chào hai vợ chồng rồi vào).

HENMER: - *(Cố nén giọng)* - Anh chàng uống nhiều quá.

- NÔRA:** *(Lơ đãng)* - Cũng có lẽ...
Henmer rút một chìa khoá ở túi ra và đi sang phòng hiên).
- NÔRA:** - Torvan, anh làm gì thế?
- HENMER:** - Anh định docks hộp thư: đầy ăm ắp, không còn chỗ để chứa báo chí sáng mai nữa.
- NÔRA:** - Anh định làm việc đêm nay à?
- HENMER:** - Em thừa biết là không... Thế này là thế nào? Có ai đã động đến khoá.
- NÔRA:** - Đến khoá?
- HENMER:** - Không còn nghi ngờ gì nữa. Thế này là nghĩa gì? Anh không tin rằng bọn người ở... Có một cái cặp tóc ở đây này. Nôra, đúng là cặp tóc của em.
- NÔRA:** *(Vội tiếp)* - Có lẽ tụi trẻ con...
- HENMER:** - Em phải triệt cái thói ấy ở chúng nó đi. Hm... hm... à, rồi cũng mở ra thôi mà. *(Anh vét hết thư từ trong hộp và gọi.)* Hêlen! Tắt đèn ngoài cổng đi thôi.
(Anh trở ra và đóng cửa phòng hiên).

- HENMER:** *(Tay cầm các thư từ)* - Em trông này: nhiều thư từ quá. *(Anh ngắm xét các phong bì)*. Cái gì thế này?
- NÔRA:** *(Đứng ở cửa sổ)* - Bức thư của hấn. Không, không, Torvan!
- HENMER:** - Hai tấm danh thiếp... của anh Rank.
- NÔRA:** - Của bác sĩ?
- NÔRA:** *(Nhìn những tấm danh thiếp)* - "Rank, bác sĩ y khoa". Những tấm danh thiếp này nằm trên đồng thư... Chắc là anh ta mới bỏ vào khi ở đây ra về.
- NÔRA:** - Có viết gì không?
- HENMER:** - Có một chữ thập lớn ở trên chữ tên. Em trông đây này. Thật là một trò đùa nhảm! Đúng như là hấn cáo phó tin buồn chính hấn chết vậy.
- NÔRA:** - Thì đúng là thế.
- HENMER:** - Cái gì? Em biết chuyện gì? Hấn có nói gì với em à?
- NÔRA:** - Có. Những tấm danh thiếp có ý nghĩa là anh ấy từ biệt chúng mình vĩnh viễn. Anh ấy muốn khép cửa phòng riêng và từ biệt cuộc đời.

HENMER: - Anh bạn tội nghiệp! Mình vẫn biết là anh ấy chẳng ở với mình lâu. Nhưng không ngờ là sớm thế. Và lại đi ẩn nấp, như một con thú bị thương.

NÔRA: - Nếu cái việc đó phải xảy ra, thì nên im hơi lặng tiếng là hơn cả. Có phải không, Torvan nhỉ?

HENMER: (*Đi đi lại lại trong phòng*) - Anh ấy đã thành người trong gia đình. Mình không thể nào tưởng tượng được là anh ấy đã đi biệt. Với những nỗi đau đớn của anh, với tính tình cô quạnh của anh, anh có vẻ như một cái nền tối âm thầm làm nổi bật bức cảnh chói chang hạnh phúc của chúng mình... Thôi, có lẽ thế còn hơn. Ít ra là đối với anh ấy. (*Anh dừng lại*) Và có lẽ cũng cho cả chúng mình nữa, Nôra ạ. Bây giờ đây, chúng mình còn lại riêng hai đứa, dốc lòng với nhau mà thôi. (*Anh ôm lấy chị trong tay*) Hà! Em yêu quý, vợ của anh; anh sẽ ôm chặt em, chặt đến đâu cũng chưa cho là đủ. Em biết không, Nôra... lắm lúc anh chỉ ước gì

em bị một mối nguy cơ gì đe dọa, để anh có thể liều cả tấm thân, có thể đổ máu, liều tất cả, tất cả mọi thứ để che chở cho em.

NÔRA: *(Gõ ra và nói bằng giọng cương nghị và quả quyết)* - Bây giờ, anh đọc thư từ đi, Torvan.

HENMER: - Không, không, không đọc đêm nay... Anh muốn ở bên em, người vợ bé nhỏ yêu quý của anh.

NÔRA: - Với cái ý nghĩ về người chết, bạn anh, trong đầu óc ư?

HENMER: - Em nói phải. Chuyện đó làm cho cả hai chúng mình lòng dạ nôn nao. Có một cái gì không đẹp đã len vào giữa chúng mình: đó là ý nghĩ về chết chóc và tan rã của thể xác. Chúng mình phải tìm cách thoát ly khỏi ý nghĩ đó mới được. Từ nay đến lúc ấy... Chúng ta sẽ ai về phòng nấy thôi.

NÔRA: *(Ôm chầm lấy cổ anh)* - Chúc bình yên nhé, Torvan, bình yên!

HENMER: *(Hôn vào trán vợ)* - Bình yên nhé, con chim xinh xinh hay lú lo của anh.

Ngủ yên giấc, Nôra nhé. Anh còn đọc qua những thư từ một tí.

(Anh sang phòng anh, đem theo các thư tín và khép cửa lại sau lưng).

NÔRA:

(Đôi mắt tròn trừng, tay sờ soạng chung quanh, vớ lấy chiếc áo đôminô của Henmer và khoác lên mình, nói bằng một giọng đoản hơi, hỏn hển, nhát gừng) - Không bao giờ trông thấy anh nữa! Không bao giờ, không bao giờ nữa, không bao giờ! *(Chi trùm khăn quàng lên đầu)* Còn các con: không trông thấy chúng nó nữa, cả chúng nó nữa. Ôi! Làn nước lạnh buốt, đen ngòm. Ôi, cái khoảng... cái khoảng hun hút thăm thẳm... Chao ôi! Ước gì chuyện đã xong rồi nhỉ! Bây giờ anh đương cầm bức thư, anh đương đọc. Không, không, chưa đâu. Vĩnh biệt, Torvan, anh và các con.

(Chi vùng chạy ra phía cửa chính. Cùng lúc ấy, Henmer mở cửa phòng anh rất dữ dội và xuất hiện, tay cầm bức thư đã mở).

- HENMER:** - Nôra!
- NÔRA:** (*Kêu thét lên một tiếng*) - Ối!
- HENMER:** - Thế là thế nào?... Em có biết trong bức thư này nói gì không?
- NÔRA:** - Có, em có biết. Để cho em ra đi! Để cho em đi!
- HENMER:** (*Giữ chị lại*) - Em đi đâu?
- NÔRA:** (*Cố gỡ ra*) - Anh sẽ không cứu được em đâu, Torvan.
- HENMER:** (*Lùi lại*) - Vậy ra thực à? Bức thư này nói đúng à? Kinh tởm chưa! Không, không, không có lẽ, không có lẽ nào như vậy.
- NÔRA:** - Đúng sự thực đấy. Em đã yêu anh hơn tất cả mọi thứ ở đời.
- HENMER:** - Thôi, đừng giở trò trẻ con nữa ⁽¹⁾.
- NÔRA:** (*Tiến một bước lại anh*) - Torvan!
- HENMER:** - Khốn kiếp! Cô đã cả gan làm những gì vậy?

¹ Câu này các bản dịch khác nhau.

Prozor: "Thôi, đừng giở trò trẻ con!" (Ah! trêve de niaiseries!)

La Chesnaie: "Đừng có nói quanh co vớ vẩn" (Pas de sots détours!)

Phan Gia Tuấn: "Đừng giở những trò hoa ngôn xảo ngữ!"

NÔRA: - Để cho em đi. Anh sẽ không phải gánh vác lỗi lầm hộ em đâu, anh sẽ không phải chịu trách nhiệm thay em đâu.

HENMER: - Đừng có làm trò! *(Anh đóng cửa phòng hiên lại)* Cô phải ở đây, và cô phải trình bày các hành vi của cô cho tôi nghe. Cô có hiểu việc cô đã làm không?

NÔRA: *(Nhìn anh với nét mặt mỗi lúc một rần thêm lên và nói bằng một giọng khô khan).* - Có, bây giờ thì tôi bắt đầu hiểu chân tướng của mọi thứ rồi.

HENMER: *(Đi đi lại lại, điên cuồng, suốt dọc gian phòng)* - Trời ơi! Bùng tỉnh một cách kinh hoàng! Tám năm trời rờn rã... vợ tôi, nỗi vui sướng, niềm kiêu hãnh của tôi... hoá ra là một kẻ gian ngoan, xảo trá... tệ hơn thế nữa, một tên tội phạm! Tất cả là một sự xấu xa vô cùng! Phì! Kinh tởm!

NÔRA: *(Im lặng, vẫn nhìn anh trừng trừng).*

HENMER: *(Đứng dừng lại trước mặt chị)* - Đáng lẽ tôi phải đoán trước là sẽ có cái trò như vậy xảy ra. Đáng lẽ tôi phải liệu

trước điều đó, với những nếp sống vô hạnh của bố cô... và những nếp sống đó, cô đã kế thừa. Vô đạo, vô luân, tuyệt nhiên không có một chút gì là tinh thần trách nhiệm... Ôi! Tôi phải chịu trừng phạt nặng nề về tội đã bùng bít che giấu cho hạnh kiểm của con người ấy. Chính vì cô mà tôi đã làm như vậy. Bây giờ cô đến đáp tội như thế đó.

NÔRA: - Phải, thế đó.

HENMER: - Bây giờ cô đã phá hoại hạnh phúc của tôi, làm tiêu tan tất cả tương lai của tôi. Tôi không thể nghĩ đến mà không rùng mình. Thế là bây giờ tôi ở trong tay một tên vô lại: nó có thể muốn làm gì tôi cũng được, đòi hỏi tôi bất cứ cái gì, chỉ huy ra lệnh tùy thích, mà tôi không dám thở một câu. Thế là tôi có thể bị tiêu ma thân thể, chìm xuống tận đáy, do sự nhẹ dạ của một người đàn bà.

NÔRA: - Khi nào tôi từ già cõi đời này, anh sẽ được rảnh thân.

HENMER: - Ô, đừng dùng những lời to tát. Ông cụ ngày trước cũng có sẵn một kho những lời to tát. Thử hỏi, nếu cô từ bỏ cõi đời này, như lời cô nói, thì có được việc gì cho tôi không? Không được việc gì cả. Hắn vẫn có thể làm vỡ lở câu chuyện, và khi đó có lẽ thiên hạ sẽ ngờ vực tôi là đã đồng lõa với hành vi tội lỗi của cô. Có lẽ người ta cho là tôi đã xui giục cô, thúc đẩy cô. Tất cả cái đó là tôi ơn nhờ cô đấy, cô mà tôi đã bồng bế trên tay, qua suốt cuộc sống chung. Bây giờ cô đã hiểu ý nghĩa việc cô làm chưa?

NÔRA: (*Bình tĩnh và lạnh lùng*) - Hiểu rồi.

HENMER: - Tất cả câu chuyện đó, không ai có thể ngờ được và hiện còn làm cho tôi ngơ ngác hoang mang. Nhưng ta phải suy tính xem nên làm thế nào ⁽¹⁾.

¹ Câu này các bản dịch hơi khác nhau. Prozor: "Nhưng ta phải suy tính xem nên làm thế nào" (Mais il faut aviser).

La Chesnaie: "Phải cố gắng đi tới một sự thỏa thuận về việc này" (Il faut tâcher d'en arriver à un accord). Phan Gia Tuấn: "Nhưng chúng ta dù sao cũng phải thương lượng tìm một biện pháp".

Bằng cách này hay cách khác, tôi phải làm cho hắn vừa lòng. Vấn đề là phải bịt câu chuyện đi, bằng bất cứ giá nào. Còn về mọi việc gia đình của chúng ta, phải làm như không có gì thay đổi giữa chúng ta cả. Tất nhiên đó chỉ là bề ngoài. Cô vẫn tiếp tục ở đây: cái đó dĩ nhiên. Nhưng tôi sẽ cấm cô không được dạy dỗ con cái... tôi không dám giao phó chúng nó cho cô. Trời! phải nói thế với người mà tôi đã yêu thương biết bao nhiêu và hiện nay còn...! Thôi, tất cả cái đó đã qua rồi, cần phải thế. Từ nay không còn nói đến hạnh phúc nữa. Mà chỉ là cứu vãn những mảnh còn sót, những mẩu vụn, những bề ngoài...

(Có tiếng chuông gọi ở cửa chính).

HENMER: *(Giật mình)* - Cái gì thế? Khuya khoắt thế này! Kinh khủng! Hay là đã?... Có lẽ hắn đã...? Nôra, lánh mặt đi, nói thác là ốm!

(Nôra không nhúc nhích. Henmer ra mở cửa).

CHỊ Ở GÁI: *(Y phục trễ tràng, ở phòng hiên)* - Có một cái thư gửi bà.

HENMER: - Đưa cho tôi. *(Anh nắm lấy bức thư và đóng cửa lại)* Phải rồi, đúng là thư của hấn. Tôi không đưa cô đâu. Tôi muốn chính tôi đọc.

NÔRA: Đọc đi.

HENMER: *(Lại gần đèn)* - Tôi hầu như chẳng còn đủ can đảm mà đọc. Có lẽ chúng ta bị cả hai mất rồi. Không, cần phải biết rõ. *(Bóc vội vàng phong thư, đọc nhanh vài dòng, ngấm xét một mảnh giấy dính kèm trong phong bì và kêu lên một tiếng mừng rỡ.)* Nôra!

NÔRA: *(Đưa mắt dò hỏi).*

HENMER: - Nôra!... Không, hãy đọc lại một lần nữa đã!... Đúng rồi! Anh thoát nạn rồi! Nôra ơi, anh thoát nạn rồi!

NÔRA: - Còn em!

HENMER: - Cả em nữa, tất nhiên. Chúng ta được thoát nạn cả hai đứa. Em trông. Hấn gửi trả em cái giấy nhận nợ của em. Hấn nói rằng hấn hối tiếc, hối hận...

nhân có một chuyện may mắn vừa xảy đến làm thay đổi cả cuộc đời hắn... Ô, quan trọng gì những chuyện hắn viết. Chúng ta được thoát khỏi rồi, Nôra ơi! Không còn ai có thể làm hại em được nữa. Hà! Nôra, Nôra... không, trước hết hãy tiêu huỷ tất cả những vật kinh tởm này đi đã. Để anh xem nào...*(Liếc nhìn tờ giấy nợ)* Không, anh không muốn xem thấy gì nữa; cho như là đã qua một cơn ác mộng: thế thôi. *(Anh xé tan hai bức thư và tờ giấy nhận nợ ném tất cả vào lò sưởi và nhìn đống giấy bốc cháy.)* Đó! tất cả đã tiêu tan. Hắn nói trong thư rằng, từ hôm tiễn nhật lễ Nôen, em... Trời! Ba ngày đó hắn đã là một cuộc thử thách ghê gớm đối với em, Nôra!

NÔRA: - Trong ba ngày ấy, em đã phải phấn đấu ác liệt.

HENMER: - Và em đã tuyệt vọng; em đã không trông thấy lối thoát nào khác là... Không, chúng ta sẽ không nhớ làm gì

những chuyện ghê tởm đó. Chúng ta sẽ ăn mừng sự giải thoát của chúng ta, bằng cách nói luôn mồm: thế là xong, thế là xong. Hãy nghe anh nói đây, Nôra ơi; có vẻ như em còn chưa hiểu: thế là xong. Sao em có vẻ lạnh nhạt thế kia? Ô! Em Nôra bé bỏng tội nghiệp của anh, anh hiểu rồi... Hình như em không tin là anh đã tha thứ cho em. Nhưng đúng thực là thế, Nôra ạ; anh thế với em: anh đã tha thứ tất cả. Anh biết rõ là tất cả những việc em làm, là vì tình yêu anh cả thôi.

NÔRA: - Đúng vậy.

HENMER: - Em đã yêu anh đúng như vợ phải yêu chồng. Duy có một điều là em chưa chọn đúng phương pháp. Nhưng em tưởng rằng anh bớt yêu quý em, vì em cần được dìu dắt chăng? Không, không, em hãy tựa vào anh: em sẽ được đỡ dẫn và hướng dẫn. Nếu sự yếu ớt phụ nữ của em không làm cho em đáng yêu gấp bội trong mắt anh, thì anh không phải là một người đàn

ông. Em hãy quên những lời nghiêm khắc của anh nói với em vừa rồi, trong những giây phút kinh hãi đầu tiên, khi anh tưởng rằng tất cả mọi thứ sắp đổ sụp lên đầu anh. Nôra, anh đã tha thứ cho em rồi, anh thế là anh đã tha thứ cho em.

NÔRA: - Em cảm ơn sự tha thứ của anh.

(Chị đi vào lối cửa bên phải).

HENMER: - Không, hãy ở đây, em... *(Anh nhìn theo dõi)* Sao em lại đi về phía buồng xép?

NÔRA: *(Nói từ trong buồng ra)* - Để cởi bỏ bộ y phục giả trang này đi.

HENMER: *(Đứng cạnh cửa để ngó)* - Được, con chim bé nhỏ bị hoảng sợ ới, em hãy nghỉ ngơi, cố gắng cho tinh thần được trấn tĩnh, cho hoàn hồn sau cơn kinh hãi. Em hãy nghỉ ngơi yên tĩnh, anh có đôi cánh rộng lớn để che chở cho em. *(Đi đi lại lại, nhưng vẫn gần khung cửa)* Ô, chúng mình có một cái gia đình yên tĩnh và thú vị quá nhỉ. Em Nôra! Ở đây, em được yên ổn: anh sẽ bảo vệ em như thể một con chim bồ

câu mà anh đem về nuôi nấng, sau khi đã cứu thoát yên lành khỏi vuốt độc của cú diều. Anh sẽ biết cách làm cho trái tim phập phồng của em trở lại yên tĩnh. Dần dần anh sẽ thành công, em hãy tin lời anh, Nôra ạ. Ngày mai, mắt em nhìn tất cả những chuyện đó sẽ thấy khác hẳn. Tất cả mọi sự đều hoàn nguyên như cũ. Anh sẽ không cần phải luôn luôn nhắc nhở là đã tha thứ cho em. Em sẽ tự mình cảm thấy thôi, chắc chắn là thế. Sao em lại có thể tưởng rằng anh sẽ hắt hủi em, hoặc chỉ là trách móc em thôi. Trời ơi! Em không biết tấm lòng chân chính của người đàn ông là thế nào, Nôra ạ. Đối với một người đàn ông, khi đã tha thứ một cách chân thành, từ đáy lòng, thì trong lương tâm có một cái gì êm dịu biết bao, thú vị biết bao. Y như là một cuộc chiếm hữu thứ hai, một sự sáng tạo mới; trong con người được tha thứ, mình không những trông thấy là vợ mình, mà cũng thấy là con mình nữa. Từ nay về

sau, anh sẽ nhìn em như thế, con người bé nhỏ hãi hùng, lạc hướng. Đừng lo ngại gì cả, Nôra ạ; chỉ việc thành thực với anh, em không cần phải có ý chí và ý thức, đã có anh thay thế cho. Thế là thế nào? Em không đi nằm ư? Em lại mặc áo lại?

NÔRA: *(Đã mặc bộ áo mọi ngày)* - Vâng, Torvan, em đã mặc áo lại.

NÔRA: - Tại sao vậy, lúc đêm khuya này?

NÔRA: - Đêm nay, em không định ngủ!

HENMER: - Ô hay, em Nôra...

NÔRA: *(Nhìn đồng hồ riêng)* - Chưa lấy gì làm khuya lắm. Anh hãy ngồi xuống đây, Torvan. Chúng ta có chuyện nói.

HENMER: - Nôra... thế là nghĩa gì? Cái vẻ lạnh lùng...

NÔRA: - Anh ngồi xuống. Câu chuyện dài đấy. Chúng ta có nhiều điều nói với nhau lắm.

HENMER: *(Ngồi đối diện)* - Em làm cho anh lo ngại đấy, Nôra ạ. Anh không hiểu em đấy.

NÔRA: - Anh nói đúng: anh không hiểu em. Và em cũng thế, em cũng chưa bao giờ hiểu anh... trước buổi tối hôm nay. Đừng ngắt lời em. Hãy nghe em nói... Chúng ta cần phải thanh khoản với nhau.

HENMER: - Như thế nghĩa là thế nào?

NÔRA: (*Sau một lát im lặng*) - Đây, chúng ta đương ngồi đối diện nhau. Có một điều, anh không để ý nhận thấy ư?

HENMER: - Em định nói gì?

NÔRA: - Chúng ta lấy nhau đã được tám năm. Anh thử nghĩ xem: hai đứa chúng ta, tuy là vợ chồng, mà lần này mới là lần đầu tiên ngồi nói chuyện với nhau một cách nghiêm túc có phải không?

NÔRA: - Nghiêm túc, phải... Thế nghĩa là thế nào?

NÔRA: - Tám năm trời đã qua.... có lẽ hơn thế nữa, nếu kể từ cuộc gặp gỡ đầu tiên của chúng ta, thế mà chúng ta chưa bao giờ trao đổi với nhau một lời

ngghiêm túc về một vấn đề ngghiêm trọng.

HENMER: - Chẳng lẽ anh cứ luôn luôn cho em biết những nỗi lo ngghi của anh mà em không có cách nào làm thuyên giảm được?

NÔRA: - Em không nói đến những nỗi lo ngghi. Em muốn nói rằng chưa bao giờ, bất cứ về chuyên gì, chúng ta cùng nhau tìm cách trông rõ đến tận căn bản của sự việc.

HENMER: - Em thử ngghi xem. Nôra ơi: đó có phải là một công việc thích hợp với em không?

NÔRA: - Đó! Anh chưa bao giờ hiểu em cả... Người ta đã rất là bất công với em, anh Torvan ạ: trước hết là ba, rồi đến anh.

HENMER: - Ừ! Ba với anh!... Còn ai là người yêu thương em bằng ba với anh nữa?

NÔRA: *(Lắc đầu)* - Ba với anh chưa bao giờ yêu thương em cả. Chẳng qua là thấy nâng niu chiều chuộng em là một trò

vui thích thế thôi.

HENMER: - Nôra, em nói cái kiểu gì thế?

NÔRA: - Chính thế đấy, Torvan ạ: khi em còn ở nhà với ba, thì ba tỏ bày những ý nghĩ với em và em chia sẻ những ý nghĩ đó. Nếu em có những ý nghĩ khác, thì em giấu giếm đi. Vì chắc ba không thích. Ba gọi em là con búp bê xinh xinh của ba và chơi đùa với em cũng như em chơi đùa với những con búp bê của em vậy. Thế rồi, em đến ở nhà anh.

HENMER: - Em nói đến việc hôn nhân của chúng ta mà dùng những lời đến lạ...

NÔRA: *(Không đổi giọng)* - Em định nói rằng, từ tay của ba, em chuyển sang tay anh. Anh sắp xếp mọi thứ theo sở thích của anh và em chia sẻ những sở thích đó, hay là em làm ra vẻ thế, em cũng không biết rõ; có lẽ cả hai, lúc là thế này, lúc là thế nọ. Bây giờ, ngoảnh nhìn lại, em thấy như là em đã sống ở đây theo cái kiểu sống của những người nghèo khổ... ăn xối ở thì. Đời

sống của em chỉ là những trò múa may để mua vui cho anh thôi, Torvan ạ. Nhưng mà như thế lại hợp ý anh. Anh với ba, hai người thực là có tội đối với em. Nếu em là con người chả được việc gì, ấy là lỗi tại hai người.

HENMER: - Em vô lý quá, Nôra ạ, vô lý và vô ơn. Ở đây, em chả được sung sướng là gì?

NÔRA: - Chưa bao giờ. Em vẫn tưởng là sung sướng, nhưng thực chưa bao giờ.

NÔRA: - Em chưa... em không được sung sướng ư?

NÔRA: - Không! Em chỉ vui cười, thế thôi. Anh chiều chuộng em nhiều lắm; nhưng cái nhà chúng ta ở chưa bao giờ là cái gì khác hơn là một phòng du hý. Em đã là người vợ - búp - bê ở nhà anh, cũng như trước kia là đứa - con - búp - bê ở nhà ba em. Và những đứa con của chúng ta đến lượt chúng cũng là những búp - bê của em. Khi anh chơi đùa với em, em thấy thú vị, cũng như các con thấy thú vị, khi em chơi đùa với chúng. Cuộc vợ chồng của

chúng ta là thế đó, Torvan.

HENMER: - Em nói có phần đúng... tuy rằng em cường điệu và phóng đại rất nhiều. Nhưng từ nay tình trạng đó sẽ thay đổi. Thời du hý đã qua rồi, bây giờ đã đến thời đại giáo dục.

NÔRA: - Giáo dục ai? Em hay các con?

HENMER: - Cả hai, em ạ.

NÔRA: - Hỡi ơi! Torvan, anh không phải là người có thể dạy dỗ em để làm cho em thực sự trở nên người vợ mà anh cần phải có.

HENMER: - Em mà nói thế ư?

NÔRA: - Còn em... em đã được chuẩn bị gì để dạy dỗ các con?

HENMER: - Nôra!

NÔRA: - Ban nãy anh chả nói thế là gì... rằng đó là một công việc anh không dám giao phó cho em?

HENMER: - Anh nói vậy trong một lúc câu kính. Bây giờ em lại còn vạch ra ư?

NÔRA: - Chao ôi! Anh đã nói rất đúng. Đó là một công việc quá tầm sức của em. Có

một công việc khác mà em phải thanh toán trước hết. Trước tất cả mọi việc, em muốn nghĩ đến việc dạy dỗ chính bản thân em.

Anh không phải là người có thể làm dễ dàng công việc cho em. Em phải làm một mình. Vì thế cho nên em từ biệt anh đây.

HENMER: *(Nhảy chồm đứng lên)* - Em bảo sao?

NÔRA: - Em cần phải sống một mình để nhận thức rõ ràng về bản thân mình và về mọi thứ chung quanh. Vì lẽ đó, em không thể ở với anh được.

HENMER: - Nôra! Nôra!

NÔRA: - Em quyết đi ngay lập tức. Làm gì em chả tạm trú được ở nhà Crixtin đêm nay...

HENMER: - Em mất trí rồi! Em không có quyền đi. Anh cấm em.

NÔRA: - Từ nay về sau anh không thể ngăn cấm em cái gì nữa rồi. Em mang đi tất cả cái gì của em. Của anh, em không muốn lấy cái gì cả, bây giờ không, và

cũng không bao giờ nữa.

HENMER: - Điên rồ như thế là nghĩa lý gì?

NÔRA: - Ngày mai em về nhà em, là nơi quê hương bản quán của em... Về đó, em tìm sinh kế dễ dàng hơn.

HENMER: - Em mù quáng thật, con người tội nghiệp không có một chút kinh nghiệm gì!

NÔRA: - Em sẽ cố gắng tạo ra kinh nghiệm cho em, Torvan ạ.

HENMER: - Lìa bỏ gia đình, chồng, con! Em không nghĩ đến miệng tiếng thiên hạ ư?

NÔRA: - Em không thể bận tâm đến những cái đó. Em chỉ biết rằng, đối với em, cần thiết phải lìa bỏ.

HENMER: - Hà! Thật là ngang chướng! Như thế là em sẽ vi bội những nghĩa vụ thiêng liêng nhất đấy!

NÔRA: - Ành cho cái gì là những nghĩa vụ thiêng liêng nhất của em?

HENMER: - Lại cần phải nói em mới biết à? Chẳng phải là nghĩa vụ đối với chồng, với con sao?

- NÔRA:** - Em có những nghĩa vụ khác cũng thiêng liêng như thế.
- HENMER:** - Không làm gì có. Nghĩa vụ gì nào?
- NÔRA:** - Nghĩa vụ đối với bản thân.
- HENMER:** - Trước hết, em là vợ, là mẹ.
- NÔRA:** - Em không tin như thế nữa. Em nghĩ rằng trước hết em là một con người, cũng đủ danh nghĩa bằng anh... hay ít ra là em phải cố gắng để trở thành như vậy. Em biết rằng đại đa số người ta cho anh là phải, anh Torvan ạ, và những tư tưởng đó có in trong sách vở. Nhưng em không còn có điều kiện để nghĩ đến ý kiến của những người ta, và nghĩ đến những điều in trong sách vở được nữa. Em cần phải tự mình xác lập cho mình những ý kiến về vấn đề đó, và cần phải cố gắng nhận thức rõ ràng mọi sự.
- HENMER:** - Lạ thật! Có lẽ nào em lại không nhận thức rõ địa vị của em ở gia đình? Trong tất cả những vấn đề đó, em há chẳng có một người dẫn đường chắc chắn không bao giờ sai lạc hay sao?

Em chẳng có đạo là gì?

NÔRA:

- Than ôi! Torvan! Đạo, em cũng chả biết đích xác nó là cái gì nữa.

HENMER:

- Em không biết đạo là gì ư?

NÔRA:

- Về vấn đề này, em chỉ biết vên vên có những điều mà ông mục sư Han - xen nói với em khi chuẩn bị cho em thụ lễ kiên tín. Đạo, là thế này, là thế nọ. Khi nào em được sống một mình và được giải thoát, em sẽ thẩm xét vấn đề này cũng như các vấn đề khác. Em sẽ nghiệm xem ông mục sư nói có đúng không, hay ít ra là xem những điều ông nói với em, có đúng đối với bản thân em không.

HENMER:

- Chao ôi! Một người đàn bà trẻ tuổi như thế này, mà nói những chuyện ấy, thật là chưa từng thấy! Nhưng nếu đạo không dịu dặt em được, thì ít ra cũng để cho anh được thẩm dò lương tâm của em. Vì anh thiết nghĩ rằng ít ra em cũng có quan niệm đạo đức chứ? Hay là em không có chẳng; hãy trả lời anh đi.

NÔRA:

- Anh Torvan ạ, em khó có thể trả lời được. Vì em cũng chẳng biết nữa. Trong tất cả những chuyện đó, em ngỡ ngàng lắm. Em chỉ biết có một điều: là những ý nghĩ của em hoàn toàn khác ý nghĩ của anh. Em cũng được biết thêm là luật pháp không phải như em vẫn tưởng; nhưng bảo rằng những luật pháp đó là đúng, thì điều đó, đầu óc em không thể nào tiếp nhận được. Lẽ nào một người đàn bà lại không có quyền tránh chuyện lo âu cho bố già sắp chết, hoặc cứu mạng cho chồng! Không có lẽ nào như thế được.

HENMER:

- Em nói như một đứa con nít; em không hiểu gì về cái xã hội mà em là thành viên.

NÔRA:

- Vâng, em chả hiểu gì về nó cả. Nhưng em muốn đạt tới sự hiểu biết ấy, thấy rõ ai phải ai trái, xã hội hay em.

HENMER:

- Em ốm rồi đấy, Nôra ạ, em nóng đầu rồi đấy. Hầu như anh tin rằng em

không được minh mẫn như thường ngày.

NÔRA: - Em thấy đêm nay em sáng suốt và tin chắc ở mình hơn bao giờ hết từ trước đến nay.

HENMER: - Và chính là với lòng tin chắc đó và hoàn toàn sáng suốt, mà em lại bỏ chồng, con sao?

NÔRA: - Chính thế.

HENMER: - Chỉ có thể giải thích một cách thôi.

NÔRA: - Cách nào?

HENMER: - Em không yêu anh nữa.

NÔRA: - Đúng là như vậy; thì tất cả đầu mối là ở đây.

HENMER: - Nôra!... Mà em nữ nói ra như thế ư?

NÔRA: - Em khổ tâm lắm, anh Torvan ạ; vì bao giờ anh cũng vẫn tốt đối với em. Nhưng em không làm thế nào được; em không yêu anh nữa.

HENMER: (*Cố gắng giữ vẻ bình tĩnh*) - Cả cái điều ấy nữa, em cũng hoàn toàn tin chắc rồi chứ?

- NÔRA:** - Hoàn toàn. Vì thế em không muốn ở lại đây nữa.
- HENMER:** - Thế em có thể nói rõ cho anh biết anh đã mất tình yêu của em ra làm sao không?
- NÔRA:** - Có chứ. Chính là tối hôm nay, khi em không thấy thực hiện sự kỳ diệu mong chờ. Thế là em thấy ngay rằng anh không phải là người mà em vẫn tưởng.
- HENMER:** - Em hãy nói rõ hơn: anh không hiểu.
- NÔRA:** - Suốt tám năm ròng, em đã kiên nhẫn chờ đợi. Em vẫn biết là không phải hằng ngày có những sự kỳ diệu. Thế rồi, cái tai hoạ kinh khủng kia bỗng đến ⁽¹⁾. Em nghĩ ngay một cách chắc chắn rằng: sự kỳ diệu sắp đến đây rồi. Trong khi bức thư của Krâgxtad còn nằm trong hộp thư, không có một phút nào em nghĩ rằng anh có thể chịu tuân theo những điều

¹ Prozor : "cái giờ khắc khoảnh kia" (cette heure d'angoisse) La Chesnaie: "cái tai hoạ kinh khủng kia" (ce coup terrible). Phan Gia Tuân: "cái tai hoạ lớn".

kiện của cái thằng đó. Em tin tưởng sắt đá rằng anh sẽ bảo hấn: Được rồi, cứ công bố tất cả ra. Và ví thử sự đó đã xảy ra...

HENMER: - Phải rồi!... Ví thử anh đã để vợ đi đến chỗ nhơ nhuốc, bêu riếu?...

NÔRA: - Ví thử sự đó đã xảy ra, em hoàn toàn tin chắc rằng anh sẽ ra mặt, nhận hết về anh và nói: chính tôi làm nên tội.

HENMER: - Nôra!

NÔRA: - Chắc anh cho rằng không đời nào em chấp nhận một sự hy sinh như vậy. Cố nhiên. Song, lời tuyên bố của em có nghĩa lý gì bên cạnh lời tuyên bố của anh?... Đấy! Sự kỳ diệu mà em vẫn hăi hùng mong đợi, là thế đó. Chính vì muốn ngăn cản sự đó mà em đã định chết.

HENMER: - Em Nôra, anh có thể làm lung đềm ngày vì em và lấy làm sung sướng. Anh có thể chịu đựng tất cả, lo âu và thiếu thốn. Nhưng không có ai lại hy sinh cả danh dự vì người mình yêu dấu.

NÔRA: - Hàng ngàn phụ nữ đã làm như vậy.

HENMER: - Hừ! Em suy luận như một đứa con nít, và nói năng cũng vậy.

NÔRA: - Cứ cho là thế đi. Nhưng anh, thì sự suy nghĩ và lời nói của anh không phải là của một người mà em có thể noi theo được. Một khi đã được yếm tâm, không phải là về nỗi nguy của em, mà là về nỗi nguy của chính anh... thì anh đã vội quên ngay tất cả. Em lại trở lại thành con chim xinh xinh hay hót của anh, con búp bê của anh mà anh sẵn sàng bồng bế trên tay như trước, càng thấy nó kiêu nhược bao nhiêu lại càng nâng niu bấy nhiêu. *(Đứng dậy)* Anh Torvan này: cái lúc đó, em bỗng thấy là đã sống tám năm trong cái nhà này với một người dưng và đã có ba đứa con... Chào ôi! chỉ nghĩ đến là em không thể nào chịu được nữa rồi! Em chỉ muốn tự xé tan ra làm nghìn mảnh.

HENMER: *(Giọng khàn khàn)* - Anh trông thấy rồi, than ôi, anh trông thấy rõ rồi.

Giữa chúng ta, đã khơi thành một cái vực thẳm. Nhưng Nôra ơi, hãy bảo cho anh biết, có thể nào lấp cho bằng được không.

NÔRA: - Cứ như em bây giờ, thì em không thể nào làm vợ anh được.

HENMER: - Anh có đủ sức tự chuyển biến.

NÔRA: - Có lẽ... nếu người ta triệt bỏ con búp bê của anh đi.

HENMER: - Lìa nhau... lìa xa em! Không, không, Nôra, anh không thể nào tiếp nhận ý nghĩ đó.

NÔRA: *(Đi về phía cửa bên phải)* - Vì thế càng phải chấm dứt ngay.

(Chị đi vào và trở ra, có áo quàng, có mũ và một cái túi du lịch nhỏ mà chị đem đặt ở trên một cái ghế dựa cạnh bàn).

HENMER: - Đứng đi vội, Nôra, đừng đi vội! Hãy khoan đến ngày mai.

NÔRA: *(Mặc áo quàng)* - Em không thể ngủ đêm ở nhà một người dưng.

HENMER: - Chúng ta không có thể tiếp tục sống

chung với nhau, như hai anh em ruột hay sao?

NÔRA: *(Buộc dải mũ)* - Anh thừa biết là như thế cũng chả lâu bền gì. *(Vắt khăn quàng lên vai)* Vĩnh biệt, Torvan. Em không muốn trông thấy các con. Em biết rằng chúng đã có người dạy dỗ tốt hơn em. Cứ như em bây giờ... thì không thể làm một người mẹ cho chúng được.

HENMER: - Nhưng một ngày kia, Nôra... một ngày kia?

NÔRA: - Trả lời anh thế nào đây? Em cũng không biết là em sẽ trở nên như thế nào kia mà.

HENMER: - Thì em vẫn là vợ anh, dù em là thế nào, dù em ra sao đi nữa.

NÔRA: - Nói để anh rõ, Torvan ạ. Khi một người vợ bỏ nhà chồng ra đi, như em bây giờ, thì nghe nói rằng pháp luật giải trừ cho người chồng tất cả mọi ràng buộc đối với vợ. Dẫu sao, em biết chắc là em thì em miễn trừ tất cả cho anh. Không nên để anh cảm thấy bị

ràng buộc, cũng như không nên để em còn bị ràng buộc. Tự do hoàn toàn cho cả hai bên. Đây, chiếc nhẫn của anh; và cho em xin lại chiếc kia của em.

HENMER: - Đến thế nữa kia?

NÔRA: - Vâng.

HENMER: - Đây.

NÔRA: - Cám ơn. Bây giờ thế là xong. Các chìa khoá, em để lại cả. Về việc nội trợ, thì chị ở gái thành thạo cả... lại còn hơn em nữa. Ngày mai, sau khi em đã đi rồi, chị Crixtin sẽ đến thu xếp hộ em vào một cái hòm tất cả những thứ của em đem theo về đây ngày trước. Em muốn những cái đó được gửi trả cho em.

HENMER: - Thế là hết! Em có còn bao giờ nghĩ đến anh nữa không, Nôra?

NÔRA: - Em sẽ nhiều lúc nghĩ đến anh, cái đó đã hẳn, và nghĩ đến các con, đến nhà cửa.

HENMER: - Anh có thể viết thư cho em được không, Nôra?

- NÔRA:** - Không bao giờ. Em cấm đấy.
- HENMER:** - Ô, anh cũng có thể gửi cho em...
- NÔRA:** - Không một tí gì cả, không một tí gì.
- HENMER:** - ... giúp đỡ em, nếu em cần.
- NÔRA:** - Em đã bảo không! Em không tiếp nhận một tí gì cả của một người dưng.
- HENMER:** - Nôra... anh sẽ vĩnh viễn chỉ là người dưng đối với em hay sao?
- NÔRA:** *(Cầm lấy túi du lịch)* - Ôi chao! Torvan ạ, về cái đó cần phải có một sự kỳ diệu lớn lao nhất.
- HENMER:** - Sự kỳ diệu nào, em hãy nói đi,
- NÔRA:** - Cần phải hai đứa chúng ta được chuyển biến đến nỗi mà... Than ôi! Torvan, em không tin ở những sự kỳ diệu nữa.
- HENMER:** - Nhưng anh thì anh muốn tin. Em cứ nói ra! Chúng ta sẽ phải chuyển biến đến nỗi mà... sao nữa?
- NÔRA:** - Đến nỗi mà cuộc sống chung của chúng ta trở nên một mối lương duyên thật sự. Vĩnh biệt.
- (Chị vào lối cửa chính).*

HENMER: *(Ngồi phịch xuống một chiếc ghế dựa, bên cạnh cửa, và lấy hai tay bưng lấy mặt). Nôra! Nôra! (Anh ngẩng đầu lên và nhìn khắp chung quanh). Đi rồi! Em đã đi rồi! (Chớm một tia hy vọng) Một sự kỳ diệu lớn lao nhất..?! (Nghe thấy bên trong hậu trường có tiếng cánh cổng nhà khép lại).*

HẾT

KIỆT TÁC SÂN KHẤU THẾ GIỚI
NHÀ BÚP BÊ

Tác giả: **HENRICH IPXEN**

Người dịch: **TUẤN ĐÔ**

NHÀ XUẤT BẢN SÂN KHẤU

CÔNG TY MINH THÀNH - BỘ CHỈ HUY QUÂN SỰ

TP. HỒ CHÍ MINH

*

* *

Chịu trách nhiệm xuất bản

HÀ ĐÌNH CẦN

Chịu trách nhiệm bản thảo

NGÔ THẾ OANH

Biên tập

THẾ NGỌC

Trình bày bìa

NGÔ TRỌNG HIỂN

Sửa bản in

BAN BIÊN TẬP

In 500c khổ 14,5x20,5 tại Công ty In Văn hóa Sài Gòn.

Giấy phép xuất bản số 93-2006/CXB/010-26/SK cấp ngày
25-1-2006.

In xong và nộp lưu chiểu Quý II - 2006.

Tủ sách Kiệt Tác Sân Khấu Thế Giới ra mắt bạn đọc là công sức của nhiều thế hệ Sân khấu nối tiếp sưu tầm, nghiên cứu, dịch thuật...có ảnh hưởng lớn không chỉ về sân khấu mà có tầm ảnh hưởng đến phát triển văn học nghệ thuật Việt Nam nói chung.

Từ các tác phẩm cổ đại với các tên tuổi hàng đầu về bi kịch và hài kịch bộ sách trải rộng qua nhiều thời kỳ rực rỡ của sân khấu thế giới như thời đại Phục hưng, Lãng mạn và Hiện đại... giới thiệu những kiệt tác chói sáng có sức sống xuyên qua nhiều thế kỷ của những nhà viết kịch kiệt xuất... Nhiều tác phẩm ra đời từ hàng ngàn năm trước nhưng tu tưởng và nghệ thuật vẫn đồng hành với các bạn đọc và khán giả hôm nay.

Tủ sách kiệt tác kịp thời ra mắt bạn đọc trọn vẹn 100 cuốn trong năm 2006, chào mừng những sự kiện trọng đại của đất nước.

NHÀ SÁCH

8 935075 907430

Giá: 30.500đ